

**T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI**

Gizem AKYAZ

**ÇALIŞAN VE ÇALIŞMAYAN KADINLARDA
TOPLUMSAL CİNSİYET VE MESLEK ALGISI İLİŞKİSİ**

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Pınar ARSLANTÜRK

İSTANBUL, Nisan 2022

**T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI**

**Gizem AKYAZ
(172005264)**

**ÇALIŞAN VE ÇALIŞMAYAN KADINLARDA
TOPLUMSAL CİNSİYET VE MESLEK ALGISI İLİŞKİSİ**

**DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Pınar ARSLANTÜRK**

İSTANBUL, Nisan 2022

**T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**Gizem AKYAZ
(172005264)**

**ÇALIŞAN VE ÇALIŞMAYAN KADINLARDA TOPLUMSAL
CİNSİYET VE MESLEK ALGISI İLİŞKİSİ**

Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih :

Tezin Savunulduğu Tarih : 05.04.2022

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Pınar ARSLANTÜRK
(İstanbul Okan Üniversitesi)

Diğer Jüri Üyeleri : Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Özlem MESTÇİOĞLU
(İstanbul Okan Üniversitesi)
: Dr. Öğr. Üyesi Fehime Elem YILDIRIM
(Düzce Üniversitesi)

İSTANBUL, Nisan 2022

TEŞEKKÜR

Hayatım boyunca beni her zaman koşulsuz ve sonsuz bir sevgi ile büyüten, her daim bana güvenen, desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen ve hep yanımda olan en büyük iyikilerim canım annem Hacer AKYAZ'a, canım babam Celal AKYAZ'a ve canım kardeşim Mehmet AKYAZ'a sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	vii
ABSTRACT.....	viii
KISALTMALAR.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	x
TABLO LİSTESİ.....	xi
BÖLÜM 1 GİRİŞ VE AMAÇ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	3
1.2. ÇALIŞMANIN TOPLUMSAL VE BİLİMSEL ALANA YAPMASI BEKLENEN KATKILAR	3
BÖLÜM 2 GENEL BİLGİLER.....	4
2.1. TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI.....	4
2.2. TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI.....	13
2.3. TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER.....	25
2.4. TOPLUMSAL CİNSİYET VE CİNSİYET ROLLERİ	32
2.5. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET ARASINDAKİ FARKLAR	35
2.6. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	36
2.6.1. Aile	36
2.6.2. Kardeş ve Arkadaş Grubu	37
2.6.3. Okul ve Öğretmenler	37
2.6.4. Medya	37
2.6.5. Mahalle Baskısı	38
2.7. MESLEK SEÇİMİNDE TOPLUMSAL CİNSİYETİN ROLÜ	39
2.8. MESLEK	45
2.8.1. Meslek Seçimi ve Algısı.....	45
2.8.1.1. Meslek Seçimi ve Algısının Önemi	55
2.8.1.2. Meslek Seçimi ve Algısını İnceleyen Kuramlar	56
2.8.1.2.1. Holland'ın Tipoloji Kuramı.....	56
2.8.1.2.2. Roe'nin Gereksinim Kuramı	62

2.9. MESLEK SEÇİMİ VE MESLEK ALGISINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	65
BÖLÜM 3 YÖNTEM VE BULGULAR.....	67
3.1. ARAŞTIRMANIN TİPİ	67
3.2. ARAŞTIRMANIN PROBLEM CÜMLESİ	67
3.3. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ	68
3.4. VERİLERİN ELDE EDİLİŞ YÖNTEMİ	68
3.4.1. Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği	69
3.4.2. Mesleki İlgi Ölçeği	69
3.5. KULLANILAN İSTATİSTİKSEL ANALİZ YÖNTEMLERİ.....	70
3.6. EVREN VE ÖRNEKLEM	71
3.7. BULGULAR.....	72
3.7.1. Normallik Testi.....	74
3.7.2. Eğiklik ve Basıklık Değerleri	75
3.7.3. Lineer Dağılım İncelemesi (Q-Q Plot ve Detrended Q-Q Plot Grafiği). 77	
3.8. HİPOTEZ TESTLERİ VE SONUÇLARI	78
BÖLÜM 4 TARTIŞMA VE SONUÇ.....	89
KAYNAKLAR	97
EKLER.....	113

ÖZET

ÇALIŞAN VE ÇALIŞMAYAN KADINLARDA TOPLUMSAL CİNSİYET VE MESLEK ALGISI İLİŞKİSİ

Bu araştırmanın amacı “Çalışan ve Çalışmayan Kadınlarda Toplumsal Cinsiyet ve Meslek Algısı İlişkisi”ni incelemektir. İnsanlar cinsiyetlerine doğuştan sahip olmaktadır. Toplumsal cinsiyet ise, insanın yaşamış olduğu kültürün, çevrenin, ailenin ve toplumun geliştirmiş olduğu kalıp yargılar ile ilişkilidir. Cinsiyetin toplumsal cinsiyete dönüşümü; kültürün o cinsiyet ile ilgili beklentisini ve algılamaları ile doğrudan ilişkilidir. Toplumsal hayatımızdaki ilk farklılık ve ayrımın nedeni olan cinsiyet; fiziksel özellikleri, bireysel algıyı, toplumun beklentisini ve mesleklerine yönelime etki eden birincil faktördür. Kişiler olarak dâhil edildiğimiz toplumsal yargıların özgün kültürel dinamikleriyle cinslerden beklentisini farklılaştırırsa da, birden fazla kültürde erkek ve kadınlardan farklı davranış ve rol beklenmektedir. Toplumsal yüklemeler ile gelişmiş olan bu çeşitlilikler kişinin mesleki tercihini de etkileyebilmektedir. Cinsiyete yüklenmiş olan roller, erkek ve kadınların yapmış oldukları işlere yönelebilecekleri meslekleri de ayırtmıştır. Cinsiyet temeline yapılan bu ayrımlar zamanla bazı meslekleri kadın mesleği bazılarını da erkek mesleği olarak algılanmasına sebep olmuştur. Yapılan bu araştırma doğrultusunda çalışan ve çalışmayan kadınların, meslek algısına toplumsal cinsiyet olgusunun nasıl etki ettiği araştırılmıştır. Araştırma kapsamında, eğitim, medeni durum, yaş, gelir durumu vb. değişkenler ile konuya açıklık getirmeye çalışılmıştır. Araştırma örneklemine katılan 424 kişinin vermiş olduğu cevaplara göre, çalışan ve çalışmayan kadınların meslek algısını en çok etkileyen etkenin aile ve gelir olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Meslek Algısı, Çalışan Kadınlar, Çalışmayan Kadınlar

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP OF GENDER AND PROFESSIONAL PERCEPTION IN WORKING AND NON-WORKING WOMEN

The aim of this research is to examine the "Relationship between Gender and Occupation Perception in Working and Non-Working Women". People are born with their gender. Gender, on the other hand, is related to the stereotypes developed by the culture, environment, family and society in which people live. Transformation of gender into gender; It is directly related to the culture's expectations and perceptions about that gender. Gender, which is the cause of the first difference and distinction in our social life; It is the primary factor that affects physical characteristics, individual perception, expectations of society and orientation to their professions. Although the social judgments we are included in as individuals differentiate their expectations from the sexes with their unique cultural dynamics, different behaviors and roles are expected from men and women in more than one culture. These diversities, which have developed with social attributions, can also affect a person's career choice. The roles attributed to gender have also separated the occupations where men and women can turn to the jobs they have done. These distinctions made on the basis of gender have caused some professions to be perceived as women's professions and others as men's professions. In line with this research we have done, we investigated how the gender phenomenon affects the perception of profession of working and non-working women. Within the scope of the research, education, marital status, age, income status, etc. We tried to clarify the issue with variables. According to the answers given by 424 people participating in the research sample, it was concluded that the factors that most affect the perception of profession of working and unemployed women are family and income.

Keywords: Gender, Occupation Perception, Working Women, Unemployed Women

KISALTMALAR

Vb.	: Ve benzeri
Vd.	: Ve diğçerleri
Akt.	: Aktaran

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1: Q-Q Plot ve Detrended Q-Q Plot Grafikleri.....	77
---	----

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1: Demografik Sonuçlar	71
Tablo 3.2: Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk Anlamlılık Değerleri	75
Tablo 3.3: Normal Dağılım Varsayımları için Betimsel İstatistikler.....	76
Tablo 3.4: Çalışan ve Çalışmayan Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algı ve Mesleki İlgi Durumlarının t-Testine Ait Bulguları	78
Tablo 3.5: Yaş Değişkenine Göre Çalışan Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Mesleki İlgi Durumlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Bulguları	79
Tablo 3.6: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Çalışan Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Mesleki İlgi Durumlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Bulguları	81
Tablo 3.7: Gelir Değişkenine Göre Çalışan Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Mesleki İlgi Durumlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Bulguları	82
Tablo 3.8: Yaş Değişkenine Göre Çalışmayan Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Mesleki İlgi Durumlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Bulguları	83
Tablo 3.9: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Çalışmayan Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Mesleki İlgi Durumlarının t-Testine Ait Bulguları	85
Tablo 3.10: Gelir Değişkenine Göre Çalışmayan Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Mesleki İlgi Durumlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Bulguları	86

BÖLÜM 1 GİRİŞ VE AMAÇ

Tüm toplumlar için net bir şekilde aynı anlamı ifade eden cinsiyet kavramı yalnızca fizyolojik ve biyolojik farklılığa vurgu yaparken, toplumsal cinsiyet zamana, topluma hatta bazen mensubu olduğunuz aileye göre bile farklılık gösterebilmektedir. Kavram her ne kadar toplumun cinsiyetlere yüklediği roller olarak genellense de bireysel algıya etki eden çok sayıda unsur bulunmaktadır (Karabekmez, vd. 2018: 470). Cinsiyet insanlarda ve hayvanlarda biyolojik bir farklılık olmasına karşın toplumlarda kadın ve erkeğin bu biyolojik farklılık üzerinden yeniden tanımlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Doğuştan gelen bu özellikten hareketle toplumların kadın ve erkeği, biyolojik özelliklerinin sınırlarını aşan anlamlar içerisinde yeniden tanımladıkları görülmektedir. Toplumsal cinsiyet olarak adlandırılan bu olgu, erkekleri kadınlara karşı hükmedici bir rolde tanımlarken kadınları da toplumsal yaşamın hemen her alanında daha dar bir alana hapsedmekte ve bunu sürdürecektir şekilde roller üretmektedir (Boylu, vd., 2016: 956).

Toplumsal cinsiyet toplumun, bireylerin cinsiyet rollerinin ne ya da nasıl olacağı ile ilgili olarak yaptığı bir tercih ve algılama biçimidir. Bunun bir sonucu olarak da toplum doğuştan itibaren kız çocuğuna farklı erkek çocuğuna farklı davranır ve zihninde/algısında her ikisini de ayrı ayrı tasavvur eder. Toplum kendi belleğindeki bu algıyı ve kalıpları, bireylerin gelişme süreci içerisinde onların zihinlerine kazımakta ve bireyden bireye de bu algının ve kalıpların aktarılmasını sağlamaktadır. Zaman içerisinde bu kalıplarda değişimler gözlenirse de toplumsal cinsiyet kız çocukları için ayrı renk ve kıyafetler, erkek çocuğu için daha farklı ve erkek olmayı temsil eden renkler,

kıyafetler ve davranışlar dayatmakta, öğretmektedir (Öneren, vd., 2014: 327-328; Torlak, 2020). Toplumlarda toplumsal cinsiyet algısının bireylerin bilinçlerine aşılması erken çocukluk döneminde başlamakta ve bu durum hayat boyu sosyal bir olgu olarak devam etmektedir (Karabekmez, vd., 2018: 501-502).

Toplumsal cinsiyet bütün bireylerin sosyalleşme sürecinin bir parçasıdır ve bu sosyalleşmenin bir sonucu olarak önceki nesillerin toplumsal cinsiyet algıları sonraki nesillere aktarılmakta ve bu kalıp yargılar nesilden nesile içselleştirilerek devam ettirilmektedir. Önemli ölçüde kalıp yargılar, ön yargılar ve ayrımcılık içeren toplumsal cinsiyetçilik birçok toplumda olduğu gibi Türk toplumunun yapısında da önemli ölçüde mevcuttur ve ülkemizde sıklıkla gözlemlenen cinsiyet ayrımcılığının da ana sebebi olarak öne çıkmaktadır. Bu ayrımcılık kadınlara ev içi rolleri dayatırken sosyal yaşamdan ve iş hayatından dışlanmayı getirmekte ve kadınların iş yaşamına katılımını zorlaştırırken birçok meslekte de kadınların cinsiyetleri nedeniyle başka zorluklar yaşamasına da neden olmaktadır (Öneren, vd., 2014: 327-328; Torlak, 2020).

Toplumsal cinsiyet olgusunun baskısı altında kadınların birçok alandaki tutum ve davranışları özerklik durumunu kaybetmekte ve kadınlar kendi kişisel istek ve niyetlerine göre değil toplumsal cinsiyetin dayatmalarına göre hareket etmektedir. İş yaşamı ve meslek seçimleri de bu etkinin yoğun olarak görüldüğü alanlardan birisidir.

Meslek seçiminde bireylerin kişisel tercihleri, elde edilecek gelir, kariyer imkânları gibi birçok faktörün rol oynadığı bilinmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet ayrımcılığının özellikle kadınlara ev yaşamına dayalı işleri uygun gördüğü, günlük iş yaşamında ise her mesleği uygun görmediği, kadınları belirli mesleklerle ilişkilendirerek diğer mesleklerden dışlama eğiliminde olduğu görülmektedir (Torlak, 2020).

Toplumsal cinsiyet, toplumda var olan bir değerler sistemidir ve bireylerin değerlerinin biçimlenmesini sağlayarak bireylerin tercihlerine yön vermektedir. Hayatın birçok alanına yön veren bu değerlerin meslek seçimine de etki ettiği görülmektedir (Uyguç, 2003: 99-101).

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmada kadınların toplumsal cinsiyet ve meslek algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi ve bu ilişkinin çalışan ve çalışmayan kadınlardaki durumunun ortaya konulması amaçlanmıştır. Bunun yanında kadınların yaş, gelir düzeyi, eğitim durumu gibi demografik özelliklerinin bu algılara ve söz konusu ilişkiye etkisinin ortaya konulması da araştırmanın amaçları arasındadır.

1.2. ÇALIŞMANIN TOPLUMSAL VE BİLİMSEL ALANA YAPMASI BEKLENEN KATKILAR

Araştırmadan elde edilecek bulguların kadınların toplumsal cinsiyetten ne kadar etkilendiklerini, algılanan toplumsal cinsiyetle meslek algısının ilişkisinin ne düzeyde olduğunu anlama ve açıklamada katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Geleneksel karakteristiğin ağır bastığı Türk toplumunda toplumsal cinsiyet temelli kalıp yargıların oldukça yaygın olduğu ve bunun kadınların kendi sosyo-ekonomik rollerine bakış açılarını etkilediği düşünülmektedir. Bu yargıların kadınlardaki meslek algısına da etki ettiği düşünülmekte olup bu çalışmada bu varsayıma ilişkin elde edilen bulguların kadınların meslek seçimleri ile ilgili engellerin ortadan kaldırılmasında işlevsel olabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırmada çalışan/çalışmayan kadın ayrımı yapılacaktır ve bu iki değişkene yönelik algıların çalışan ve çalışmayan kadınlar açısından durumunun karşılaştırılabilmesi için somut bulgulara ulaşılabileceği düşünülmektedir. Araştırmanın bilimsel beklentilerinin yanında toplumsal cinsiyet engellerini ortadan kaldırmaya yönelik çabalara katkı sağlayacağı da düşünülmektedir. Bu çalışmada elde edilecek bulguların bu yöndeki uygulama ve politikalar için bilimsel bir veri kaynağı olabileceği düşünülmektedir.

BÖLÜM 2 GENEL BİLGİLER

2.1. TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI

Bireyler ve toplum üzerinde önemli olumsuz sonuçlara yol açan toplumsal cinsiyet, insanların biyolojik cinsiyetlerinden bağımsız olarak toplum tarafından belirli kalıplar içerisinde değerlendirilmesine dayanan bir zihniyeti ve kültürü ifade etmektedir (Akkaş, 2019: 97). Hem kadın hem erkeklere yönelik olarak ortaya konulan toplumsal yargıları ve tutumları ifade eden toplumsal cinsiyet, bireylerin yaşamın her alanındaki rollerini ve davranışlarını sınırlamakta ve bir anlamda bireysel özgürlüğüne toplum tarafından üretilmiş engeller yaratmaktadır. Ancak toplumsal cinsiyetin erkeklerden ziyade kadınlar üzerinde olumsuz sonuçlarının olduğu, toplumsal zihniyetin ataerkil bakış açısına dayanan yapısı nedeniyle kadınları aile, iş ve sosyal yaşamın birçok alanında sınırlandırdığı ve yeniden konumlandığı görülmektedir (Öneren, vd., 2014: 326).

Toplumsal cinsiyet, Ann Oakley tarafından literatüre kazandırılan bir kavramdır ve Oakley, toplumsal cinsiyet kavramının erkek ve kadının toplumsal algıdaki eşitsiz ayrıştırmasına vurgu yaparak cinsiyetlere ayrı kimlikler yüklediğini ve buna göre de her iki cinsiyetin toplum içerisinde farklı şekillerde konumlandırıldığını dile getirmiştir (Gündüz, vd., 2015: 22; Vatandaş, 2007: 31; Alabaş, 2019: 431). Ann Oakley, toplumsal cinsiyet kavramını doğrudan kültürle ilişkilendirmiş, kültürün kadını ve erkeği, rolleri, tutumları, hakları ve görevleri birbirinden farklı olan yeni bir eril/dişil kalıbı ile dönüştürdüğünü iddia etmiştir. Dolayısıyla bu yeni ayrımın ölçütü biyolojik değil kültürel ve biyolojik cinsiyetle hiçbir doğal bağı bulunmamaktadır (Küçükbaşol, 2014: 17).

Toplumsal cinsiyet her toplum ve kültürde görülmesine karşın yere ve zamana göre farklı düzeylerde ortaya çıkabilmektedir. Diğer yandan toplumsal cinsiyetin vurguladığı tek şey cinsiyetler arası fark değil aynı zamanda güç eşitsizliğidir. Kadın ya da erkek olmanın doğal niteliklerini ve birbirini tamamlayan unsurlarını görmezden gelen toplumsal bakış açısı kadını ve erkeği kendi ürettiği rollerle tanımlamakta ve kadını tahakküm altında tutmaktadır (Kahraman, vd., 2015: 110).

Toplumsal cinsiyet biyolojik olarak ifade ettiğinden farklı olarak toplumların cinsiyetle ilgili algısını ve beklentilerini tanımlayan kavramdır. Bu beklenti toplumun kadınla erkeğe yüklediği rolleri de şekillendirmekte, toplumun genel kabulleri ve kurumları üzerinden toplumsal cinsiyet algısı yeni baştan üretilmektedir (Akın ve Demirel, 2003: 73; Öneren, vd., 2014: 324). Yani bir başka deyişle kadına ve erkeğe bu toplumsal beklentilere uygun olarak dayatılan rollerin ve görevlerin bütününe “toplumsal cinsiyet” denilmektedir (Göktaş, 2020: 29). Bir başka tanıma göre ise toplum tarafından üretilmiş rolleri, tutumları, kadınla erkeğe toplumsal beklentiler üzerinden tayin edilen nitelikleri ifade etmektedir. Doğumdan itibaren çocuklar cinsiyetlerine göre mevcut kültürün algısına uygun rolleri öğrenerek büyümekte, toplumun cinsiyetlerine bağlı olarak çizdiği sınırlar dahilinde toplumsal yaşam içinde yer almakta, görünürlüklerini ve bireysel temsillerini toplumsal cinsiyet algısına göre ayarlamayı öğrenmektedirler (Gündüz vd., 2015, s. 22).

Ulusoy (1999), toplumsal cinsiyeti “*cinslere atıfta bulunulan aktüel veya normatif kültürel özel davranış örüntüleri*” şeklinde tanımlamaktadır. Toplumsal cinsiyetin söz konusu olduğu her durumda ya da konuda esasen kadınlık-erkeklik ayırımına ve her ikisi için ayrı ayrı belirlenen rollere vurgu yapılmaktadır. Erkek ya da dişi olmak temelde evrensel bir gerçeklik iken kadınlık ve erkeklik kavramlarını kültür belirlemektedir. Nitekim toplumsal cinsiyet algısına Simone De Beauvoir “İkinci Cins” isimli eserinde “*kadın olarak doğulmaz, kadın olunur*” cümlesi ile gönderme yapmaktadır (Ulusoy, 1999: 50). Zira Beauvoir’ın bu cümlesi cinsiyetin doğuştan getirildiği tezinin yanında bir inşa sürecine atıf yapmaktadır (Direk, 2009: 7). Simone De Beauvoir’ın “*Kadın doğulmaz, kadın olunur.*” (Beauvoir, 2019, s. 13) sözüyle cinsiyetin özünde bir manası olmadığını; toplumsal açıdan belirli düşünüş biçimleri bakımından özellikle de ataerkil düşüncenin devamı olarak inşa edilmiş olduğunu açığa

çıkarması kadınlığın, cinsiyet durumu şeklinde değil toplumsal cinsiyet durumu olarak ifade edilmesine imkân sağlamıştır (Aydınalp, 2020). Sözü edilen söylemde kadınlığın sadece biyolojik cinsiyeti belirten bir yere, noktaya dikkati yöneltmediğini kadınlığın, dışı kimselerin eylemleri ile meydana gelen etkili bir sürece atıfta bulunduğunu açık bir şekilde belirtmektedir: “Yalnız bütün bu davranışlar kadının hormonlarından gelmediği gibi, beyin hücrelerine doğuştan da kazınmış değildir; bunların hepsi, birer kalıp halinde, içinde bulunduğu durum tarafından yaratılmıştır” (Beauvoir, 1993: 7). Beauvoir’ın da dikkat çektiği üzere iki cinsten de geçerli olmak şartıyla kişinin eylemleri sebebiyle toplumsal cinsiyet denilen kavram toplumsallığın inşası bakımından nitelenmektedir (Uncu, 2019). Toplumsal cinsiyet, bireyin varlığı ya da kişiliği ile ilgili bir unsur olmayıp kültürel şartlanmanın kurumlar arası etkileşiminden doğan toplumsal kabulleri ifade etmektedir (Ulusoy, 1999: 50).

Sosyal yaşamda insanlar birçok yanları ve yönleriyle tanımlanmakta ya da sınıflandırılmaktadır. Cinsiyet faktörü de bu sınıflandırmalarda belirleyici olmakta, içinde yaşanılan kültür, yaş, gelir düzeyi, sosyal sınıf ya da statü değişkenleri bağlamında cinsiyete göre bir ayrıştırma, sınıflandırma yapılmaktadır. Bireylerin üstlenmeleri gereken roller, nasıl davranmaları gerektiği cinsiyetlerine göre belirlenmekte, mevcut kültürel yapının kalıtsal ve örgütsel ön kabulleri bu rollerin çerçevesini belirlemektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, temelde kültürün bir ürünü ve meselesidir. Çünkü toplumun kadın ve erkeğe ithaf ettiği değerler, o toplumun kültürel varlığının ve özelliklerinin bir sonucudur (Akkaş, 2019: 98).

Cinsiyet üzerine yapılan sosyolojik tartışmaların büyük çoğunluğu, toplumsal cinsiyet kavramına uzanmakta ya da bu kavram etrafında şekillenmektedir. İçine doğduğumuz toplumların, bizleri ve rollerimizi cinsiyetlerimize göre konumlandırması olarak tanımlanan toplumsal cinsiyet, aldığımız eğitimden seçtiğimiz mesleğe, sosyal ilişkilerimizden ekonomik koşullara kadar yaşamlarımızın her alanına nüfuz etmektedir. Cinsiyetçi sınıflamanın örneklerine, eşitlikten uzak uygulamalarına yalnızca çevremizde değil, toplumun sanatında, spor dallarında, siyasi platformlarda hatta sinemada bile rastlamak mümkündür (Kıran ve Avcı, 2018: 985).

İnsanlar arasında bugüne kadar yapılmış olan hiçbir farklılaştırma ya da ayrıştırma biyolojik olarak erkek ya da kadın olma üzerinden yapılan ayrıştırma kadar

net ve baskın olmamıştır. Cinsiyet kelimesi ise bu biyolojik farklılığa vurgu yapmanın ötesinde, toplum tarafından belirlenip onaylanmış bir kategoriye ifade etmektedir. İnsanlar dünyaya geldikten sonra, biyolojik cinsiyetler üzerinden biçimlenmiş olan bir toplumsal sistem içinde büyümekte ve bu sistemin cinsiyetlere bakışı toplumsal cinsiyet olarak tanımlanmaktadır. Yani toplumsal cinsiyet, kişinin hem biyolojik cinsiyetini hem toplumun bu cinsiyetle ilgili beklentilerini hem de toplumdaki yerini ifade etmektedir (Vatandaş, 2007: 29; Akkaş, 2020: 56).

Biyolojik farklılığımızı belirleyen cinsiyetimiz, anne karnından başlayarak yaşamımızın sonuna kadar kadın ve erkek arasındaki en belirgin ayrım olarak yaşam tarzlarımızı, görevlerimizi, sınırlarımızı hatta var olabileceğimiz alanlarımızı da belirlemektedir. Çünkü toplumsal yaşamın bütün kesimlerinde ve bütün alanlarında cinsiyet bireyin yerini, konumunu, görevini ve algısını belirleyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Neredeyse tüm toplumlarda, değer yargılarını ve yaşamsal pratikleri kuşatıp şekillendiren unsurlar arasında cinsiyet ilk sıralarda yer almaktadır (Göktaş, 2020: 30).

Biyolojik cinsiyetlerimiz gibi toplumsal cinsiyetin bize yüklediği roller de bireysel seçimlerimizin bir sonucu değildir. Tam tersine, içine doğduğumuz, ferdi olduğumuz toplumun değerler birikiminin ürünü olan bu roller ve yükümlülükler, dışsal bir unsur olarak yaşamlarımıza, tercihlerimize müdahil olmaktadır. Toplumsal cinsiyetin günlük yaşam pratiklerine yansıyan örüntüleri, aslında toplumun cinsiyet kavramı etrafında şekillenen pratiğinin de yansımasıdır ve bu şekillenmeye bağlı olarak kadın ve erkeğin rolleri, toplumsal kabul gören tutumları, sorumlulukları, giyim kuşamları, idealize edilen meslekleri ve toplumun tüm beklentileri somutlaşmaktadır (Kıran ve Avcı, 2018: 986).

Feminist kuramcıların tanımlamasına göre ise cinsiyetlere dayalı olarak oluşan kültürel yaklaşımlar toplumsal cinsiyeti ifade etmektedir. Çünkü toplumsal cinsiyet mevcut kültürün değerleri üzerinde vücut bulmaktadır ve üretilen cinsiyet rollerini o kültürün bireyleri zorunlu olarak üstlenmektedirler. Başka bir deyişle kültürel değerler üzerinden belirlenen cinsiyet rolleri kadın ve erkek için kültürün bir dayatmasıdır aslında (Akkaş, 2019: 101).

Simone De Beauvoir’e göre, ataerkil düşünce yapıları hem kadını hem erkeği eşit olmayan bir temel üzerine tekrardan üretmekte ve tanımlamaktadır. Kadın ve erkek biyolojik ve doğal olarak kendilerine atfedilen olaylardan daha çok kültürel ve tarihsel bir kurgu olmuştur. Kadının ezilmişliği, belli bir kategoriye göre sınıflandırılmış olan diğer ezilen kimselerden daha farklı bir noktadır, çünkü kadın ezilmişliğin öz bilincinden yoksundur. Bu durumu aşma hususunda kadına düşmekte olan görev özgürleşme, bu durumun sorumluluğunu üstlenme, yaratma ve üretme süreçlerine dâhil olmaktır. Bu doğrultuda kadın ve erkek varoluşlarını tekrar sorgulamalı ve özgürlüğe ulaşma aşamasında üzerlerine düşen sorumluluğu üstlenmelidirler (Aydınalp, 2020).

Kavram çoğunlukla kadınlarla ilgiliymiş gibi bir çağrışım yapsa da hem kadınların hem de erkeklerin toplumsal yaşam içindeki yerlerini ve rollerini açıklamak için kullanılmaktadır. Bu yerler ve roller toplumdan topluma değişiklik göstermekte, her toplumun cinsiyetlere gösterdiği değer ve atıf göreceli olarak farklılaşabilmektedir. Kavramlara işlevsellik katan şey toplumların sahip oldukları değerlerdir. Değerleri yaratan mekanizmalar ise çok sayıda ve çeşitlilikte olabilmektedir (Akbaba, 2017: 47-48).

Kadın ya da erkek olmak insanın fiziksel niteliklerine yönelik bir ayrım olup yalnızca cinsiyet kelimesi ile ifade edilmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı ise bu cinsiyetlerin toplumda karşılık bulan algısını, toplumun seçip belirlediği rolleri tanımlamaktadır (Terzioğlu ve Taşkın, 2008: 63; Aydın, 2021: 148). İnsanı kadın erkek olarak değil doğrudan onlara biçilen roller üzerinden “kadınlık” terimiyle ya da “erkeklik” terimiyle birbirinden ayırtıran bu toplumsal algı kültüre bağlı olarak farklılaşmalar gösterse de temelde bilinçli bir kurgunun ortaya çıkardığı bir kavramdır. Yaşamın tüm alanlarında geçerli ve etkili olan toplumsal cinsiyetle ilgili üzerinde mutabakata varılmış net bir tanımlama bulunmamaktadır (Durgun ve Gök, 2017: 21).

Toplumsal cinsiyet kavramının iki cinse atfettiği roller, büyük oranda geleneksel bakış açısı tarafından tayin edilse de temelde geleneksel roller ile eşitlikçi roller şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Geleneksel yaklaşım kadının rolünü çoğunlukla ev sınırları içinde ev işlerini organize edecek, çocuklara bakacak, çalışma yaşamında pek yer almayacak şekilde belirlerken, erkeklerin rolünü ev sınırları içinde aile reisi, dışında ise ailesinin geçimini sağlamak için çalışan kişi olarak belirlemektedir. Eşitlikçi yaklaşım,

yaşamın tüm alanlarında ve kurumlarında tüm haklarda ve sorumluluklarda iki cinsi de eşit görmekte, bu yaklaşım rollere de yansımaktadır. Bir başka deyişle; eşitlikçi yaklaşım kadın ve erkek arasında yaratılıştan gelen biyolojik farklılıklar hariç diğer tüm farkları kaldırmakta ya da mümkün olan en asgari düzeye indirmektedir (Esen, vd., 2018: 147).

Kadınların toplum algısındaki dezavantajlı durumu ülkemizde de dünyanın geri kalanından pek farklı değildir. Her ne kadar topluma göre kısmi farklılıklar dikkat çekse de kadınlar aleyhine olan eşitsizlik çoğunlukla aynıdır. Toplumsal cinsiyet kavramı, biyolojik cinsiyet anlamının ötesinde toplumsal ön kabulleri ve kültüre dayalı etkileşimleri yansıtan bir cinsiyet anlayışını tanımlamaktadır. Bir başka deyişle cinsiyet rolleri söz konusu toplumun algısına, bakış açısına, ortak düşüncesine ve tutumlarına göre belirlenmekte, toplumun her iki cins adına uygun görüp kalıplaştırdığı davranış şekilleri cinsiyetlere yüklenmektedir (Aydın, 2021: 148-149).

Anayasamızda *“Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.”* (Madde 10) hükmü bulunmaktadır. Dolayısıyla eğitim gibi temel haklar bakımından da kadın ve erkek kanunen eşit durumdadır. Ancak bu eşitliğin sağlanması için toplumsal algıda bir eşitliğin sağlanması gerekmektedir. Bir başka deyişle toplumun kadına ve erkeğe paylaştırdığı rollerde cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılması eşit koşulların hayata geçirilmesinin ön şartıdır. Eğitim sistemimizin yeteneklerini ve verimliliklerini ortaya koyabilmeleri için kız çocuklarına da erkek çocuklarla eşit koşulları ve hakları sağlaması, eğitim sisteminin cinsiyet eşitliğine katkı sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir (ERG, 2008: 1).

Toplumsal cinsiyet, cinsiyet üzerinden ayrımcılığın da başlıca nedenidir. Cinsiyet ayrımcılığı, insanların salt cinsiyeti nedeniyle bir kadına karşı tutumlarının erkeğe karşı sergiledikleri tutumlardan daha olumsuz olması ya da biçimsel açıdan farklıymış gibi görünmese de dolaylı bir şekilde kadına yansımaları olumsuz olan tutumları ifade etmektedir. Çünkü toplumsal cinsiyet sadece rolleri değil beklentileri de belirlemekte, iki cins arasında ruhsal, fiziksel ve davranışsal ayrımlar üreterek roller üzerinden yaşamları da kalıplaştırmaktadır. Başka bir ifadeyle toplumsal cinsiyet, kadın

ve erkek arasındaki cinsiyet ayrımcılığının yalnızca çıkış noktası değil aynı zamanda beslendiği kaynak olarak da etki etmektedir (Öneren, vd., 2014: 325-326).

Cinsiyet kavramına toplumun sahip olduğu kültür ve değerler üzerinden yükleme yapılarak oluşturulmuş rollerin, toplumsallaşmış haline toplumsal cinsiyet denilmektedir. Bu tanımlamadan yola çıkarak toplumsal cinsiyetin aslında ona temel olan cinsiyetten türediğini ancak kavrama yapılan yüklemeler nedeniyle kök anlamını aşır cinsiyeti değil cinsiyetin toplumsal algıdaki tezahürünü temsil ettiğini söylemek mümkündür (Gökcan, 2018: 4).

Toplumsal cinsiyet ve neden olduğu eşitsizlik, kadınla erkeğin biyolojik yapısında var olan niteliklerinden değil toplumun algısında üretilen kimliklerden kaynaklanmaktadır. Bu kimliklerin ortaya çıkışı da sosyal sınıf ayrımları ile, ataerkil toplum düzeni ile, inanç, gelenek ve siyasetle bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumdan topluma bile farklılık gösterebilen toplumsal cinsiyet algısı kadınla erkeği farklı konumlandırmakla kalmamakta, ikisi arasında eşitlikten uzak bir güç ilişkisine de vurgu yapmaktadır (Şahin ve Bayhan, 2020: 59).

Toplumsal yapı içinde kadının ikincil konumda olmasını “öteki” kavramıyla açıklayan Beauvoir için bu hemen hemen her kadının ortak kaderidir. Beauvoir bahsi geçen kaderin oluşumunun doğal olarak hiçbir dayanağa sahip olmadığına altını çizer. Kadınların “öteki” konumda oluşu doğuştan değil, sonradan tarihsel, toplumsal, kültürel etkenler altında oluşturulmuştur. Beauvoir, kadınların öteki konumunda sosyal düzenin varoluşunu izah ederken toplumsal normlara özellikle geleneklere, örflere değinir. Hemen hemen tüm toplumlarda erkek en güçlü timsallerin sahibi, kamusal alana ait iken kadın, kendisi için belirlenen çerçeveden çıkması istenilmeyen, zayıflık ve kırılganlık bahanesine dayanarak ev işlerinden ve çocuk bakımından sorumlu olması kendisine dayatılan öteki varlıktır. Bu sebeple, “öteki varlık” olmasıyla kadın toplumsal kaderine katlanmak durumunda kalmıştır. Bu durumu şu ifadelerle dile getirmiştir: *“Görüldüğü gibi, kadının “kişiliğinin” bütünü, yani inançları, değer ölçüleri, bilgeliği, ahlakı, beğenileri, davranışları, içinde bulunduğu durumdan gelmektedir”* (Beauvoir, 1993: 37). Diğer bir hususta Beauvoir’e göre kadının “öteki” olmasının temel sebebi kadının doğasına dair olan düşüncelerdir. Kadın tanımlamalarının çoğunluğunda karşılaşılan durum fizyolojik ve biyolojik özelliklerden hareketle yapılan

değerlendirmelerdir. Kadını öteki gören bütün bu değerlendirmelerin somut şekilde kadının vücudu üzerinden hareket ettiği ortaya çıkmaktadır. *“Bir yüküttür vücudu; erkeğin yiyip bitirdiği, her ay hastalanan, edilgin bir biçimde üreyen bu vücut kadın için dünya üzerinde etkili olmasına yarayan bir araç değil, katı ve donuk bir nesnedir”* (Beauvoir, 1993: 31). Beauvoir’ın kadının öteki konumda olmasına açıklık getirirken sosyal belirlenimi göz önünde bulundurmasının esas amacı, toplum ve erkek tarafından kadına biçilen rollere ve yaşam biçimlerine vurgu yapmaktır (Uncu, 2019). Beauvoir, erkek ile kadın arasında sosyal yapı içinde sonradan oluşan farklılıklara yönelir, biyolojik olarak var olan farklara değil. Kendisine göre esas önemli olan nokta budur. Bundan dolayı kadının toplum içerisindeki konumunu belirleyen -kadını öteki yapan-doğanın yarattığı farklar değil, mitlerden, kültürden, eril düşünceden, ideolojiler sonucu oluşmuş olan farklılıklardır (Beauvoir, 1997: 125- 126).

Simone de Beauvoir, kadın insandır der ve insanlığı aşkınlık ve içkinlik olarak 2 durumda ele almaktadır. İçkinlik kadının yaşamla, doğayla alakalı olduğu, devamlı tekrarlanan doğurganlığını kapsayan olağan bir var oluş biçimi olup yaratıcı faaliyet veya üretimsel güç yoktur. Aşkınlık boyutunda insan eylemsel olup yaşamış olduğu dünyayı dönüştürerek, değiştirerek ve bir şeyler üreterek dünyada iz bırakmaktadır. Halbuki kadın içkinlik durumuna hapsedilmiştir ve dünyadaki bütün varoluşsal edimden mahrum bırakılmıştır. İçkinlik hali kadın için neredeyse zindan olmuştur ve eve kapatılmıştır. Beauvoir bu durumla ilgili şu saptamada bulunmaktadır:

“Kadın varoluşunu olumlama kaygısı taşıyan her birey, bunu sonsuz bir kendini aşma gereksinimi olarak duyar. Oysa kadının durumu özel bir biçimde şöyle belirlenir: her insan varlığı gibi özerk bir özgürlük olan kadın, erkeklerin ona “Başka” olmayı dayattığı bir dünyada kendini bulur ve seçer; onun aşkınlığı, ötsel ve egemen olan başka bir aşkınlık tarafından sürekli aşılacağından bir nesne gibi donup kalması ve içkinliğe yazgılı olması beklenir. Kadının dramı, kendini her zaman ötsel olarak ortaya koyan her öznenin bu temel isteğiyle, onu ötsel olmayan olarak oluşturan bir durumun gerekleri arasındaki çatışmadır.” (Beauvoir, 2019, s, 36)

Beauvoir’e göre kadın içkinliğe mahrum edilmiş bir varlık olarak özgür değildir, nesne olmaya indirgenen, mutlak başka, köle ruhlu olarak nitelendirilmiştir. Aşkınlık kavramıysa erkek ile bir tutulmuş olup etkin olmayı, özgür olmayı, erilliği, özne olmayı, hakimiyet gibi kavramlara karşı kullanılır. Halbuki Beauvoir, varoluşsal açıdan iki kavramın da insanlarda var olduğunu, iki boyutunda gerçekleştirilebilir olduğuna dair

vurgu yapar. Bu halde yapılması gereken esas şey kadınların içkinlik boyutuna mahkum olma durumlarını bırakmaları ve varoluşlarını belirlemek için harekete geçmeleridir (Beauvoir, 1993: 27). Kadın kendisini ezdirmeyen varlık olmayı sürdürmelidir. Kadın neredeyse bütün toplumlarda içkinlik, erkek ise tam aksine aşkınlık kavramı ile açıklanmaya çalışılır (Challaye, 1998: 123).

Tüm canlılar gibi insanoğlu da erkek ve dişi olarak farklı iki cinsiyetle var olmuştur. Bu biyolojik farklılık temelde üremenin gerçekleşmesi için olsa da zaman içinde toplumsal yaşamda ortaya çıkan durum bu doğal ayrışmanın ötesine geçerek kadına ve erkeğe yeni kimlikler yaratmış ve bu kimliklere uygun roller, görevler ve tutumlar belirlemiştir. Toplumsal cinsiyet kavramı olarak tanımlanan bu durum yaşamın bütün alanlarında kadın ve erkeğin rollerini belirgin çizgilerle ayırmaktadır. İnsanlar bu rollere göre yaşamlarını sürdürmekte, çocuk yetiştirmekte, çalışmakta ve üretmektedirler. Toplumun insana bakışının bireyler değil cinsiyetler bağlamında olmasının özellikle kadınların aleyhinde yarattığı algı ne yazık ki insanlık tarihinin tamamında hissedilmektedir (Kaldık, 2018: 4803). Toplumların kadına ve erkeğe biçtiği roller, tarihsel süreç içinde önyargılara ve eşitsizliğe dayalı kemikleşmiş bir algının sonucu olarak belirlenmeye devam etmekte ve yaşamlara yansımaktadır. Toplumsal cinsiyet algısı olarak tanımlanan bu eşitsiz algının değiştirilmesi ancak eğitimle mümkündür (Alabaş, vd., 2019: 431).

Toplumsal cinsiyet, toplumların kendi varlıklarını gelecek nesillere aktarma refleksinin bir uzantısı olarak kabul edilebilir. Çünkü toplumlar uzun zamandır ataerkil bir temelde şekillenmekte ve bu çerçevede yapılan rol dağılımının toplumu gelecekte de aynı şekilde var edeceği varsayımı ile hareket edilmektedir. Bu şekliyle toplumsal cinsiyet bir kültürdür ve toplumların çok önemli bir kısmında çeşitli düzeylerde mevcuttur. Ancak geleneksel toplum olarak tanımlanan toplumlarda toplumsal cinsiyetin daha belirgin olduğu da görülmektedir. Toplumsal cinsiyet her iki cinsiyet için de kalıplar üretmekte ve bireylerin bu kalıplar içerisinde yetişmesini talep etmektedir (Bingöl, 2014: 108-109). Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı evrensel bir sorundur ve özellikle 1970'lerden itibaren feminist hareketlerin de etkisiyle birçok alanda tartışmaya açılmıştır. Yapılan araştırmalar ve tartışmalar toplumsal cinsiyet ayrımcılığının erkeğin fiziksel güç farkı temelinde rollerin yeniden dağıtıldığını ve

erkek egemen bir toplumsal yapı temelinde her iki cinsiyete de yeni kimlikler kazandırıldığını göstermektedir (Çak, 2010: 357-358).

2.2. TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI

Toplumsal cinsiyet algısı üzerinden temelde yalnızca biyolojik farklılığı tanımlayan cinsiyete başka anlamlar yüklenmesi ve bu anlamların cinsiyetlere yönelik kalıp yargılara dönüşmesi meslek algısını ve meslek seçim tutumlarını da etkilemektedir. Çünkü cinsiyete dayalı bu ayrıştırma kadının ve erkeğin hem ev hem de sosyal yaşam içindeki yerini, görevini, üretim alanındaki konumunu ve davranış şekillerini önceden belirleyerek bireylere meslek seçiminde sınırlı alanlar ve önyargılar dayatmaktadır. Bu eşitsizlik ve ayrıştırma daha küçük yaşlardan itibaren başlamakta, eğitimde eşit koşullardan yoksun olan kadınlar ileri yaşlarda da cinsiyetlerine yüklenen rollerin dışına çıkamamaktadırlar (Aydın, 2021: 149).

Biyolojik cinsiyetin doğal farklılıkları ile toplumsal cinsiyetin kültürel şartlanmaya dayalı cinsiyet farklılıklarının bir araya gelmesi, cinsiyetçi bakış açısını zaman içinde hâkim kılarak kadınlara kadınsı olma rolünü, erkeklere de erkeksi olma rolünü ve sorumluluğunu yüklemiştir. Kurumsal yapılar bu rollerin hem öğrenilme hem de uygulanma alanlarıdır ve cinsiyete göre şekillenmiş iş bölümü, toplumsal cinsiyetin en önemli göstergelerinden biridir. Buna göre erkekler iş ya da meslek seçiminde kamusal alanlara yönlendirilirken kadınların eş olma, anne olma özellikleri ön plana çıkarılarak birincil çalışma alanı ev olarak belirlenmiş ve kadınların ev ekseninde yoğunlaşan tecrübeleri sosyal kategorilerini de belirlemiştir. Ayrıca toplumsal cinsiyetin ortaya çıkardığı tek olumsuz sonuç farklılaşma değil aynı zamanda eşitsizliktir de. Toplumsal cinsiyet algısının hem ayrıştıran hem de eşitsizlik içeren yaklaşımı meslek seçimlerinde de ortaya çıkmakta ve kadınlar aleyhine sonuçlar doğurmaktadır (Ulusoy, 1999: 50).

İş dünyası ya da örgütlerle ilgili yürütülen çalışmalarda yakın zamana kadar cinsiyet faktörünün göz ardı edildiği bu nedenle de örgütlerin cinsiyetler bakımından tarafsız oldukları gibi bir algının oluştuğu düşünülmektedir. Ancak bu konuda gündeme gelen eleştiriler örgüt çerçevesinde yapılan araştırmalarda cinsiyet faktörünün hem örgütsel yapılanma hem de eşitsizlikler bağlamında daha fazla ele alınmasını

sağlamıştır. Hatta günümüzde cinsiyetin örgüt yapılanmalarındaki en belirleyici unsur olduğunu iddia eden çok sayıda araştırmacı bulunmaktadır. Bu bağlamda örgütlerde avantajın, hâkimiyetin, kimliğin, statünün ve kontrolün erkek ya da kadın olma ayrımı ile ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bunun başlıca nedeni olarak, erkeğin toplumsal yaşamın genelinde de kadından daha üst bir düzeyde konumlandırılması gösterilmektedir. Dolayısıyla erkeklerin sahip oldukları bu üstünlük iş yaşamına ve örgütlere de taşınmaktadır (Kutanis ve Çetinel, 2016: 62).

Toplumsal cinsiyet hakkında üzerinde durulması gereken temel problem, toplumsal yaşamda ve ilişkilerde iki cins arasındaki farklılıkların altının çizilmesi değil, bu farklılıklara dayanarak eşitsizliğin toplum algısında meşrulaştırılmasıdır. İş yaşamında da bu eşitsizlik bariz olarak gözlenmekte, nitelik ve emek bakımından benzer işler yapan kadınlara erkeklere ödendiğinden daha azının ödendiği dikkat çekmektedir. Aynı şekilde iş yaşamında kadınların sahip oldukları statüler ve ekonomik avantajlar da erkeklerle kıyaslandığında daha düşüktür. Bu noktada önemli olan bu eşitsizliğin kaynağının biyolojik farklılıklar değil, ataerkil toplum yapılanmalarının organizasyonları olduğunun bilincinde olunmasıdır (Akkaş, 2019: 101).

İlk olarak ailede görülüp öğrenilmeye başlanan cinsiyet rolleri çocuk okul çağına geldiğinde daha da pekişmektedir. Çünkü bu rollerin karşılıklarını okul yaşantısı içinde de görüp algılayan çocuklar öğretmen davranışları, kitaplar ve bu rolleri pekiştiren etkinliklerle kendi cinsiyetlerine uygun rolleri benimsemektedirler. Nitekim bazı araştırmalar ders kitaplarının bu konuda eksiklikler içerdiğini, kadınların daha sıklıkla ev içi ortamlarda resmedilirken, kadın mesleklerinin de erkeklere oranla sınırlı alanlarda kaldığına dikkat çekmektedir. Buna benzer eşitlikten uzak yaklaşımlara kimi zaman medyada da rastlanmaktadır. Hem yazılı hem de görsel yayınlarda kadın diyet, egzersiz ya da kozmetik ürünleri üzerinden ve fiziki özellikleri öne çıkarılarak gösterilmekte, ideal kadın algısı güzellik, çekicilik, ya da zayıflık gibi fiziksel özellikler üzerinden oluşturulmaktadır (Gündüz, vd., 2015: 22-23).

Tarihin tüm devirlerinde iş ve çalışma alanlarında bireylere yüklenen rollerde cinsiyetçi bakış açısının etkili olduğu bilinmektedir. Diğer toplumsal alanlarda olduğu gibi iş ve çalışma alanında da kadın ayrımcılığa maruz kalmış, dolayısıyla bu eşitsizliğin neden olduğu zorluklarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Sanayi

devriminin ardından kadının çalışma hayatındaki varlığı kısmen artsa da meslek seçimi yapılırken rollerdeki bu eşitsizlikten dolayı dengesizlik devam etmiştir. Kadınların mesleklerini kendi tercihleri, yetenekleri ya da eğilimleri değil toplumun kadından beklentileri ve cinsiyetlere yükledikleri misyon belirlemektedir. Kadın neredeyse bütün toplumlarda edilgen bir rolle sınırlandırılmış, bu sınırlandırma meslek seçimine ve iş yaşamına da yansiyarak kadınların tercih olanaklarını daraltmıştır. Kadınlar da erkekler de toplumun onlara sunduğu sınırlar içinde mesleklerini seçseler de gönüllülük izlenimi veren bu seçimler esasen toplumun cinsiyetle ilgisi/algısına göre yapılmaktadır (Avcı, vd., 2019: 253). Beauvoir'ın bu konudaki genel düşüncesine göre çalışma ve iş yaşantısına bir şekilde dahil olma savaşı veren kadın, bu hayata katıldığında özgürlüğüne kavuşmuş düşüncesinde olsa da aslında ekonomik olarak emeğiyle 2.cil konuma yönlendirilmektedir. Kısaca, özgürleşmek adına erkekten ekonomik bağımsızlığını geri elde eden kadın, emeğini bu sefer ötekiliğe kurban vermiştir (Beauvoir, 1993: 114- 115).

Toplumsal cinsiyet erkeğin de kadının da tüm yaşamında belirleyici olan bir kategorileştirmeyi yani sıradan bir farklılıktan fazlasını ifade etmektedir. Çünkü sonuçları bakımından özellikle kadının yaşamında pek çok olumsuzluğun ve eşitsizliğin de nedenini oluşturmakta, kadınların ihtiyaç duydukları kaynaklara ulaşmalarına engel olmaktadır. Gelir dağılımında çok daha açık olarak izlenebilen bu durum, tablonun kadınlar aleyhine ne kadar olumsuz olduğunu da ortaya koymaktadır. Nitekim yapılan araştırmalar da dünyadaki toplam yoksulluğun dağılımında kadınların oranının %70 olduğunu göstermektedir. Bu orantısız durum “yoksulluğun feminizasyonu” şeklinde nitelenmektedir. Ülkelerin yoksul ya da zengin olmaları bu oranı fazlaca etkilememekte, hemen her yerde kadınların çalışma olanakları kısıtlı, elde ettikleri gelir ise erkeklerin elde ettiğinin ¾ ‘üne tekabül etmektedir (Akın ve Demirel, 2003: 73).

Kadın erkek eşitsizliği tarihin neredeyse bütün dönemlerinde bir şekilde var olsa da kimi araştırmacılara göre bu ayrım sanayi devriminden sonra ve özellikle kapitalizmin etkisi ile daha da keskinleşmiştir. İlaveten burjuvazinin yükselişi kadının çalışma alanını ev olarak sınırlandırmıştır. Oysaki sanayi devrimine kadar kadın ailenin diğer fertleri gibi üretim sürecinin ortağı olmuş ve emek anlamında bir ayrıma tabi tutulmamıştır. Kapitalizm üretim, iş, emek ve meslek ilişkilerinde köklü değişikliklere

neden olurken kadının iş yaşamındaki varlığı da özellikle ilk dönemlerde silikleştirilmiştir. Kadının hem toplumsal yaşamda hem de iş yaşamında tarih boyunca eşitsizlikle karşı karşıya olduğu, bu durumun doğulu batılı tüm toplumlar da aynı olduğu anlaşılmaktadır. Var olan ataerkil toplum düzenine kapitalizmin de dahil olmasıyla ortaya çıkan yeni tablo kadının daha da ezilip sömürülmesine zemin hazırlamıştır (Omay, 2011: 142-143).

Günümüz dünyasında kadınların kamusal alandaki durumu geçmişe oranla çok daha iyi durumdadır. Ancak meslek seçiminde cinsiyete bağlı kalıp yargılar hala etkilidir. Örneğin toplumun algısındaki ince, narin, anaç kadın için en uygun mesleklerin öğretmenlik ya da hemşirelik olduğu düşüncesi hala çok kabul görmektedir. Aynı şekilde toplumun algısındaki güçlü, otoriter erkek için de bu özelliklere uygun güç gerektiren ya da idare alanındaki işler uygun görülmektedir. Aslında kadının toplumsal algıdaki en öne çıkarılan iyi eş, iyi anne olma rolü ve aynı şekilde erkeğin koruyan, kollayan, yöneten, otoriter baba rolü meslek seçimlerini de aynı algıya paralel olarak yönlendirmektedir (Kahraman, vd., 2015: 110-111).

Yapılan araştırmalarda da toplum algısında kadının bakım veren, hassas, şefkatli ve iyileştirici rolünün öne çıkarıldığı, bu algının meslek seçimlerinde etkili olduğu ifade edilmektedir. Ahlaki kuramcılar arasında gösterilen Carol Gilligan'da bakım ahlakını feminen olarak, adalet ahlakını da maskülen olarak sınıflamaktadır. Çünkü ona göre kadının incitmekten korkan, korumacı ve hassas yaradılışı ahlaki kararlarda zafiyet gösterebilmektedir. Kadın doğası gereği bakım vermeye, koruyup iyileştirmeye eğilimlidir. Bu algının bir sonucu olarak hemşirelik mesleğini yoğun olarak kadınların tercih ettiği ve toplumsal algının da bu yönde olduğu görülmektedir. Diğer yandan araştırmalarda kadın hemşirelerin bakım davranışından aldıkları puanların istatistiki olarak erkeklerden yüksek olduğu da dikkat çekmektedir (Türk, vd., 2018: 8-9).

Bireyler büyüme süreçlerinde ebeveynlerinden, sosyal çevrelerinden, arkadaşlarından, medyadan ve hayran oldukları ünlülere kadar birçok kişiden ya da olaydan etkilenmekte ve kendilerine uygun mesleği bu etkilenmeler ışığında yaptıkları çıkarımlardan hareketle seçmektedirler. Elbette bireysel özellikler, beceriler, ilgi alanları ve potansiyelleri de bu seçimde etkili unsurlar arasında yer almaktadır. Ebeveynlerin görüşleri, mesleklere toplumun yüklediği değerler ve sahip olunan eğitim

koşulları da meslek seçiminde göz önünde bulundurulmaktadır. Ancak bu unsurların tamamının öyle ya da böyle bir şekilde etkilendiği ana unsur toplumsal cinsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü mesleğe dayalı beklentiler de örnek alınan rol modeller de toplumsal cinsiyet algısı çerçevesinde şekillenmektedir (Gündüz, vd., 2015).

Aile ve bireyin yetiştiği sosyal çevre diğer birçok alanda olduğu gibi geleceğe yönelik beklentilerin şekillenmesinde ve bireylerin meslek seçimlerinde de oldukça etkilidir. Bazı araştırmalar özellikle annelerin ve annelerin sahip olduğu toplumsal cinsiyet algısının çocuklarına da yansıdığını ve paralellik gösterdiğine işaret etmektedir. Meslek seçimi her ne kadar daha ileri yaşların konusu gibi görünse de erken çocukluk döneminde öğrenilen ve deneyimlenen her şey bu kararda etkilidir. Çocukların toplumsal cinsiyet kalıplarına göre yetiştirilmesi de doğal olarak meslek seçiminde cinsiyete uygun meslek seçimini gündeme getirmektedir (Karabekmez, vd., 2018).

İnsanlar seçtikleri meslekle, yaptıkları işle yalnızca bireysel yeteneklerini yaşama geçirmekle kalmamakta, gelir düzeylerini, sosyal güvencelerini, geleceklerini, etkileşim içinde olacakları çevreyi ve mesleki riskleri de seçmektedirler. Ancak, cinsiyet üzerinden şekillenen mesleki iş bölümünde, kadın çoğunlukla ev işlerinin ücretsiz çalışanı olarak konumlandırılmaktadır. Artı değeri yüksek olan işler ve meslekler erkeklere uygun görülmekte, işgücüne katılamayan kadınların emeği genellikle karşılıksız kalmaktadır. Araştırmalar, kadınların öğrenim düzeyindeki artışın istihdama yansıdığını ve işgücüne katılım oranlarını arttırdığını göstermektedir. Dolayısıyla cinsiyet eşitliğinin sağlanmasındaki en önemli etkenlerin başında eğitim eşitliği gelmektedir (Şimşek, 2011: 120-121).

Tüm bu toplumsal gerçekliklere rağmen başka bir evrensel gerçeklik de değişimdir ve bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmeler örgütsel yapıları ve dolayısıyla iş, meslek yaşantısını da değiştirmektedir. Gelişmelere paralel olarak hem yeni meslek grupları oluşmakta hem de meslekle ilgili toplumsal algı değişime uğramaktadır. Sözelimi hizmet sektörünün yükselen istihdam oranları kemik meslek gruplarına alternatif olarak reklam, finans, medya gibi alanlarda uzmanlık isteyen yeni meslekleri ortaya çıkarmakta, bu uzmanlığa formel eğitimle ulaşılabilir olması meslek seçimi aşamasındaki önkoşulları geleneksel algıdan uzağa taşımaktadır. Bu noktada kapitalizmin sürece etkisinin yadsınamaz olduğu da bir gerçektir. Yeni kapitalizm,

Çalışma yaşamında da yeni bir kültür yaratmakta esneklik, değişkenlik ve uçuculuk iş yaşamında hakim anlayış olmaktadır. Ancak bu kültür geleneksel olanın önyargılarını kısmen ortadan kaldırmakla birlikte rekabetin hakim olduğu piyasalarda kısa vadeli, iş güvencesinden uzak, geçici, seyyar, mobil karakterde, bireysel kazanç ve çıkar odaklı bir meslek ve iş anlayışını da hakim kılmaktadır. Bunun bir sonucu olarak meslek artık ömürlük, uzun vadeli, benimsenmiş bir projeyi değil fırsatlar dünyasındaki en karlı faaliyet tercihini simgelemektedir (İlhan, 2008: 326-327).

şahin ve Bayhan'ın (2020), toplumsal cinsiyet eşitsizliğini Türkiye özelinde ele aldıkları çalışmaya göre, bu durumun değiştirilmesi konusunda ülkemizde önemli boşluklar bulunmaktadır. Özellikle alışma hayatında kadını daha geri planda tutmaya yönelik uygulamaların olduğu, toplumun bu konudaki kalıp yargılarının bu uygulamaların dayanağını oluşturduğu, kadının anne, bacı, eş gibi kimliklerinin idealize edilerek iş yaşamında ötekileştirildiği sonucuna varılmıştır(şahin ve Bayhan, 2020: 72).

Ülkemiz toplumsal cinsiyet eşitsizliği/ayrımcılığı bakımından dünya genelinde karnesi en kötü olan ülkelerden birisi olarak öne çıkmaktadır. BM'ye göre Türkiye bu konuda 68. sırada yer alırken Dünya Ekonomik Forumu'nun 2013 yılında yaptığı bir değerlendirmeye göre 136 ülke içinde 120.sıra ile sonlarda yer almaktadır. Türkiye'nin kendi içindeki cinsiyet eşitsizliğinin dağılımına bakıldığında ise yoksulluğun ayırt edici bir unsur olduğu ve en çok geliri olmayan kadınların bu sorunun mağduru olduğu görülmektedir (Demirdirek ve şener, 2014: 5-8). TEPAV tarafından yapılan bazı çalışmalarda da Adıyaman, Siirt, Muş, Bitlis gibi gelir seviyesinin daha düşük olduğu iller toplumsal cinsiyet ayrımcılığı/eşitsizliği konusunda ne çıkmaktadır (Urul, 2016: 7-8).

Bir başka araştırmada Karaman (2008), ğretmenlerin meslekleri ile ilgili algılarını incelemiş, araştırmaya farklı branşlarda görevli 143 ğretmen katılmıştır. Elde edilen sonuçlarda kadın öğretmenlerin hem geleceğe yönelik beklentilerinin hem de meslekleri ile ilgili algılarının erkek öğretmenlere oranla daha pozitif olduğu görülmüştür (Karaman, 2008: 74-91).

Özkazanç vd.'nin (2018) meslek liselerinde otomotiv alanında eğitim gören kız öğrencilerle yürüttükleri araştırmanın sonuçları, kız öğrencilerin toplumda “erkek işi” olarak nitelenen bu alanda mesleki eğitim alma tercihlerinin büyük oranda aile desteği ile ilgili olduğunu ortaya koymuştur. Diğer yandan öğrencilerin aile profiline bakıldığında emekçi ailelerin çoğunlukta olduğu, eğitim düzeyinin ve gelir seviyesinin düşük ancak çalışanın fazla olduğu, annelerin de ücretli işlerde çalıştığı ailelerin çocuklarını meslek sahibi olmaları yönünde motive ettiği görülmüştür. Bir diğer önemli neden ise kız öğrencilerin kişisel motivasyonlarının dikkat çekici düzeyde yüksek olması ve seçtikleri mesleğe yönelik olumlu algılarının da aynı şekilde yüksek olmasıdır. Kız öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine pozitif yaklaşıkları, umutlu, kararlı ve özgüvenli oldukları sonucuna varılmıştır (Özkazanç, vd., 2018: 161).

48-60 ay arası okul öncesi 30 küçük çocuğun mesleklere yönelik algısını toplumsal cinsiyet algısı bağlamında ele alan bir başka araştırmada çocukların, annelerinin babalarının yaptığı işi, mesleği başarabileceğine yönelik olumlu, babalarının annelerinin yaptığı işi ya da mesleği başarabileceğine yönelik olumsuz algılarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Kız çocukları yalnızca kadınlara uygun mesleklerde ilk sıraya terziliği koyarken, erkek çocuklar ise ev hanımlığını koymuştur. Yalnızca erkeklere uygun meslekler sorusuna ise kız çocukları çoğunlukla şoförlük, erkek çocuklar ise pilotluk cevabını vermiştir. Araştırmada çocuklara her iki cinsiyete de uygun mesleklerin hangileri olduğu sorulmuş kız çocukları doktorluğu ilk sırada gösterirken erkek çocukları aşçılığı en uygun meslek olarak seçmişlerdir. Araştırmada çocukların seçmek istediği mesleği resmetmeleri istenmiş, çocukların meslekleri kendi cinsiyetlerine uygun olarak resmettikleri dikkat çekmiştir (Karabekmez, vd., 2018: 499-506).

Türk ve arkadaşlarının (2018) hemşirelik öğrencileri ile yürüttükleri bir araştırmada, öğrencilerin bu mesleği seçme nedenleri araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar; insanlara yardım etme isteğinin bu mesleği seçmedeki birincil neden olduğunu, bu mesleği kız öğrencilerin erkeklere oranla belirgin düzeyde daha fazla tercih ettiğini, bakım davranışı açısından yapılan istatistiklerde kız öğrencilerin puanlarının yine erkek öğrencilere oranla anlamlı düzeyde yüksek olduğunu göstermiştir (Türk, vd., 2018: 9).

Dördüncü sınıfa devam eden ilkokul öğrencileri üzerinde yürütülen bir başka araştırmada toplumsal cinsiyet algısının çocukların geleceğe yönelik meslek seçimleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, kız öğrencilerin ileride seçmeyi düşündükleri meslekler arasında ilk sırada doktorluk, ikinci sırada ise öğretmenlik yer almaktadır. Erkek öğrencilerde bu sıralama futbolculuk ve doktorluk şeklinde bulunmuştur. Ayrıca araştırma sonuçları öğrencilerin meslek seçimi konusundaki algılarının cinsiyet değişkeninden etkilenmediğini ortaya koymuştur (Gündoğan & Erbey, 2020, s. 440).

Bir başka araştırmada ilkokullarda okutulan Türkçe ders kitapları cinsiyet rollerinin işlenişi bakımından incelenmiştir. Araştırma sonuçları, bu kitaplarda toplumsal cinsiyet algısının mesleklerin işlenişinde etkili olduğunu göstermiştir. Erkeklerle ait görsellerin belirgin olarak öne çıkarıldığı, mesleklerin kadınlar açısından dağılımının erkeklere oranla daha dar sınırlar içinde kaldığı görülmüştür. İncelenen ders kitaplarında meslekler bakımından hem metinlerde hem de görsellerde erkek figürler daha ağırlıklı olarak yer almaktadır (Aydın, 2021: 155-156).

Aydın'da hemşirelik öğrenimi gören 646 sağlık yüksekokulu öğrencisinin katıldığı bir başka araştırmada öğrencilerin hemşirelik mesleğinin imajına yönelik genel algıları yüksek bulunurken kız öğrencilerin puanlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Ailesinin gelir seviyesi daha yüksek olan öğrencilerin hemşirelik mesleğine bakış açılarının daha olumlu olduğu, öğrencilerin %64,7'sinin gelecek planlarında yüksek lisans ve doktora öğrenimi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları, hemşirelik mesleğine yönelik imaj algısının, öğrencilerin profesyonel tutumlarını yordadığını, olumlu mesleki algının profesyonel tutuma olumlu olarak etkilediğini göstermiştir (Taşkiran, vd., 2020: 24-26).

Aliyev'in (2008) araştırmasında ise üniversite alan tercihleri ile cinsiyet rolleri arasındaki ilişki ele alınmış ve anlamlı düzeyde bir ilişkiye rastlanmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre, cinsiyet rolleri kadınsı ya da androjen olan öğrencilerin Edebiyat Fakültesini daha fazla tercih ettikleri, cinsiyet rolleri erkeksi olan öğrencilerin İşletme ve İktisat Fakültelerini daha fazla tercih ettikleri, cinsiyet rolleri androjen olan öğrencilerin ise Siyasal Bilgiler Fakültelerini en fazla tercih edenler oldukları görülmüştür. Aynı şekilde Tıp Fakültelerini tercih eden öğrencilerin çoğunlukla erkeksi

cinsiyet rolüne sahip olanlar olduğu, İletişim Fakültelerini tercih edenlerin çoğunlukla androjen cinsiyet rolüne sahip olanlar olduğu ve Eğitim Fakültelerini tercih edenlerin cinsiyet rollerine göre dağılımının birbirine yakın olduğu sonucuna varılmıştır (Aliyev, 2008: 78).

Sınıf öğretmeni adayı üniversitelilerin meslek algısı üzerine yürütülen bir başka araştırmada ise cinsiyet değişkeninin meslek algısı ile ilişkili olduğu görülmüştür. Araştırmaya göre, sınıf düzeylerinin hepsinde öğretmenliği meslek olarak seçen kadınların sayısı daha fazladır. Katılımcılara kendilerine bir şans daha verilse gene öğretmenlik mesleğini seçip seçmeyecekleri sorulmuş, bu soruya olumlu cevap veren kadın katılımcıların sayısı olumsuz cevap verenlerden (%38,6) fazla olmuştur. Erkek katılımcıların ise aynı soruya %50 den daha fazla bir oranla olumsuz cevap verdikleri görülmüştür (Çermik, vd., 2017: 653).

Akçay ve Gürbüz (2019: 28-29)'ün sosyal hizmet uzmanı olarak görev yapan 25 erkek katılımcı ile yürüttükleri araştırmada, katılımcıların erkeklik rollerine ilişkin bakış açılarının geleneksel bakış açısından farklı olduğu ve tüm katılımcıların aynı yönde görüş bildirdiği görülmüştür. Katılımcılara sosyal hizmet uzmanlığını daha çok kadınlara uygun bir meslek olarak görüp görmedikleri sorulmuş ve bu görüşe katılmadıkları, hatta cinsiyetlerinin tehlikeli veya kuvvet gerektiren bazı durumlarda avantaj sağladığı cevabı alınmıştır.

Araştırmaların temel vurgularına bakıldığı zaman toplumsal cinsiyetin kültürle yakından ilişkili bir kavram olduğu, bireylerin sosyo-ekonomik koşullarının toplumsal cinsiyet ayrımcılık düzeyine etki ettiği, eğitimin toplumsal cinsiyet açısından önemli bir değişken olduğu ve özellikle düşük gelirli sosyal kesimlerde toplumsal cinsiyetçi kalıp yargıların daha güçlü olduğu görülmektedir. Ayrıca toplumsal cinsiyetçi kalıpların her iki cins için de çeşitli düzeylerde geçerli olmasına karşın büyük ölçüde kadınların aleyhine olacak şekilde bir değerler örüntüsü içerdiği de görülmektedir.

Biyolojik açıdan her birey erkek ya da kadın olarak dünyaya gelir ve bu seçime tabi olmayan değiştirilemez bir durumdur. Biyolojik açıdan durum bu kadar açık ve net olmakla birlikte toplumsal açıdan cinsiyetimiz, doğuştan gelen doğal özelliğimiz olarak değil, cinsiyetimiz etrafında biçimlenen ve bizimde bir nevi nesnesi olduğumuz bir

yaşam döngüsü, anlayışı, eylemler bütünü olarak algılanır. Daha dünyaya gözlerimizi açar açmaz etrafımızdaki dünya cinsiyetimiz üzerinden yüklenen anlamlarla ve bu algının yönettiği davranışlarla şekillenmeye başlar. Giyimimiz, renkler, eşyalar, oyuncaklar, cinsiyetimizin rolüne ve o rolden beklentilere göre hazırlanıp bize sunulur. Hatta sadece nesneler değil, bireye karşı davranışlar, hitaplar, seçilen kelimeler, sevginin şekli bile cinsiyet rolüne uygun olarak seçilir (Vatandaş, 2007: 29).

Toplumsal cinsiyet algısı, cinsiyet rolleri üzerinden oluşan bir algıdır. İki cinsin farklılıklarını ya da bazı ortak noktalarını, benzerliklerini vurgulamakta ancak temelde ayrıştırmacı bir etkisi bulunmaktadır. İki cins arasındaki farklılık vurgusunu dinden siyasete, aile içi görevlerden eğitime, çalışma yaşamından ekonomiye kadar hayatın her alanına taşıyan ortak toplumsal kabuller ve bu yöndeki inançlar toplumsal cinsiyet algısını yaratmaktadır. Bu algının oluşum sürecinde tek tek bireylerin cinsiyetlere ilişkin bilgisi, bu rollerin öğreniliş ve öğretiliş şekli son derece önem taşımaktadır. Bu bağlamda, olumsuz bir ayrıştırmanın net olarak gözlenebildiği toplumsal cinsiyet algısının bireylerin yanlış inanç, tutum ve öğrenme biçimlerinin bir sonucu olduğu da açıktır (Akkaş, 2020: 56).

Toplum temelde bireylerden oluşsa da kendine özgü dinamik süreçleri olan, parçaların bütünü oluşturduğu çok boyutlu bir yapıdır. Bu yapı içinde, organize olmuş kültürel unsurlar ve ortak semboller bir arada toplanarak topluma şekil vermektedir. Sosyokültürel yaşantı da birbiriyle etkileşim halinde olan tüm bu unsurların ve üstünde zamanla uzlaşmış ortak davranış kalıplarının sonucu olan kurumları, bu kurumların toplamını ifade etmektedir. Bu süreç, söz konusu kurumları ihtiyaçların karşılanmasına yönelik yapılar olarak inşa etmenin yanı sıra, insanlardan beklenen, makul ya da meşru olarak kabul edilen eylem ve davranışları sosyal kontrol mekanizması olarak da inşa etmektedir. Bir toplumdaki kurumların toplamı, o toplumun kültürünü oluşturur ve her kültürün kendine özgü yapısını başat öncüller tayin etmektedir. Toplumsal cinsiyet de toplumsal örgütlenmelerin en belirleyici unsurları yani başat öncülleri arasındadır. Ve kadınla erkeğin rollerinin, statülerinin, bağlı oldukları normların aynı olduğu bir topluma hiç rastlanmamaktadır. Farklı örüntüler üzerinden de olsa tüm toplumların iki cinsiyeti farklı görüp algıladığı ve davranışsal olarak ayrıştırıp yönlendirdikleri açıkça görülmektedir (Ulusoy, 1999: 48-49).

Toplum olmanın, bir topluluk içinde yaşamının gerekliliklerinden biri de sosyalleşmedir. Sosyalleşme, bireyin etkileşimde bulunduğu sosyal çevreye uyumunu ve bu çevreden öğrenip benimsediği tutumları içselleştirmesini ifade etmektedir. Dolayısıyla sosyalleşme sürecinde birey bir taraftan toplumsal kurallara uyum sağlamayı öğrenirken bir taraftan da toplumsal rolleri açık veya üstü kapalı şekilde öğrenmektedir. Cinsiyet rolleri de bu süreç içinde birey tarafından öğrenilmekte ve toplumsal cinsiyet algısı bu sürecin sonuçlarından biri olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan bu süreci yalnızca bir bilgilenme veya öğrenme süreci olarak tanımlamak da doğru değildir. Çünkü, öğrenilenlerin yaşama uyarlanması bireyler hem duygularını hem de bilinçlerini sürece dahil ederek rollerini benimsemektedirler (Alabaş, vd., 2019: 431).

Sosyalleşme süreci denilince, özellikle çocukluk döneminin en vazgeçilmez unsurlarından olan “oyun” kavramı da akla gelmektedir. Oyunun insan yaşamındaki işlevselliği ise rahatlamaya, hayal kurmaya ve eğlenmeye ek olarak öğrenmeyi ve sosyalleşmeyi de kapsamaktadır. Çocuklar, oyun oynarken aynı zamanda en doğal yollardan sosyalleşmekte ve hayatı öğrenmektedirler. Oyun ve oyuncak, uzmanlar tarafından da çocuk gelişiminin önemli araçları olarak kabul edilmektedir. İlk bebeklik döneminde pek farklılık göstermese de erken çocuklukla birlikte oyuncakların da cinsiyete göre farklılaştığı görülmektedir. Kız çocuklarına daha çok bebek ya da ev eşyası veren ebeveynler, erkek çocuklara at, araba veya silah gibi oyuncaklar vermektedirler. Çocuklar bu şekilde cinsel kimlikleri üzerinden toplumun onlar için belirlediği rollere hazırlanmakta, bu rolleri zaman içinde içselleştirmektedirler (Göktaş, 2020: 31-32).

Toplumların cinsiyetle ilgili algısını belirleyen toplumsal mekanizmalar vardır ve bunların en etkililerinden biri de dindir. Sahip olunan temel değerler üzerinde dinin oldukça baskın bir etkisi vardır. Kurumsal yapıların sınırları ve bu sınırlar içindeki roller toplumun bu temel değerlerine göre şekillenmekte dolayısıyla din olgusu kurumlar ve kurallar üzerinde oldukça etkili olmaktadır. Dinin bu sürece yaptığı etkinin bir sonucu olarak toplumsal değerler bir nevi kutsallaştırılmakta bu da bu değerler bağlamında ortaya çıkan kurumları ve rolleri meşrulaştırmaktadır. Meşrulaşan ve

normal yaşamın bir parçası olan genel kabuller çocukluktan itibaren otomatik bir şekilde öğrenilmekte ve içselleştirilmektedir (Akbaba, 2017: 48).

Dünyanın neredeyse tamamında toplumsal yapılarda ve kurumlarda toplumsal cinsiyet algısının hakim olduğu görülmektedir. Bu küresel algının dayanak noktası ise erkeklerin fiziksel bakımdan kadınlardan güçlü olmalarıdır ve bu güce dayandırdıkları hakla kadınlar üzerinde egemen oldukları bir toplum düzeni kurmuşlardır. Toplumlardaki bu cinsiyetçi düzen doğal olarak toplumların kurumlarına da sirayet etmiş, eğitim, aile, devlet kurumları, sosyal, kültürel, siyasi ve askeri kurumlarda da bu cinsiyetçi argüman belirleyici olmuştur. Erkeklerin hayatın tüm alanlarında kadınlara göre ayrıcalıklı oldukları bu sistemler bu algının ürünü ve dayatmasıdır (Kaldik, 2018, s. 4804).

Toplumsal cinsiyet bireylerin kontrollerinin dışında olan, doğrudan toplumun onun adına tayin ettiği konum, statüdür. Bu kontrol dışılık tüm toplumlar için geçerlidir ve kişinin bireysel özelliklerini, yeteneklerini ya da potansiyelini tamamen dışarıda bırakan bir konumlandırma kategorize etme şeklidir. Geleneksel kültürlerde cinsiyet algısı kadını daha çok evin sınırları içinde tutarken rolünü, insanlar ve insanlarla kurulacak ilişkiler üzerinden belirlemekte, erkeğin alanını ise evin dışı olarak tayin edip rolünü nesne üzerinden ve eyleme bağlı olarak belirlemektedir. Erkeğe biçilen rolün kadınınkine göre daha kıymetli olmasının yanında ayrıca katı olması ve bu katı erkeksi rolün muhafaza edilebilmesi için kadınsı niteliklerden özellikle uzak olmasının gerektiği de dikkat çekmektedir. Geleneksel kültürde erkekliğe kadını değersizleştirilerek vurgu yapıldığı görülmektedir (Öneren, vd., 2014: 326-328).

Toplumsal cinsiyet algısı, neden olduğu eşitsizliğe rağmen günümüz modern dünyasında hatta gelişmiş olarak nitelenen ülkelerde bile etkisini sürdürmektedir. Modernleşme anlamında atılan bunca adım, teknoloji ve eğitimde geline seviye bir yana, bu konuda gerekli düzenlemelerin yapılmamış ve uygulamaya konulmamış olması, teoride alınan tüm kararları ve girişimleri etkisiz bırakmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve yüksek bir medeniyet olma yolunda ilerlenmesi için toplumsal cinsiyet algısının eşitlik yönünde değişmesinin gerekliliği bilinmektedir. Ancak bunun için asıl değişikliğin ve düzenlemenin devletler düzeyinde gerçekleşmesi gerektiği de açıktır (Durgun ve Gök, 2017: 21).

Toplumsal yaşamda hayatı kolaylaştırmak ya da uyum sağlamak adına üstlenilen bazı roller olmakla birlikte bunlardan bazıları daha fazla önemslenmekte, kabul görmektedir. Toplumsal cinsiyet bunlardan biridir ve toplumun tüm kurumlarında kadın ve erkeğin rolleri paylaştırılmıştır. Bazı yaklaşımlara göre de bu ayrışma toplum düzeninin devamlılığı açısından gereklidir. Yapısal-işlevci yaklaşım, aileyi toplumsal düzenin merkezine oturtmakta, cinsiyetler arasındaki bu ayrışmanın ve rol dağılımının gerekliliği görüşünü savunmaktadır. Bu rol dağılımının ailede uzmanlaşmayı ve işlevselliği sağladığı ve bir hiyerarşinin gerekli olduğu ifade edilmektedir (Günay ve Bener, 2011: 158).

Toplumsal cinsiyet ve kadına yönelik ayrımcı bakış insanlık tarihinin önemli bir kısmında var olsa da daha eski çağlara bakıldığında kadın ve erkeğin toplumda daha eşitlikçi koşullarda bir arada yaşadığı görülmektedir. Kadının avlanmak, ata binmek, savaşmak gibi tüm faaliyetlere katıldığı, otoriteyi erkekle paylaştığı ve doğurganlık özelliğinin kadının statüsünü yükseltip güçlendirdiği dönemler ve toplumlar olduğu bilinmektedir. Ortaçağın ilk dönemlerinde kadın zekâsı, güzelliği ve zarafeti ile tanımlanıp statüsünü elinde tutmaya devam ederken ortaçağın bitişine doğru dengeler kadının aleyhine değişmiş, dinlerin kadın cinselliğini şeytani ya da baştan çıkarıcı olarak tanımlamalarının da etkisiyle kadın toplum algısındaki yerini ve değerini kaybetmeye başlamıştır (Terzioğlu ve Taşkın, 2008: 63).

2.3. TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Her birey doğumdan itibaren cinsel bir kimlikle kategorize edilir ve bu kimlik hem verili cinsiyetini hem de bu cinsiyetin ait olduğu kategoriyi ifade eder. Bu kimlik yaşamın ilk yıllarında, ortalama olarak iki yaşına gelindiğinde oluşmaya başlar. Bu yaştan itibaren çocuk ait olduğu cinsel kategoriyi de diğerini de bilmekte ve tanımaktadır. Fakat o yaşlardaki bu biliş tam bir anlayış ya da kavrayıştan değil, daha yüzeysel, kıyafetlere, oyuncaklara ve rollere ait davranışları izleyerek şekillenen sembollere dayanan bir biliştir. Cinsiyetin kadın ya da erkek olmak demek olduğu ve bu cinsel ayrımın ömür boyu devam edeceği gerçeğini anlamaları ise beş altı yaş civarında olmaktadır. Artık cinsel kimliğini net olarak kavrayan çocukta bundan sonra inanç ve

davranışlar bu cinsel kimliğe uygun olarak gelişecektir. Bireyler cinsel kimliklerini benimseyip rollerini öğrenmeye başladıklarında, cinsiyetler arasındaki ayrışmayı, inançları ve önyargıları da öğrenmektedirler (Vatandaş, 2007: 32-33).

Mesleklere yönelik toplumsal algının oluşmasında ya da cinsiyetler üzerinden yapılan meslek ayrımcılığının ortaya çıkmasında ülkelerin sosyo-ekonomik durumları ve kültürel altyapıları öncelikli nedenler arasında yer almaktadır. Dolayısıyla yeterli düzeyde kalkınamamış ve gelişememiş ülkelerin temel toplumsal sorunları yaşamın her alanına olduğu gibi iş yaşamına ve mesleklere de yansımaktadır. Bu bağlamda cinsiyet üzerinden yapılan meslek ayrımcılığının çözümüne çok daha geniş bir perspektiften bakılması gerektiği açıktır. Sorunu yalnızca kadın istihdamının iyileştirilmesi olarak değil ayrımcılığın, genel kabullerin ve bakış açısının değiştirilmesi olarak görmek gerekmektedir (Parlaktuna, 2010: 1218).

İnsanlık tarihinin, biyolojik ayrımın ötesine geçerek oluşturduğu toplumsal cinsiyet algısı, genel olarak kadın aleyhine şekillense de yaşanan toplumun dinamikleri, yapısı, kültürel değerler ve gelişmişlik düzeyi gibi toplumsal farklılıklardan etkilenmektedir. Dolayısıyla kimi toplumda cinsiyetlerden biri için avantaj olarak görülen toplumsal cinsiyet algısı, bir başka toplumda dezavantaja dönüşebilmektedir. Kadınlık veya erkeklik olguları toplumsal değerlerin bir sonucu olduğu için, biçilen roller, beklentiler ve bakış açısı da bu değerler bağlamında oluşmaktadır. Bu nedenle, bireyin cinsiyetine bağlı olarak algılanışı da içinde yaşadığı kültüre göre değişiklik göstermektedir (Göktaş, 2020: 30).

Toplumsal cinsiyet kavramı temelde iki cins arasında toplumsal algının belirlediği farklılıkları açıklamak için kullanılmakta ancak kavram kadına yönelik çalışmalarda kimi zaman doğrudan kadının yerine geçmekte, bu durum kadının kendisinden ziyade toplumsal cinsiyet kavramının merkeze yerleşmesine neden olmaktadır. Bu önemli detay özellikle bazı feminist akımlar tarafından eleştirilmekte, kavramlara dayalı toplumsal ön kabullerin de ataerkil sistemin bir ürünü olduğu ve kadınlara zarar verdiği iddia edilmektedir. Toplumsal cinsiyet algısının meşrulaştırılıp doğallaştırılması süreç içinde cinsel ideolojiyi belirlemiştir ve tarihte cinsel ideolojinin etkili olmadığı dönemlerin pek fazla olmadığı, bazı dönemlerde ya da toplumlarda

eşitlik söz konusu olsa da hiçbir zaman kalıcı olmadığı görülmüştür (Omay, 2011: 138-139).

Muhafazakârlık ve muhafazakâr düşünce kelime anlamına da uygun olarak toplum düzeninin toplumsal değerlerin korunmasını, muhafaza edilmesini ifade etmektedir. Muhafazakâr toplumlarda dine ve geleneğe dayalı organik bir yapı söz konusudur ve toplumun tüm kurumları bu yapıya uygun olarak şekillenmektedir. Toplumun bu kesiminin ideal aile algısında kadının konumu din, gelenek ve ahlak temelinde belirlenmekte, kadın bu sınırlı algı içinde çocuk büyüten, yemek yapan ve evi çekip çeviren, geleneğin taşıyıcısı rolünü üstlenmektedir. Muhafazakâr düşünce kadının kimliğini daha çok anne, eş ya da bacı gibi cinsiyetçi terimlerle ifade etmekte, kadının alanını büyük oranda evle sınırlamaktadır (Demirkanoğlu, 2017: 297-298).

Beauvoir'e göre annelik ve evlilik, toplum tarafından kadın kimliğine yapay biçimde düşünce sistemleri, gelenekler, inanç, yasalar ve kültür tarafından dayatılan roller olup bu haliyle kadınlar edilgenliğe, eve ve içkinliğe tutsak edilmişlerdir. Kadınlar yalnızca erkeklerin kendilerine istekli bir şekilde sundukları hakları edinmişlerdir; herhangi bir şeyi almayıp yalnızca kendilerine bahşedilene sahip olmuşlardır. Çünkü karşı gelerek kendilerini ortaya çıkaracak bir birlik oluşturmaktan yoksundurlar. Bu yoksunluğu Beauvoir, İkinci Cinsiyet'te şu şekilde betimlemektedir:

“Kendilerine özgü bir geçmişler, tarihleri, dinleri yoktur; ayrıca proleter gibi bir emek ve çıkar dayanışmasından yoksundurlar; hatta Amerikalı Siyahları, gettolarda yaşayan Yahudileri, Saint Denis ya da Renault fabrikaları işçilerini bir topluluk haline getiren türden bir mekânsal bir aradalık da yoktur aralarında konut, iş, ekonomik çıkar, toplumsal durum aracılığıyla, belirli erkeklere – baba ya da kocaya- başka kadınlara olduğundan daha sıkı bağlarla bağlanmış olarak, erkeklerin arasına dağılmışlardır. Burjuva kadınlar proleter kadınlarla değil burjuva erkeklerle, beyaz kadınlar da Siyah kadınlarla değil beyaz erkeklerle dayanışma içindedirler.... Kadın rüyasında bile erkekleri yok edemez.” (Beauvoir, 2019, s. 28).

Tarihsel süreçte de kadınlara uygun görülen işlerin cinsiyet üzerinden belirlendiği ve bu alanların oldukça kısıtlı olduğu görülmektedir. Daha ilk çağlarda bile kadının yapacağı işler bakım verme, şifa verme ya da hayır işleri görme olarak sınırlandırılmış, bu sağaltıcı role uygun olarak kadınlar ebelik, hemşirelik ve hasta bakıcılığı gibi işlere yönlendirilmiştir. Bazı kültürlerde dini törenlerde ve tapınaklarda

bazı görevler üstlenmiş olsalar da bu görevler de söz konusu rollerine uygun olarak tayin edilmiştir. Orta çağda ise Katolik kilisesinin baskın müdahaleleri kadınların yine kısıtlı bir çerçevede yalnızca hayır işlerinde çalışmasına izin vermiş, uzunca bir dönem kadınlar kilisenin çizdiği sınırlar içinde sosyal yaşamdan ve çalışma alanlarından uzaklaştırılarak pasifize edilmiştir. Rönesans, yaklaşımlarda önemli değişiklikler sağlasa da bu kez kadın salt kadın olduğu için yüceltilmiş yetenekleri, kapasitesi, ilgi alanları ya da entelektüel yönleri saf dışı bırakılmıştır. Zaman içinde kademeli olarak eşitlikler konuşulmaya başlamışsa da kadının toplumsal yaşamda görünür olması ve iş alanlarının genişlemesi ancak geçtiğimiz yüzyılın ortalarında mümkün olmuştur. Ancak günümüzde de toplumsal cinsiyet algısı, mesleğe bakışı ve meslek seçimini etkileyen en baskın unsurdur (Çınar ve Olgun, 2013: 3-4).

Toplumsal cinsiyet algısının ve bu temelde yapılan cinsiyet ayrımcılığının özellikle kadınlar üzerindeki olumsuz etkilerinden hareketle Birleşmiş Milletler (BM)'in birçok uluslararası nitelikli çalışma ve hukuki düzenleme yaptığı ve taraf ülkeleri bu düzenlemelere uymaya zorladığı görülmektedir. BM'nin 1981 yılında Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW)'ni kabul edip uygulamaya koymasından sonra Avrupa Birliği (AB)'nin de bu konuda birçok düzenleme yaptığı görülmektedir. Ayrıca BM'nin Pekin Deklarasyonu ve Binyıl Hedefleri çalışmaları da kadınların özellikle sosyal yaşamda ve iş hayatında uğradıkları ayrımcılığın ortadan kaldırılması yönünde atılmış önemli adımlardandır (Toksöz ve Memiş, 2015: 69-70). Ayrıca AB Belediyeler Konseyi de bu alanda önemli bir adım atarak 2005 yılında kadınların sosyo-ekonomik alana daha güçlü bir şekilde katılması için Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartı'nı kabul etmiş ve uygulamaya koymuştur (Demirdirek ve Şener, 2014: 12).

Yılmaz (2009: 204-209), AB'nin toplumsal cinsiyet politikalarını incelediği çalışmasında, günümüz liberal eşitlik ilkesinin ırk, cinsiyet gibi kategorileri saf dışı bırakarak evrensel bir eşitlik algısı yaratmakla birlikte, bu eşitliğin benzeştirme, aynılaştırma temelinde şekillenen ve hak eşitliği kavramının ötesine geçemeyen bir anlayış olduğunu iddia etmektedir. Gerçek bir cinsiyet eşitliğinin de bu anlayışla mümkün olmadığını ifade eden Yılmaz, liberal eşitlik teorisinin gerçekte erkeği merkeze yerleştiren ve kadını öteleyen anlayışının, kadını kamusal alandan ziyade özel

alanlarla, evle özdeşleştirdiğini, kamusal alanlarda varlık gösterebilen kadınların ise eril standartlara uygun olarak yapılandırılmış koşullarda tutunmaya çalıştıklarını ifade etmektedir. Liberal teoride yasal eşitlik, fırsat eşitliği anlamına da gelmektedir ancak bireysel becerileri, farklılıkları ve sınıfsal eşitsizlikleri görmezden gelen bir anlayışta fırsat eşitliğinden de cinsiyet eşitliğinden de bahsetmek çok gerçekçi değildir.

Şimşek (2011: 119-120)'e göre de kapitalizmin neoliberal politikaları, günümüz dünyasındaki birçok eşitsizliğin sebebidir. Bu eşitsizlik kadınları da etkilemekte, güç ve rekabet anlayışının hâkim olduğu piyasalarda cinsiyet ayrımcılığı pekişmektedir. Ülkemizde de toplumsal cinsiyet algısının, kadınları yaşamın her alanında geri plana ittiği, eğitimde, iş yaşamında, gelir düzeyinde ve daha pek çok alanda kadınların erkeklerin gerisinde olduğu görülmektedir.

Ülkemiz gibi ataerkil anlayışın hakim olduğu toplumlarda iş bölümü, meslekler ve çalışma yaşamı geleneksel değerler ve toplumun cinsiyet algısına göre şekillenmektedir. Hangi iş hangi cinsiyete uygundur, cinsiyete göre seçenekler nelerdir ön kabullerle az çok bellidir ve daha çocuk yaştan itibaren öğrenilmektedir. Çünkü daha çocuk yaşlarda toplumun, ailenin cinsiyetlerle ve rollerle ilgili verdiği mesajlar, yaşam deneyimleri ve çevrede görülen örnekler bireylerin ileri yaşlardaki seçimlerinde etkili olmaktadır. Hatta kimi toplumlarda kız çocukları belli bir düzeye kadar eğitim alsa da fazlasına gerek görülmemekte, alınan eğitimden kariyer anlamında da bir beklenti oluşmamaktadır. Namus kavramının yalnızca kadın üzerinden tanımlandığı daha kapalı toplumlarda ise ev dışındaki her türden faaliyet kadınlar için riskli görülmekte, hoş karşılanmamakta, bu nedenle kız çocuklarının yaşamı katı bir şekilde evle sınırlandırılmaktadır (Avcı, vd., 2019: 262).

Kadınların eğitim bakımından eşit haklara günümüzde de sahip olmadığı araştırmalar ve istatistiklerle de doğrulanmakta, dünya genelinde hiç okula gönderilmeyen çocukların 2/3'ünü kız çocuklarının oluşturduğu, okuma yazması olmayan 1 erkeğe yine okuma yazması olmayan 2 kadının karşılık geldiği belirtilmektedir. Siyasi temsilde de eşitsizlik net olarak gözlenmekte, nüfusun yarısını oluşturan kadınların parlamentolarda erkeklere oranla temsil oranının çok düşük olduğu görülmektedir (Akın ve Demirel, 2003: 73).

Bireyler toplumsal cinsiyet algısına göre yani toplumun kendilerine tayin ettiği rollere göre yaşarken, bu zorunlu uyum kendi hiyerarşik düzenini oluşturmaktadır. Bu hiyerarşik düzende erkek daha hayatının ilk yıllarından itibaren otoritenin merkezine konmakta ve buna uygun olarak büyütülmektedir. Kız çocukları ise daha edilgen ve itaatkâr yetiştirilmektedir. Daha eski dönemlerde bu tutum sadece yaklaşımlarda değil gelir dağılımda, ekonomide, siyasette ve diğer birçok alanda da eşitsizliğe neden olmuş ancak endüstriyel gelişmelerden sonra kadının tarım sektöründen başka sektörlerde de varlık göstermeye başlamasıyla gelişme kaydedilmiştir. Yine de istihdam bakımından kadınların hala çok geride oldukları görülmektedir.       toplumlarda cinsiyetlere yönelik algısı toplumların kültürlerinde son derece baskın olarak varlığını korumakta, bireyler büyük oranda bu kültürler içinde ve bu algıya bağlı olarak yetiştirilmektedir (şahin ve Bayhan, 2020: 60).

Bireylerin cinsiyetle ilgili yaklaşımlarında ve bu yaklaşımların kalıcı hale gelmesinde etkili olan başlıca unsurlar, eğitim, iletişim araçları ve genel siyasi yaklaşımdır. Toplumsal cinsiyet algısı kadını tüm zamanlarda ve tüm alanlarda geri planda bırakırken erkek egemen düzenin devamlılığına da katkı sağlamış, kadın bu düzen içinde gerekli değerini görememiştir. Günümüz dünyasında bu cinsiyetçi algı ile mücadeleye girişen çok sayıda kadın hareketi bulunmaktadır. Bu girişimler sayesinde hem toplumsal hem de hukuki alanda bazı kazanımlar sağlanmış ancak bu kazanımların hayata geçirilmesi noktasında beklenen tam olarak sağlanamamıştır. Diğer bir deyişle k ğıt üzerindeki düzenlemelere rağmen cinsiyetçi yaklaşım varlığını örtülü de olsa devam ettirmektedir (Kaldık, 2018: 4804-4805).

Toplumsal cinsiyet rollerinin oluşması ve bireylerin bu rollere uygun tutumlar geliştirmesi bazı süreçlerden sonra gerçekleşmektedir.  ğrenme, toplumsallaşma ve bireylerin öğrendikleri rolleri içselleştirmeleri şeklinde işleyen süreç sonunda bireyler rollerine uygun davranmakta ve yaşamaktadırlar. Aile, okul, sosyal  evre ve medya araçları aynı zamanda öğrenme sürecinin de araçlarıdır. Toplumsal cinsiyette erkek ev dışındaki kamusal alanlarda konumlandırılırken kadın daha özel alanlarda yani evlerde konumlandırılır. Neredeyse tarihin bütün evrelerinde erkek gücün, otoritenin ve korumacılığın sembol yken, kadın erkeğin korumasına muhtaç, daha zayıf yaradılışlı, ince ve itaatkar bir varlık olarak sembolize edilmiştir. Içinde bulunduğumuz çağda

kadının kamusal alanlardaki varlığı çoğalsa da hala toplumun kemikleşmiş kalıp yargılarıyla mücadele etmektedir (Kahraman, vd., 2015: 110).

İş yaşamında cinsiyet ayrımcılığı konusu birçok araştırma ile de ortaya konulduğu gibi daha çok kadınların aleyhine bir durumu ifade etmektedir. Bu ayrımcılık kadınları yolun en başından itibaren eğitim, rekabet, sağlık, kariyer ve gelir gibi konuların hepsinde çok boyutlu olarak etkilemektedir. Üstelik kadınların bu durumu sonraki nesillere de aktarılmakta, eşitsizlik böylece nesilden nesile aktarılarak varlığını devam ettirmektedir. Kadına evde yüklenen sorumluluğun daha fazla olması çalışan kadın için ayrıca bir dezavantaja dönüşmekte, kadınlar bazen geçici bazen de süresiz olarak işine ara vermek zorunda kalmakta bu nedenle hem tecrübeleri hem de rekabet şansları azalmaktadır. Bu durum kadınları eğitimleri, yetenekleri ve potansiyelleri yönünde değil koşullarına uyum sağlayacak esnek meslekler seçmeye yöneltmektedir (Parlaktuna, 2010: 1219).

Koşullar ve statüler değişse de kadınlar daima üretimin ve ekonominin bir parçası olmuşlardır. Sanayi devrimi bu anlamda kadınlar için önemli bir dönüm noktası olmuş kadınlar nihayet evden farklı ortamlarda ve ücret alarak çalışmaya başlamışlardır. Ücret, bu noktada kilit bir öneme sahiptir çünkü ücret sayesinde kadın daha görünür, daha etkin, kısacası birey olarak kabul görme yolunda daha güçlü bir konuma gelmiştir. Kadınlar nüfusun diğer yarısıdır ve bu gün yapılan çok sayıda araştırma, günümüz ekonomilerinin ayakta durması için kadının önemine dikkat çekmekte, bu durumun sadece iktisadi anlamda değil hayatın tüm alanlarında toplumsal dengeye olumlu katkısının olacağını vurgulamaktadır. Elbette yalnızca sanayi devrimi değil, kadınların eşit şartlar için yıllar boyu verdikleri mücadelenin de etkisiyle birçok hak kazanılmış, kadınlar kamusal alanlarda kendilerine yer açmışlardır. Ancak toplumsal cinsiyet iş yaşamında mesleki ayrımcılık olarak hala kadınları zor durumda bırakmaktadır. Özellikle belirli meslek gruplarında ve belirli sektörlerde kadınlar için iş bulma, terfi etme, koşullarda ve ücretlerde ayrımcılık sorunları daha yoğun yaşanmaktadır (Parlaktuna, 2010: 1217).

Alabaş ve arkadaşlarının (2019: 441-443) 2260 üniversite öğrencisinin katılımıyla yürüttükleri araştırmada, toplumsal cinsiyet algısına etki eden değişkenler ele alınmıştır. Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puanları yaklaşık 93.55

olarak bulunurken, kadın katılımcıların daha eşitlikçi, erkek katılımcıların ise nispeten geleneksel toplumsal cinsiyet algısına sahip oldukları görülmüştür. Yaş değişkeninin toplumsal cinsiyet algısına etki etmediğinin görüldüğü araştırmada, meslek yüksekokullarına göre yüksekokullarda öğrenim görenlerin, imam hatip lisesi mezunlarına oranla lise mezunlarının, lise mezunlarına oranla da özel okul mezunlarının daha eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısına sahip oldukları sonucuna varılmıştır.

Seven (2019: 147-148)'in 176 üniversite öğrencisiyle yürüttüğü araştırmada ise katılımcı öğrencilerin genel olarak toplumsal cinsiyet rollerine bakış açısının geleneksel anlayışa uygun olduğu görülmüştür. Araştırmaya göre, aile gelir seviyesi, okunulan bölüm ve aile tipi (çekirdek aile, geniş aile, ayrılmış aile) toplumsal cinsiyet algısına etki etmezken, cinsiyet değişkeni bu algıyı kadınlar lehine anlamlı düzeyde etkilemektedir.

2.4. TOPLUMSAL CİNSİYET VE CİNSİYET ROLLERİ

Cinsiyet kavramı, kişilerin biyolojik yapısıyla sınırlıdır ve belirli bir görüntüye atıfta bulunan bu kavram, alan yazında “sex” olarak ifade edilmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı ise “gender” olarak ifade edilmektedir. Türkiye’de insanın biyolojik yapısı temel alınarak kullanılan ifade türü “cinsiyet”tir. Biyolojik yapı cinsiyet kavramında yapılan toplumsal yüklemelerin sonucunda oluşan yapıysa, “toplumsal cinsiyet” kavramına karşılık gelmektedir. Toplumsal cinsiyet, biyolojik farkındalıktan değil, erkek ve kadın toplumunun bizleri nasıl görmek istediğini, nasıl düşündüğünü ve nasıl algıladığımız ile ilişkilidir (Dökmen, 2006:5). Tüm toplumlarda erkeklere ve kadınlara özgü olduğu düşünülen davranışların sorumlulukları, cinsiyet rolleriyle ifade eden kalıp yargıların, toplumsal cinsiyet algısını aktarmada büyük roller oynamaktadır (Kılıç, Beyazova, Akbaş, Zara, Serhatlı, 2014: 126). Toplumsal cinsiyet yapılarındaki genel görünümünde iş alanı olarak erkekler politikacı, rasyonellik, aktiflik, işçilik, doktor, avukat vb. mesleklerle ilişkilendirilmektedir. Kadınlarda ise; pasiflik, aile, duygusallık, hizmet, yazarlık, asistanlık, ev sağlığı desteği gibi alanlarla ilişkilendirildiği ifade edilmektedir.

Cinsiyet erkek ve kadın arasındaki fiziki ayrıma atıfta bulunmaktadır. Bu anlamıyla evrensel birer nitelik göstermektedir. Toplumsal cinsiyet kültürel ve sosyal

yapıyla olan doğrudan ilişkiler sebebiyle durağan bir görüntüye sahip değildir. Vurgulanmış olan bu değişken görüntülere karşı toplumsal cinsiyet kavramını Berktaş (2012)'ın vurgulamış olduğu gibi, hemen hemen bütün toplumlardaki değişim görünmüş olduğu bir nokta bulunmaktadır ki o da cinsler arasındaki eşitsiz olan ile güçtür. Bu eşitsiz güç ilişkisinin somut birer görüntüsü genel olarak toplumsal cinsiyetin rollerinden ve bu rollerin etrafında şekillenen sorumluluk ve görev erişim gibi alanlarda izlenmektedir. Günümüzde tartışılmış olan boyutları ile cinsiyet eşitsizliğinin meselesi de “Sanayi Devrimi” ve modernleşme süreciyle, kadınların iş hayatına katılmasıyla büyük bir hız kazanmıştır. İlerleyen senelerde birçok akımda erkek ve kadın cinsi arasındaki konular, kadınların aleyhine sonuçlanmıştır. Eşitsizlikler çeşitli dinamikler ile açıklanmıştır ve açıklanan dinamiklerin değişimine yönelik çözümler üretilmiştir. Bu çözümler üretilse de, bütün akımlar için yaşanan ataerkil/erkek egemen sisteminde cinslerin arasındaki ayrımcılık beslenildiği hususunda hem fikirdir. Feodal toplumların yapısında ortaya çıkan sonuçların da erkeklerin egemenliklerinin ele geçirilmesiyle beraber, kadınlar 2'nci plana atılmıştır ve böylelikle kadınların toplumdaki önemi azalmıştır. Erkeklerin egemen sisteminde; toplumsal yapıyı şekillendiren ana unsurların tamamında “aile yapısı, ekonomik düzen, gelenek, mekanizmaları ve kültürel değerler” vb. cinslerin arasındaki mutlak bir hiyerarşinin kurulması, erkeklik ve kadınlığın bu hiyerarşinin üretilmesinden hizmet edilebilecek biçimde konumlandırılacak bir yapı kurulmuştur. Erkeklik ve kadınlık bu yapıların içinde bulunan konumlarını tespit eden ana etken, cinslerinden beklenen davranışların kalıplarıdır. Bu davranış kalıpları ile de karşımıza “cinsiyet rolleri” kavramları çıkmıştır.

Cinsiyeti toplumsal cinsiyete dönüştüren yapısında ana bileşen olan “cinsiyet rolleri”, erkek ve kadından beklenen davranışların ve görevler ile sorumluluk ve haklarını belirleyen ana etkidir. Günay ve Bener (2011) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır “Herhangi bir topluma hâkim olan düşünce, kültürel, siyasi ve ekonomik yapılar bir kadın ya da erkeği, çeşitli nitelikleri, rolleri, davranışları, hakları, sorumlulukları ve beklentileri olan bir kadın veya erkeğe küçük küçük dönüştürmektedir.” Toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet görüntüsünü oluşturan ana unsurlardandır. Toplumsal cinsiyetin doğuştan gelmemesi sebebiyle neden ve nasıl

oluştuguyla ilgili bu yapıların değişip değişmemesi, bu rollerin kişilerin hayatında ne gibi etkisinin olduğuna ilişkin sorulara cevap aramaktadır.

Beauvoir için kadın ve erkek arasındaki eşitlik için yapılan tartişmalar, biyolojik yapı ve cinsiyet rollerinin ilişkisi önemli bir yere sahiptir. Beauvoir'ı fiziksel ve biyolojik açıdan görünmekte olan farklılıkların cinsiyet rolleri üzerine etki ettiği düşüncesi tedirgin etmektedir. Bu tutumların sık olması inanma konusunda kendisini köklü düşüncelere iteleyerek Tanrı'yı kabul etmemiştir. Bu nedenle Beauvoir erkek ve kadın arasındaki fiziksel ve biyolojik farklılıklara ve bu farklılıkların yarattığı sonuçlara dikkat çekmiştir. Kadın erkeğe oranla daha güçsüz ve zayıf bir yapıdadır. Kadınların yapısı fiziksel olarak doğurmaya elverişlidir. Kadınların biyolojik özellikleri erkeklere oranla daha duygusal bir yapıya sahip olduklarını göstermektedir (Beauvoir, 1993a: 43-44).

Toplumun bireylere yüklemiş olduğu cinsiyet rolleri, kadın ve erkekler arasındaki anlaşmazlıklara sebep olmaktadır ve özellikle de kadının bu cinsiyetin rolünden kaynaklanan başka bir biçimde ayrımcılığa maruz kalmasına neden olmaktadır. Cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili, kişilerin cinsiyetinden dolayı toplumumuzda adil olunmayan bir muamele yaşanılması olarak tanımlanabilmektedir. Cinsiyet rollerine bağlanarak oluşturulan "toplumsal cinsiyet" yargısı kadınların aleyhine ciddi bir ayrımcılığın gelişimine sebep olmaktadır.

Toplumların erkek ve kadınlardan beklentisi, kişilerin de toplumlardan ve bireylerin hayatlarındaki davranışlarının ve tutumlarının bu yargıların kapsamını belirlemeye başlamaktadır. Bu kalıpsal yargılar birçok kez cinsler arasındaki ayrımcılığın da temelini oluşturan görüşleri pekiştirmektedir. Toplumsal cinsiyetin farkındalığının sebep olduğu ilk ayrımcılık, kalıpsal yargıların aracılığı ile kişileri belli kalıplara sokmasıyla, bir diğer 2 cinsiyette atfedilen değerlerin ve özelliklerin arasında birer hiyerarşi yaratmıştır (Kılıç, Beyazova, Akbaş, Zara, Serhatlı, 2014: 129).

Dedeoğlu (2000) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: "Toplumlarda cinsiyete dayalı olarak iş bölümü, erkeklerin ve kadınların paylaşmış olduğu işleri tanımlarken, aynı zaman içinde erkek ve kadın arasındaki güç ilişkilerine gönderi yapmıştır ve böylece bu güç ilişkilerini tekrardan üretebilmektedir. Bu iş bölümü ile hem toplumun

içinde hem de evin içinde hangi işi kimler yaparsa yapsın, bir ayrıma denk gelmektedir. Ancak bu iş bölümünde, aynı süre zarfında erkeklere ve kadınlara yönelik çeşitli yeteneklerin, isteklerin ve davranışların faaliyetlerinde ve temsil edilmesini kapsamına alan geniş birer yelpaze bulunmaktadır.

Bütün tarihsel süreçlerde toplumların kadınlara yönelik evle ilişkilendirilen ve ev-çocuk-aile sarmalında ana bileşen kadın olmuştur. Erkekler ev dışındaki çalışma hayatında siyasal, yönetsel ve sosyal alanda aktif bir rol üstlenmişlerdir. Geleneksel olarak toplumsal cinsiyetin rolünde, erkeklerin en önemli rollerinden birisi ailesinin geçimini sağlamaktır. Kadınların en önemli göreviyse çocuklarını büyütmektir ve aile hayatının devamlılığına katkıda bulunmaktır (Moya, Expósito and Ruiz; 2000:825). Rol dağılımına baktığımızda erkeklerin ev dışarısında ücretli birer işte çalışmaları, cinslerin arasında paylaşımının ana nedeniymiş gibi görülse bile, ilerleyen dönemlerde kadınların da ev dışarısında çalışmaları hayatlarında etkin rol almaya başladıklarını göstermektedir. Ancak, bu durum aile ve ev hayatında rollerin yeniden düzenlenmelerini sağlamadığı görülmektedir. Geleneksel örgütler de erkeklerin egemen olmalarıyla beraber, belli bir zaman içerisinde değişim göstererek, erkeklerin değerleri örgütlerin içinde varlığını aktif bir şekilde devam ettirmektedir (Temel, Yakın ve Misci,2006: 33).

2.5. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET ARASINDAKİ FARKLAR

Cinsiyet çeşitlilikleri, kişinin doğuşundan başlayarak biyolojik olarak getirilen, değiştirilmeyen, öğrenilmeyen ve kalıcı olan özellikler yönünden erkek ve kadın arasındaki fark olarak tanımlanmıştır. Toplumsal cinsiyet farklılıklarıysa, cinsiyet çeşitlilikleri kavramının tersine öğrenilen, kişinin doğuştan getirmemiş olduğu, sosyalleşme süreçleriyle kazanmış olduğu ve toplumdan topluma değişim gözlemlenebilen, bireyler arasındaki farklılıktır (Saraç 2013: 28 ve Dökmen 2017: 22). Ana farklılıklara baktığımızda; toplumsal cinsiyet teriminin, sosyo-kültürel yönden değişim gösterirken; cinsiyet terimleri değişim göstermemektedir (Dökmen 2017: 24). Cinsiyet bireyin biyolojik özelliklerini ifade ederken, toplumsal cinsiyette toplumun kişilere yüklemiş olduğu “ekonomik, hukuksal, kültürel, sosyal, inanç” vb. olguları anlatabilmek için kullanılmaktadır (Güldiken 2014:84). Tüm toplumlarda cinsiyetin

doğal bir yapısı varken, toplumsal cinsiyet kavramının da bireylerin ürettiği bir yapısı bulunmaktadır (Saraç 2013: 29). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet teriminin birbirlerinden bağımsız olması, toplumun belirlemiş olduğu rollerin ve beklentilerin cinsiyetlere göre, kişilerin biyolojik yapılarına göre, belirlemiş olduğu görüş de bulunmaktadır (Saraç 2013: 29 Dökmen 2017: 27).

Beauvoir’a göre toplumsal cinsiyet (gender) ve cinsiyet (sex) kavramları cinsiyet ayrımlarını ifadelendirme konusunda bağlamsal ayrımları ortaya getiren birbiriyle alakalı iki ana kavramdır. Beauvoir, toplumsal cinsiyeti kabullenmenin kişiler arasında cinsiyetçi hiyerarşiye neden olması ve özgürlüğün engelleyicisi halinde olmayışı durumunda “özgürlükçü ve seçime dayalı inşa görüşünü” kabullenmeye davet eder (Uncu, 2019)

2.6. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

2.6.1. Aile

Bütün toplumların en küçük yapı taşı olan aile, kişinin toplumsal cinsiyet kimliği kazanabilmesinde en önemli yapı olarak kabul edilmektedir. Bir ailenin içerisinde yaşamış olduğu toplumun kültürü kişinin kazanmış olacağı rolün belirlenebilmesinde ve kişilerin sosyal olarak yapılanmasında büyük bir önem arz etmektedir. Erkek ve kadın nasıl davrandığı, nasıl hareket ettiği, hangi rolleri üstlendiklerini ailesinin içinde öğrenmeye başlamaktadır (Akın, Demirel, 2003: 86). Erkek ve kadın cinsiyet olarak dünyaya gelen kişiler, toplumun beklentisine yönelik rol kazanmaktadır. Böylece kız ve erkek çocuk olarak 2 türlü yetişmektedirler (Terzioğlu, Taşkın 2008: 63). Toplumun beklentisi ve ailesinin almış olduğu eğitim, erkek ve kız çocukların toplumsal olarak cinsiyet kimliği kazanabilmesinde büyük bir önem arz etmektedir. Böylelikle kadınlar ev işleriyle ilgili rollerinin ön planda olmasıyla rol kazanmaktadır. Erkeklerin ise işleriyle ilgili rolleri aile rollerinden daha önce gelebilmektedir.

2.6.2. Kardeş ve Arkadaş Grubu

Çocukların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını etkileyen faktörlerden birisinin de arkadaşlık ve kardeş grupları olduğu belirtilmektedir. Tüm aileler çocuklarını yetiştirdikleri süre zarfında toplumsal cinsiyet tutumlarını daha ağırlıklı, baskın bir biçimde çocuklarına aktarmaktadırlar. Küçük kardeşler büyük kardeşlerin davranış ve tutumlarını, kardeşlerini rol model aldıkları için kazanmaktadırlar. Çocukların cinsiyetlerine göre, arkadaş gruplarından “Toplumsal Cinsiyet” tutumları ve rolleri etkilenmektedir. Bu dönemlerde kızlar kendi içlerinde, erkekler de kendi içlerinde oyun oynamaktadırlar ve oynamış oldukları oyun cinsiyete göre erkek veya kız oyunu şeklinde etiketlenmektedir (Dökmen 2017: 36).

2.6.3. Okul ve Öğretmenler

Tüm toplumlarda eğitim sistemi, gerek sunulmuş olan eğitim iklimi, gerekse eğitimde kullanılmış olan kitaplar yönünden, gerekse öğretmenlerin davranış türleri ve yönlendirilmeleri yönünden, çocukların “toplumsal cinsiyet” kimliğinin gelişmesinde büyük bir önem arz etmektedir. Okullarda eğitim materyalleri ve öğretmenlerin tutumlarının, toplumun oluşturmuş olduğu toplumsal cinsiyet rolünün ve kalıplarının öğrencilere aktarımının sağlanması gerekmektedir (Tan, 2000: 88).

Hangi değerler ve bilgiler ile yeniden üretimin aktarılacağı, hangisinin eğitim politikasında yer alacağı veya hangisinin müfredata konulacağı, eğitim politikalarının aracılığı ile belirlenmektedir. Ders kitaplarında ve eğitimde kullanılacak materyaller kimliklerin oluşmasında, toplumsal rollerde önemli rol oynayabilmektedir. Örnek verecek olursak eğer, ders kitaplarında kız çocuklarına yönelik erkeklerin daha pasif, bağımlı, duygusal olmaları yönündeki cinsiyetçi “kalıp yargılar” oluşturulur. Erkek çocuklara da başarılı, güçlü, cesur, cinsiyetçi kalıp yargılar oluşturulmaktadır (Esen, Bağlı 2003: 143).

2.6.4. Medya

Medya; günümüzde medya aracılığı ile kadınlar belli sınırlar içinde gösterilmeye başlanmıştır. Kadınlara yönelik yapılan eşitsizlikler yeniden üretiminin yapıldığı bir

yapıya sahip olmuştur ve kadınlar belli standartlardaki yaşam tarzlarıyla sınırlandırılmışlardır. Kadınlar; iyi bir eş, uyumlu anne veya güzel bir kadın olarak gösterilebilir. Erkekler ise, başarılı, kahraman ve güçlü roller ile empoze edilebilmektedir. Bu durum özellikle de çocuklar ve yetişkinler için “toplumsal cinsiyet rolleri” tutumlarında olumsuz bir etkiye neden olabilmektedir (Uluyağcı, Yılmaz 2007: 141, Çağlar 2014: 68 ve Erzurum 2014: 97).

Dünya genelinde kitle iletişim araçları ve medya sayesinde, insanlar tüm gelişmelerden anında haberdar olabilmektedir. Bu araçlar insanların davranış ve tutumlarına büyük ölçüde yön vermektedir. Böylece istenilen türde bilginin aktarılmasını sağlamaktadır ve toplumda cinsiyet rollerine etki eden en önemli faktörler arasında sayılmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerine etki eden en büyük medya aracının ise “Televizyon” olduğu belirtilmektedir (Uluyağcı, Yılmaz, 2007: 142).

2.6.5. Mahalle Baskısı

Bir toplum, bir kişinin karşısında ayakta duramayacağı derecede güçlü bir olguyu temsil etmektedir. Çünkü bireyin içinde var olan toplumsal yapı, hem binlerce senelik kültür ve gelenek birikiminin, hem çağın kültürel ve teknolojik değişiminin sosyo-ekonomik ve coğrafi şartlarının, demografik farkının ve dini inançların temsili olmaktadır. Dolayısı ile salt bireyler toplumların karşısında güçsüz kalmaktadır. Aynı zamanda da, toplumun özellikle de eski geleneklerine bağlı olan kişileri, topluma karşı hem duruş hem de değişim savunuculuğunu üstlenmektedirler. Böylece özellikle de ödül ve ceza mekanizmasını harekete geçirirken de koruyuculuk vazifesini üstlenmiş olan kişidir. Mahalle baskısı şeklinde nitelendirilen toplumsal baskı ise, üzerine uygulanan bireylere ciddi anlamlarda psikolojik olumsuzluklara sebep olmaktadır. Böylelikle manevi ve maddi yaptırımlara başvurabilmektedirler. Toplum, bireylerin davranışları ile ortaya çıktığı, bireyler arasındaki etkileşimlerin olduğu birer organizasyon olarak tanımlanabilmektedir. Toplumda kurallar koymakta olan, bireylerin davranışlarını özgürleştiren ve sınırlandıran birçok usul ve eylemin adıdır (Demirel, 2016).

2.7. MESLEK SEÇİMİNDE TOPLUMSAL CİNSİYETİN ROLÜ

Kuzgun (2000) meslek seçimini, bir kişinin kendi ihtiyaç ve beklentileri yönünden istenilir yönlerini ve çok istenilmeyen yönlerini çok olmayan bir mesleğe yönelmeye karar vermesi şeklinde tanımlamıştır (Özer, 2002: 6). Eğitim ortamında ve ailede toplumsal cinsiyet kalıp yargısını içselleştiren kişilerin, genç yetişkinlik zamanlarında geçiş süreçlerini de başarmaları gereken en önemli gelişim görevlerinden birisi olan, meslek seçim süreçlerinde de bu yargıların etkisinin de kalmış olması kaçınılmaz bir durumdur. Meslek seçimi kişinin tüm hayatını etkileyen, büyük bir önem arz eden hayat olaylarından birisidir ve sağlıklı meslek seçiminde esas yönlendiriciler, bir bireyin kimliğinin bireysel yönlerinde olan yetenekler, duygular, hedefler ve inançlar gibi yalnızca kişiye ait olan ve bireyin kendisini tanımlayabilmesine yönelik özelliklerin oluşu beklenmektedir. Oysaki bütün toplumlar “cinsiyet yargılarını” sosyal kimliklerinin birer parçası olarak görmektedir ve birçok kategori/grup aidiyetinin ya da üyeliklerinin kişinin ne hangi ölçüde tanımlanmış olduğunu ortaya koymaktadır. Doğal ve değişken olmayan kaynakların yönlendirilmesiyle üretilmektedir. Hemen hemen bütün alanlardaki görünüm, cinslerin arasındaki eşitsizliği beslemektedir. Bu kapsamda yalnızca toplumsal cinsiyet rollerine dayandırılarak, bir kimliğin kişinin tercihlerine yön vermesinde, süreçlerin sağlıklı gelişimini engellemektedir. Kişinin doğuştan getirmiş olduğu yetenekleri, eğitim ortamında ve hayatında öğrenme yoluyla kazanmış olduğu beceri ve bilgiyi en iyi biçimde kullanabilmek, kişinin kendi için en doğru olan meslek alanını seçmesi ile mümkün olabilmektedir.

Meslek seçimi birçok değişik faktörden etkilenen ve bu farklı faktörlerin karşılıklı olarak birbirlerini etkilediği bir sürecin sonucu oluşan bir tercihtir. Kişinin kariyer seçim kararları, ailesinin, arkadaşlarının, öğretmenlerinin beklentilerine göre biçimlenmekte veya kişiler toplumsal olarak daha çok kabul gören ve kişilerde saygı uyandıran mesleklere doğru yönelmektedirler (Kordon, E. 2006: 3). Bacanlı, Doğan ve Hamamcı (2013) öğrencilerin eğitsel ve mesleki karar vermelerinde etkili olan faktörleri sırası ile; anne, baba, dergi ve kitap ile okullardaki öğretmenler olarak belirlenmiş olduğunu ifade etmektedirler. Her birey çocukluğundan itibaren başta aileleri, içinde yaşamış oldukları sosyal çevreler, medyadan meslek seçimlerini ve eğitim kurumlarını

nasıl yapacaklarına, meslek seçiminde kendilerine ve mesleklerine hangi boyutlarda değerlendireceklerine yönelik mesajları almaktadırlar. Toplumun içindeki cinsiyet rollerinde ve bu rollere yönelik kalıp yargılar da, bu mesajları en etkin bir biçimde yayınlayanlardır. Kalıp yargıların sınırlandırıcı etkisiyle de, süreçlerin tek yönlü gelişimine sebep olan en etkin faktörlerden birisidir. Cinsiyet rollerine yönelik kalıp yargılar meslek seçiminin de etkisini gösterebilmektedir. Bireylerde meslek seçimi ve algısı ani bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu algı asla değiştirilemeyecek kararlardan birisi değildir. Bu sebeple kişilerin meslek seçim süreçlerinde doğru biçimde yönlendirilmeleri, cinsiyetlerin kalıp yargılarından uzak, kendi ilgileri ve yeteneklerine göre, toplumun ihtiyacını da göz ardı etmeyerek kararlar vermesi, üretken ve mutlu olmalarına da büyük katkı sağlamaktadır.

Uzun senelerdir cinsiyete yönelik kalıp yargılarla oluşan “toplumsal cinsiyet rolleri” erkekleri kamusal alandan, iş hayatına ve iş hayatından kariyere, teknolojiyen bilime yönlendirdiğinde; kadınları en başta çalışma hayatından uzak tutarken değişmiş olan koşullarla beraber çalışma hayatında katılabildikleri süreçlerin de toplumun kendisini beklediği anne, eş, ev işleri ve aile kişilerinin bakımından sorumlu olan birey olma rolleri çalışma hayatlarıyla bütünleştirilmesi zorunda bırakılmıştır. Bu kalıp yargılarla ve cinsiyetlere dair rol beklentisinin meslek seçimiyle olan ilişkisi de tam bu noktada başlayarak, hem kadınların hem de erkeklerin kendi cinsiyet rollerine uyumlu ve uygun olan veya bu rollere hayatlarının hiçbir noktasını aksaklığa uğratmayacak biçimde kariyer ve meslek tercihinde bulunabilme durumunda kalmalarına sebep olmaları durumu ortaya çıkmıştır. Erkekliğin rasyonaliteyle, akıl ve entelektüellik ile ilişkilendiren; kadınların bedeniyle yani cinsellik ve biyolojik yeniden üretim ile sınırlandıran “modernist” söylem Leonard (2002) sebebiyle kadınlar uzun bir süre boyunca bilimsel temel ve yükseköğrenim gerektiren profesyonel mesleğin dışında kalmışlardır (Akt. Gönç, 2016: 146).

Sancar (2011) modern hayata geçiş sürecinde cinsiyetin sosyal ve ekonomik konumuna etkilerini şu şekilde yorumlamaktadır:

“19’ncü yy. ortaya çıkan endüstri ve kapital düzenin yaratmış olduğu istihdam modeli de, modern hayat tarzlarının ve bu olgunun getirdiği cinsiyet rejiminin ana temelini oluşturan egemen erkeklik tarzları yaratan önemli sebeplerdir. Sınıfsal konumun cinsiyet ile ilişkisi istihdam yönünden

baktığımızda ailesini geçindiren erkeklerin almış olduğu ücret tüm aile için, kadının almış olduğu ücretse kendi harçlığının olduğu klişe olarak görülmektedir.”

Meslek algısı kadınları ve erkekleri ayırıştıran toplumsal bir iş bölümüdür. Bu iki düzenleyici ilke tarafından şekillenmiştir. Bunlardan ilki erkeklerin ve kadınların işlerindeki çeşitliliklere vurgu yapmakta olan “ayrılma ilkesi”; diğeryse erkeklerin yapmış olduğu işin kadınların yapmış olduğu işlere göre daha değerli olduklarına vurgu yapan “hiyerarşi ilkesi”dir (Kergoat 2009,95; Akt, Urhan ve Etiler,2011). Ayrılış ilkesi toplumdaki hayatta pratiklerin, erkeklerin çeşitli “yönetim, teknik, sayısal”; kadınlarınsa “sözel, iletişim, bakım” vb. olgularda daha çok yetenekli oldukları algısının olduğunu göstermektedir. Bhasin (2005) anlatmış olduğu durumu şu şekilde özetlemektedir:

“Kadınlar ve Erkekler, erkek veya kız çocukları, sadece kendi toplumsal cinsiyetine uygun olduğu kabul edilen becerilerini öğrenerek, bu konularda uzmanlaşmaktadırlar. Böylelikle erkek ve kadınlar, erkek ve kız çocuklar ile çeşitli yetenek ve beceri yaratılmaktadır. Bu durumdan sonra diğerlerine veya birilerine “kadın-erkek” olarak atfedilmektedir. Bireylerin meslek algısında bu yargılar büyük bir rol oynamaktadır.”

Birçok toplumda cinsiyetin, özellikle de toplumsal açıdan ve kalıp yargılar yönünden, kadınların mesleklerini sınırlayan bir özelliği bulunmaktadır. Örnek verecek olursak eğer, erkekler ile kıyaslandıklarında ticaret ve mühendislik vb. gözde mesleki durumlarda çalışan kadınların sayıları, belirgin bir şekilde minimum seviyededir (Özyürek, 2013). “Uluslararası Çalışma Örgütünün (ILO) paylaşmış olduğu verilere göre, sınırlı miktarda devletin karşılaştırılması ile elde edilen araştırmalara göre, birçok devlette kadınların ağırlıklı olarak “temizlikçi, hemşirelik, hazır giyim imalat işçiliği, hastabakıcı, kasiyerlik, sekreter, dikiş operatörlüğü” vb. olarak çalıştıkları görülmektedir (TCB, 2000).

Kültürel kalıpların içerisinde bulunan yargılar, cinsiyet yönünden meslek algısını farklı farklı etkenler ile etkileyebilmektedir. Bu etkenlerden en ağır basanı kadınların öncelikli görevlerinin annelik ve eş, asıl görev alanlarının evlerinin olduğu, bu görevleri aksatmadan yerine getirmek kaydı ile emek piyasalarında 2’ncil konumlara katılımları kabul eden “muhafazakâr” birer bakış açısının olduğudur (İlkkaracan, 2010: 23). Başka bir ifade ile kadınlarda toplumsal cinsiyet rollerinin gerek iş hayatına katılımında gerekse iş hayatına katıldıktan sonraki pozisyonlarında neleri olacağı üstünde belli

sınırları tespit eden ana unsurdur. Bir devletin istihdamındaki mesleki dağılımları, o devletin gelişmişlik seviyesi, teknoloji ve eğitim seviyesi ile yakından ilişkili olmaktadır. Gelişmişliği yüksek olan devletlerde, uzun ve orta vadeli eğitimlerin sonucunda kazanılan mesleklerin toplam istihdamlarının içerisindeki payları oldukça fazladır (Karabıyık, 2015: 243). Türkiye’de kadınların istihdamları hizmet ve tarım gibi alanlara yoğunlaşmıştır. Bu yüzden “sanayi, teknoloji, imalat” vb. alanlarda istihdam oranı geride kalmıştır. Çalışma hayatına katılmış olan kadınlarda ayrımcılıklar ile mücadele etme zorunlulukları halen devam etmiştir. Kadınları istihdam edilmiş olduğu meslek grupları ya da onları toplumdaki rollerine uyan meslekleri içermiştir. Kadınların evlerinin içindeki rollerini aksatmadan, mesleklerine yoğunlaşmasına sebep olmaktadır. Kendi cinsleriyle özdeşleşen ve ailesine karşı sorumluluklarını aksatması istenmeyen kadınların istihdamları, eğitim seviyeleri ile beraber artış göstermektedir.

Karacan (2010); yapmış olduğu bir araştırmada ilköğretim mezunu olan kadınların %15’nin, lise mezunu olan kadınların da %30’nun, üniversite mezunu olan kadınlarınsa %70’nin istihdama katıldıklarını ifade etmektedir. Bu oranların çok büyük değişimiye üniversite mezunu olan kadınları da formel sektörlere göre, istihdam edilebilirlikleri bu formel piyasadaki doğum izinleri, süt izinleri vb. yasal haklardan faydalanabilmek, hane ve ev halkının işleri dolayısıyla bakım hizmetleri satın alabilme gücüne sahip olmaları olarak yorumlanmaktadır. Kadınların iş gücüne katılımlarını sağlayabilmek için çok mücadele etmeleri gerekmektedir. Ancak, kadınlar erkeklerin yapmış olduğu mesleklere yönelmemektedir ve erkeklerin yapmadığı, rekabet etmediği alanlara yönelmişlerdir.

Kadınların iş hayatında çalışmış olduğu meslekler, genellikle vasıfsız olarak adlandırılmaktadır. Kadınların yapmış olduğu mesleklerin vasıfsız kabul edilmesinin en önemli sebeplerinden birisi de kadınların niteliklerinin “doğuştan / doğal” kabul edilmeleridir. Çabukluk, el becerisi, dikkat gözeten “kadın işi” “ince iş” şeklinde kabul edilmektedir ve eğitimi olan tüm işler aynı statüde gözükmemektedir (Gelegen, 2001: 29). Beceri gerektiren tüm işler uzmanlık gerektirmediği kabulüyle, daha az ücretlendirilmektedir ve birçok kez kayıt dışı olarak varlıklarını sürdüren sektörlerde yer alması, bu anlamda istihdam edilen kadınlar yönünde çeşitli sorunlara sebep olmaktadır. Mies (2008: 274) bahsettiğimiz bu durumu şu sözleriyle özetlemektedir:

“Kadınları vermiş olduğu emek (ücretleriyle uygunluk içerisinde” değersizdir. Kadınlar toplumlarda her zaman üretken varlıklar olarak kabul edilmemektedirler ve kadınların emekleri doğal bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca. Birçok toplum tarafından kadınların yapmış olduğu işler, bir iş niteliği sayılmaz”

Ülkemizde kadınların çalışmış olduğu sektörlerle baktığımızda, en fazla istihdam edenlerin finans ve sağlık sektöründe yer aldıkları görölmektedir (Çaha vd., 2014: 29). Toplumda herkes tarafından kabul görölen ve uzmanlığı bulunan meslekler, kadınların toplumsal cinsiyet rollerini devam ettirebilmek için bu alanları daha fazla tercih ettikleri, büyük bir çoğunlukla da yöneticilik vb. üst seviyede alanlara hemen hemen hiçbir şekilde yer ayırmadıkları gözlemlenmiştir.

Kadınların global iş dünyasına katılımlarının gün geçtikçe artış göstermesine rağmen, üst yönetim pozisyonlarından herhangi birinde bulunmamaları “cam tavan” kavramıyla açıklanmıştır. Cam tavan; kadınları üst yönetim pozisyonlarını uygun bir biçimde sağlamalarına karşılık yükselmemiş olmalarına sebep olan görünmez koşullar ile tanımlanabilmektedir. Neyse ki konuya ilişkin yapılan çalışmalar erkek ve kadınların liderlik seviyeleri yönünden farklılaşmadıklarını göstermiştir. Turan ve Ebiçoğlu (2002) yapmış oldukları araştırmada literatürümüzdeki diğer çalışmaların (Alıç, 1989; Arıkan 1997) birbirlerine benzeyen sonuçlar gibi, çeşitli cinsiyette okul müdürleri liderlik davranışı arasında anlamlı birer farklılıklarının olmadıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Tüm mesleklerin kendi grupları içinde belli alanlarda “cinsiyet” ayrımcılığı gözlemlenmektedir. Örnek verecek olursak eğer; ilkokul ve anaokulu öğretmenleri yaşları küçük olan çocuklar ile ilgilenmektedirler ve bakımları da içeren alanlarda kadın istihdamlarına yoğunlaşmış olduğu gözlemlenmiştir. Kadınların çalışma hayatında karşılaştıkları ve mücadele etmeleri gereken ayrımcılıklara hemen hemen tüm meslek alanlarında karşılaşılmaktadır. Ulusoy (1999) “Plastik Sanatlarda Toplumsal Cinsiyet” isimli gerçekleştirmiş olduğu bir araştırmasında “plastik sanatlar” cinsiyet temeline çeşitli örüntülerden dolayı kadınların bu alanlarda profesyonel bir seviyede kariyer sahibi olduklarını, cesaret kırıcı ve kısıtlayan yapılarının olduğunu tespit etmiştir. İletişim araçları ve medya alanlarından da durum diğer alanlara göre benzer biçimde ilerleyiş göstermektedir. Alanda çalışan kadınların sayıları artış göstermektedir. Fakat gazete ve basın gibi revaçta olan alanlarda, televizyon-sinema, senaryo veya yönetmelik

gibi dallardaki şeffaf çatıların kadınlara engel oluşturmayı sürdürdüğü görülmektedir (Tanrıöver, 2000: 191). Kadınların iş hayatındaki belli başlı meslek gruplarına yönelmelerindeki en büyük sebeplerden birisi de aile ve ev sorumluluklarını aksatmadan yapabilecekleri mesleklere yönelmeleridir. Bunun nedeni ise, kadınlar iş hayatlarında etkin bir rol alsalar bile, ev içindeki sorumluluklarını da aynı düzeyde taşımaya devam ettirmeye çalışmaktadırlar.

Özçatal (2011) yapmış olduğu araştırmasında, kadınların iş hayatına katılımları gerçekleşmiş olsa bile, evlerinde aileleri için yapmış oldukları işin sorumluluğunu taşımaya devam edebilmeleri için, belli meslek gruplarına yoğunlaştıklarını tespit etmiştir.

Bu durum kadınların iş hayatlarında ilerlemelerinin ve eğitim olanaklarının kısıtlandığını, ücretli işler ve statülü işler ile çalışmak mecburiyetinde kaldıklarına sebep olduğunu ortaya koymaktadır. Erkeklerin ve kadınların belli mesleklere yönelmelerinin altında yatan bakış açıları, hemen hemen bütün toplumlar ile erkeklerin “karar verici, korumacı, otorite sahibi, yönetici” vb. özelliklerine sahip oldukları, kadınların fiziki olarak erkeklere oranla daha güçsüz oldukları, korunmaya muhtaç oldukları, ince, zayıf, itaat eden, duygusal ve itaatkar birer varlık olarak karakter edilmeleri gerektiği, her iki türden de bu özelliklere uygun meslek dallarında çok başarılı ve çok mutlu olacakları düşüncesindedirler. Kadınlar asıl olarak anne, çocuk, iyi bir eş bakımının ve ev içerisindeki işlerin sorumluluklarını alan roller karşısında, erkeklerin evin dışarısında çalışmakta olan, aileleri korumakta olan ve onlar için çalışarak para kazanılan güçlü rollerin, meslek seçimlerinde de belirgin bir etkisi bulunmaktadır. 2013 yılında “Türk Aile Yapısı Araştırma” çalışmasının neticesine göre, 2011 senesinde kadınların erkeklerin içinde çalışmasını uygun görenlerin seviyesi %74’tür. Kadınların içinde erkeklerin çalışma oranı ise %91 olarak bulunmaktadır. Aynı zamanda bu çalışmada kadınların para karşılığında çalışmasını uygun görmeyenlere, niçin uygun görmedikleri sorulmuştur. Erkeklerin %56’sı kadınlarınsa %57’si, kadınların asıl görevinin ev işi ve çocuk bakma olduğu, bu sebeple de uygun işlerde çalışanların veya çalışmasının gerekli olmadığı belirtilmektedir. Araştırma sonucunda kadınların toplumsal cinsiyet rolü geleneklere göre daha çok vurgu yapar

iken, erkeklerin iş ortamında kadınlar için güvenli olmamaları kadınlara göre daha çok vurgu yapmaktadır (Karataş, 2013: 14).

2.8. MESLEK

2.8.1. Meslek Seçimi ve Algısı

Meslek, yaşamlarımızda hem zaman hem de alan bakımından geniş yer kaplayan bir olguyu temsil etmektedir. İş ve meslek kavramları çoğu zaman birlikte kullanılsa da temelde farklı anlamlar içermektedirler. Çünkü meslek yalnızca ekonomik beklentiyi karşılayan bir uğraş değil, aynı zamanda toplum algısında yerleşmiş bir olguyu da ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle iş; para kazanmaya yönelik herhangi bir faaliyeti, meslek ise kişinin bilinçli tercihini ifade etmektedir. Bu bağlamda araştırmacılar mesleğin bağlılıkla olan ilgisine ve örgütlenmeye dikkat çekmektedirler (Yılmaz, ve Tanrıverdi, 2017: 622).

Kavramsal olarak meslek, bireylerin belirli sürelerle eğitimini aldıkları, kendine özgü ilkeleri ve kuralları olan faaliyetler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Mesleğin algılanma şekli içinde yaşanan topluma göre farklılıklar göstermekte, toplumların gelişmişlik seviyesi, hakim kültürü, yönetim şekli ve toplumsal rollerin dağılımı bu algıyı etkilemektedir (Mollaoğlu ve Yanmış, 2019: 78).

Meslek seçimi, yaşam sürecinde insanların verdiği en önemli ve kritik kararlar arasında yer almaktadır. Çünkü bu kararın sonuçları insanın yaşamını uzun vadeli olarak etkilemektedir. Birey, seçtiği meslekle sahip olduğu potansiyeli ve becerilerini ortaya koymanın yanında yaşam şeklini, psikolojik iyi oluşunu, çevresini ve toplumsal statüsünü de seçmektedir. İçinde bulunduğumuz çağda yaşanan gelişmeler çok sayıda yeni iş sahasını ortaya çıkarırken kişilerin niteliklerine ve beklentilerine en uygun mesleğin ne olduğuna karar vermeleri de zorlaşmaktadır. Çünkü meslek dalları ile birlikte bu önemli karara etki eden unsurların sayısı da gün geçtikçe artmaktadır. Ancak yine de meslek seçiminde en etkili unsurlar cinsiyet, eğitim, içinde yaşanan kültür, sosyal çevre, istihdam olanakları ve ailenin beklentileri olarak sıralanmaktadır (Şeker ve Kaya, 2018: 158).

Hepimiz bir takım yeteneklerle ve kendimize özgü bir potansiyelle doğarız. Bu yetenekleri hayata geçirme ve geliştirme isteği de son derece doğaldır. Meslek alanları, uygulamada bireylere bu imkânı veren, hem ekonomik kazanç kapısı olan hem de yeteneklerin gelişimini sağlayan alanlardır. Dolayısıyla meslek, sadece yapılan işi değil yapanın kimliğini, statüsünü, becerisini ve sahip olduğu potansiyeli de tanımlayan son derece önemli bir olgudur. Çok sayıda yapılmış olan araştırmalar mesleğin, kişilerin beslenmesinden sağlıklılık durumuna, psikolojik sağlıklarından yaşam sürelerine kadar yaşamın tüm boyutlarında etkili olduğuna dikkat çekmektedir. Günümüzün modern dünyasında kendi yaşamını ve mesleğini tayin etme hakkına daha fazla sahip olan bireylerin bu seçimlerinde, bireysel meslek algıları kadar toplumsal algının ve yönlendirmenin de etkili olduğu görülmektedir (Bozgeyikli, vd., 2016: 141).

İnsanlar yaşamları boyunca çok fazla şey için seçim yapmakta ve kararlar almaktadırlar. Dolayısıyla hayatımız bir nevi seçimlerimizin sonucudur ve bu seçimlerin biçimlendirdiği hayatları yaşarız. Seçim yapılan alan çok fazla olsa da hayatlarımızı en fazla etkileyenler eş ve meslek seçimidir. Meslek seçimi genellikle daha erken dönemde yapılmaktadır ve eş seçimini bile etkilediği düşünülmektedir. Çünkü seçilen meslek kişinin yaşamını, alışkanlıklarını, hayata bakışını ve sosyal çevresini şekillendirmektedir. Dolayısıyla daha sonra yapılan seçimler ve alınan kararlar bu durumdan etkilenmektedir. Bu nedenle insanlar mesleğe sadece yapılacak bir iş ya da ekonomik bir gelir aracı olmaktan öte anlamlar yüklemektedirler. Diğer yandan dünyadaki hızlı değişimler yeni meslekleri, yeni alanları ortaya çıkarmakta, meslek seçimi giderek daha karmaşık bir olguya dönüşmektedir (Akdeniz, 2009: 1).

Meslek, toplumsal yapı içinde işleyişe önemli katkısı olan bir olgu olarak kabul edilmektedir. Çünkü toplumsal yapılanmanın her aşamasında etkisi hissedilen, iş bölümü, üretim, istikrar ve örgütlenmede özellikle belirleyici bir fonksiyonu yerine getiren meslek, ekonomik kazanç boyutu da eklendiğinde toplum algısında hayati bir konuma yükselmektedir. Geleneksel yaklaşımda mesleğin algılanışı, uzun süreli hatta tüm yaşamı kapsayan bir yöneliş şeklindedir. Dolayısıyla geleneksel bakış açısı üzerinden değerlendirildiğinde meslek aynı zamanda bireylerin yaşam tarzlarının da belirleyicisi konumundadır. Çünkü meslek, yalnızca ekonomik koşulların değil,

statünün, kişisel gelişimin, sosyal yaşantının ve kişinin genel tutumlarının da belirleyicisi olmak gibi bir etkiye sahiptir (İlhan, 2008: 314).

Eke'ye (1987) göre de meslek hem bireysel hem toplumsal anlamda önemli yer kaplamakta, birçok disiplinin araştırma kapsamına girmektedir. Bireysel anlamda ekonomik gelir, sosyal statü ve kendine has kurallar bütünü olarak devamlılık arz eden bir faaliyet alanı, toplumsal anlamda ise iş bölümü çerçevesinde fonksiyonları ortaya çıkan faaliyet şekli, kişinin toplumla kurduğu önemli bağlardan biridir meslek. Bireysel algılamada meslek, kişinin hem kendisinin hem de ailesinin gelir düzeyini, yaşam tarzını, statüsünü, iletişim kuracağı çevreyi, zamanını nasıl kullanacağını, yaşayacağı ortamı, çocukların alacağı eğitimin kalitesini ve hatta yapılacak evliliklerin koşullarını bile belirlemede etkilidir (Eke, 1987: 377).

Toplumsal algıda ise kişiler doğrudan mesleklerine bağlı olarak algılanmaktadırlar. Meslek toplumsal yaşamda kişi için bir referans sosyal yaşamdaki statüsünü belirleyen en önemli unsurdur. Bu bağlamda toplum bireyi icra ettiği meslek üzerinden algılamakta ve konumlandırmaktadır. Ayrıca kişinin sosyal sınıfı, demografik özellikleri, toplumsal hiyerarşi içindeki yeri de mesleğine bağlı olarak belirlenmektedir. Bu bağlamda mesleğin, insanların fiziki yapıları, yeterlilikleri, becerileri, eğitim seviyeleri, sahip oldukları değer yargıları, tutumları ve toplumsal konumlarının belirlenmesinde kullanılan etkili bir ölçme işlevi olduğu dikkat çekmektedir (İlhan, 2008: 316).

İcra edilen meslek yalnızca elde edilen gelir, sağladığı statü ve koşullara bağlı olarak değil bizzat isteyerek seçilmiş olması ya da sevilerek yapılıyor olması ile de kişiye tatmin sağlamaktadır. Mesleğini kendisi seçen ve mutlulukla icra eden bireylerin daha fazla iş doyumunu yaşamamanın yanı sıra meslekleri ile algılarının da daha olumlu yönde olduğu düşünülmektedir. Tam tersi durumda mesleklerini kendi istekleri doğrultusunda seçmeyen ya da tesadüfi olarak bir mesleği seçmek durumunda kalan bireylerin mesleklerine yönelik genel algılarının olumsuz, iş doyumlarının ise düşük olduğu görülmektedir (Yılmaz, vd., 2015: 135).

Diğer yandan meslek seçiminde etkili olduğu bilinen bir diğer unsur da mezuniyet sonrası istihdam kaygısıdır. Dolayısıyla çok sayıda genç belki de hayatı

boyunca yapacağı mesleği ilgi, beceri ya da isteği doğrultusunda değil iş bulmada zorluk yaşamama beklentisiyle seçmektedir. Bu noktada ailelerinde aynı kaygılar nedeniyle çocuklarını yönlendirdikleri, onları istihdamın daha yoğun olduğu bölümleri seçmeleri konusunda teşvik ettikleri bilinmektedir. Bu gerçeklikten yola çıkarak hem bireysel hem de toplumsal anlamda mesleklere yönelik algıda ileriye dönük istihdam endişesinin de etkili olduğu, iş garantili işler ya da iş bulma olanağının kısıtlı olduğu işler şeklinde bir ayrımın olduğu görülmektedir (Beydağ, vd., 2008: 139).

Herkesin gelecekte kendine göre beklentileri ve kaygıları vardır. Meslek seçiminde bu beklentiler ve kaygılar da insanları etkilemektedir. Çünkü herkes seçeceği mesleğin her alanda kendini tatmin etmesini ve severek yapacağı bir alan olmasını arzu eder. Bu sayede hem iş doyumunu sağlanacak hem de yaşamın genelini de içine alan bir memnuniyet oluşacaktır. Bu nedenle insanların geleceğe yönelik beklentileri ve çeşitli kaygıları mesleklerin algılanışında rol onamakta, bireyler kaygılarını azaltacak ya da beklentilerini karşılayacak meslekleri seçme eğilimi göstermektedirler. Bir başka deyişle meslek, yalnızca bir iş, alan ya da uğraş olmanın ötesinde beklentileri karşılayacak, kaygıları azaltacak daha büyük çapta bir olgu olarak algılanmaktadır. Özellikle mesleğe karar verilen gençlik yıllarında, hayatı göğüslemeye hazırlanan genç bireylerin beklentileri de geleceğe yönelik kaygıları da ön plandadır (Kocaman ve Rol, 2020: 3193).

Meslek yaşamında ve seçiminde toplumsal cinsiyet algısının ciddi oranda etkili olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla meslek algısı da toplumsal cinsiyet algısından etkilenmektedir. Çünkü kendine özgü normları ve ortak bir kültürü olan toplumlar aynı zamanda açık birer sistemdir ve bu bakımdan toplum yapısı ile örgüt yapısı birbirine benzemektedir. Her iki yapılanmanın da en önemli unsurunun insan olması, toplumsal kültürün, değerlerin ve algıların örgüt kültüründe benzer karşılıklar bulmasını sağlamaktadır. Toplumsal cinsiyet algısı da bu yolla örgütlere yansımakta örgüt kültürünü, örgüt çalışanlarını ve algıyı etkilemektedir. Bunun bir sonucu olarak insanlar meslekleri ve yapılan işi cinsiyetler üzerinden değerlendirmekte, kadın erkek eşitsizliği örgütlerde de kendini göstermektedir (Alkan, 2019: 85).

Çalışma hayatı cinsiyet ya da benzer birçok değişkenden bağımsız olarak da çok fazla zorluk, haksızlık ve eşitsizlik barındırıyor olmakla birlikte genel kabul kadınların

Çalışma yaşamında daha dezavantajlı oldukları yönündedir. Toplumsal cinsiyet algısının kadınların aleyhine olan bu durumun en önemli nedeni olduğu düşünülmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı erkek ve kadın arasındaki biyolojik ayrımları, farklılıkları değil cinsiyete özgü rolleri ve davranışları ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Başka bir ifadeyle toplum kadına da erkeğe de kendilerinden beklenen rolleri ve sorumlulukları dağıtmıştır ve buna uygun olarak sorumlulukların yerine getirilmesini beklemektedir (Omay, 2011: 138).

Toplumun cinsiyetlere bağlı olarak kategorize ettiği roller meslek algısını, seçimini ve iş yaşamını da etkilemekte, insanlar mesleklerini içinde yaşadıkları toplumun kendileri için belirlediği rollere uygun olarak seçmektedirler. Zaten meslek ayrımlarının da toplumsal kabul gören cinsiyet rollerine göre şekillendiği dikkat çekicidir. Bir başka deyişle kadınlara uygun işler ya da erkeklere uygun işler şeklinde bir mesleki ayırım vardır. Hatta bu ayırmada kadınlara uygun işleri tanımlayan “pembe yaka” şeklinde bir terimde bulunmaktadır. (Kahraman, vd., 2015: 108; Küçükbaşol, 2014: 22-23).

Toplumsal cinsiyetin mesleklere yönelik yaptığı sınıflamanın erken çocukluk dönemindeki varlığını analiz eden bir araştırmaya göre kadınlara ve erkeklere özgü meslekler konusunda kız çocukları ile erkek çocukları farklı düşünmektedir. Bu da daha çocukluktan itibaren bireylerin meslekleri kadınlara ve erkeklere özgü meslekler olarak sınıflamaya başladığını ancak kız ve erkek çocuklarının sınıflamalarının farklılaştığını göstermektedir (Karabekmez, vd., 2018: 501-502).

Özellikle ergenlik çağına gelindiğinde cinsiyet özellikleri daha fark edilir hale gelmekte ve bireyler toplumsal cinsiyet rollerine bürünürken kimliklerini de bu doğrultuda oluşturmak zorunda kalmaktadırlar. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet algısının öngördüğü rollerin ve davranışların kimlikle bütünleşmesinin, ergenlik döneminin bir parçasını olduğunu söylemek mümkündür. Ergen bireylerin bu süreçte oluşmaya başlayan iş ve meslek algıları da toplumsal cinsiyet rollerinden önemli düzeyde etkilenmekte, eğitimlerini, yönelimlerini, geleceğe dair beklentilerini ve meslek seçimlerini bu etki altında belirlemektedirler (Esen, vd., 2018: 146).

Toplumsal mesleklere yönelik algısı sadece meslek seçimini değil o mesleği icra edenlerin algısını ve tutumlarını da etkilemektedir. Örneğin hemşirelik mesleğiyle ilgili toplumumuzun genel kanısı; hemşirelerin sadece tansiyon ölçen, serum bağlayan, kan alan ve doktorların direktiflerini yerine getiren kişiler oldukları şeklindedir. Yapılan çok sayıda çalışma da hemşirelikle ilgili toplumun bu algısını doğrulamakta, mesleğin ve meslek üyelerinin toplumsal düzeydeki saygınlığının düşük olduğunu göstermektedir. Yine araştırmalara göre hemşirelik eğitimi alan öğrenciler toplumun meslekleriyle ilgili bu olumsuz algısından etkilenmekte, mesleklerini benimsemekte ve profesyonel yaklaşımlar sergilemekte zorlanmaktadır. Oysaki tüm mesleklerde olduğu gibi hemşirelikte de hem mesleki bilginin hem de kişisel beceri ve birikimlerin bir toplamı olan profesyonellik son derece önemlidir (Taşkıran, vd., 2020: 15).

Toplumsal cinsiyet algısı hayatın diğer alanlarında olduğu gibi iş yaşamında da bir ayrıştırma yapılmasına neden olmuş, bazı işler “kadın işi” olarak nitelenirken bazı işler sadece erkeklere uygun görülüp “erkek işi” olarak nitelenmiştir. Bir başka deyişle iş gücü ve emek cinsiyete göre sınıflandırılıp eşitsizlik kadın aleyhine meşrulaştırılmıştır. Çocuk büyütmek, temizlik yapmak, yemek ve evi çekip çevirmek gibi işler zaten toplum tarafından kadın işi olarak kabul edilmiş, buna gerekçe olarak kadının doğası gereği bu işlere yatkın olduğu iddia edilmiş ayrıca tamamı evin kapalı sınırları içinde olan bu işlerin kadını toplumdan soyutlayan özelliği ahlaki uygunluk olarak görülüp değerlendirilmiştir. Kapitalizmin zeminini oluşturan liberal felsefenin söylemleri ve politikaları da namus, iffet, sadakat gibi kavramlarla kadının evle olan bağını ve sorumluluğunu yücelterek aslında kadını ev işlerinin ücretsiz emek gücü olarak konumlandırmaktadır (Omay, 2011: 144-145).

Hem ülkemizde hem de dünyanın geri kalanında bireylerin mesleklerle ilgili ilgi ve yönelimleri toplumsal cinsiyetin belirlediği rollere göre olmaktadır. Avrupa’da öğrencilerin alan seçimlerine yönelik araştırmalar kız öğrencilerin moda, güzellik, çocuk bakımı, dil, tekstil ve psikoloji gibi alanları erkeklerden daha fazla, erkeklerin ise fen bilimleri, mekanik ve teknolojiyle ilgili bilimleri kız öğrencilerden daha fazla tercih ettiklerini göstermektedir. Günümüzde batılı toplumlarda kadınların daha önceleri fazla yer alamadıkları alanlara yönlendirilmeleri için çalışan kurumlar ve bu amaçla hayata geçirilmiş projeler bulunmaktadır. Yine aynı amaç doğrultusunda yapılan araştırmalar iş

yaşamında cinsiyetten kaynaklı ayrımcılığın insanların üretkenliğini azalttığı, insanların kariyerlerini cinsiyetlerine göre planladıklarını ortaya koymaktadır (Avcı, vd., 2019: 253).

Kadının doğuştan gelen fiziksel özellikleri toplum tarafından zayıflık ya da yetersizlik olarak görülüp kabul edildiği için kadına biçilen rol de bu algıya uygun olarak belirlenmiştir. Diğer yandan erkeğin fiziki yaratılışı da üstünlük olarak görülmüş bu nedenle liderlik rolü ve hükmetme yetkisi de ona verilmiştir. Hal böyle olunca aile çocuklar ve evle ilgili daha az beceri ya da vasıf gerektirdiği düşünülen görevler kadına yüklenmiştir. Ev dışı işlerde ise kadın mesleği denilince ilk akla gelenler hep hemşirelik ya da öğretmenlik meslekleri olmuştur (Terzioğlu ve Taşkın, 2008: 62).

Muhafazakâr kesimlerin iş ve emek anlamında kadına bakışında cinsiyetçi yaklaşım açık olarak görülmekte, kadın evin dışında, iş yaşamında ve erkeklerle rekabet edebilecek bir yeterlilik içinde görülmemektedir. Dahası muhafazakâr kadınların kendileri de bu yaklaşımı benimsemekte ve sahiplenmektedirler. Çünkü onlara göre kadın ve erkek yaratılışları gereği farklıdırlar ve üstlendikleri roller eşitsizliğin değil bu doğal farklılığın bir gereğidir. Bu nedenle kadınlar evlerindeki sorumluluklarını yüceltirken ev dışı çalışma alanlarında erkeklerle herhangi bir rekabet ya da eşitlik arayışına gerek görmemektedirler. Bu genel kabul kadınların eğitimlerinin ya ihmal edilmesine ya da mevcut sorumluluklarında işlerine yarayacak bir nitelikte planlanmasına neden olmaktadır (Demirkanoğlu, 2017: 300).

Meslek olgusu, yapılış şekli, içeriği, ekonomik getirisi kadar çevresinde şekillenen fikirler, inançlar, yarattığı değerler ve normlar açısından da toplumsal algı içinde somutlaşan sosyolojik bir olgudur. Çünkü meslekler kurumsal yapılarıyla toplumdaki bazı beklentilere cevap verme, ortaya koydukları ile ilgili ortak paydalar yaratma, başka meslekler ve sosyal gruplarla etkileşim sağlama gibi bağlayıcı ve birleştirici bir yapı olarak son derece işlevsel özellikler barındırmaktadır. Bu nedenle mesleğin, kendisine yüklenen “ekonomik kazanç faaliyeti” anlamından çok daha fazlası olduğunu söylemek mümkündür (İlhan, 2008: 315).

Turizm öğrenimi gören üniversite öğrencileri ile yürütülen bir araştırmada; öğrencilerin mesleğe yönelik algılarının ve beklentilerinin o mesleği yapma, o meslekte

Çalışma isteğini olumlu olarak etkilediği sonucuna varılmıştır. Gelecek kaygısı değişkeninin meslekte çalışma isteğini olumsuz yönde etkilediği ve mesleki algı ile aralarında olumsuz yönde bir ilişki olduğu görülmüştür (Kocaman ve Rol, 2020: 3209-3210).

Mesleklerle ilgili algı bireylerin sosyo-ekonomik düzeylerine, yaşam koşullarına ve benzer demografik değişkenlere göre farklılıklar göstermektedir. Karagöz ve Mamur'un (2015), risk altında bulunan 0-14 yaş arası 12 kız çocuğu ile yürüttükleri araştırmanın sonuçları; çocukların iş, çalışma ya da mesleklerle ilgili algılarının sınırlı düzeyde, geleceğe yönelik hayallerinin ise kısmen gerçeklikten uzak, kısmen de eğitimlerini iyi bir şekilde tamamlayıp bir meslek edinme şeklinde olduğunu göstermiştir. Araştırmaya katılan kız çocuklarının, kadınların en fazla bulunduğu mesleklerle ilgili algılarının çok dar olduğu ve ev hanımlığı üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Kız çocuklarına gelecekte hangi mesleği seçecekleri sorusu sorulmuş ve sırasıyla en fazla öğretmenlik, polislik ve antrenörlük cevapları alınmıştır. Bu ocuklara kayıtlı oldukları "G Koşullardaki Bireyler Federasyonu"nda antrenörler eşliğinde spor eğitimi verilmektedir ve en fazla ğretmen, beden eğitimi ğretmeni ya da antrenör olmak istemelerinin anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır (Karagöz ve Mamur, 2015: 46-48).

Bir birey tüm hayatı boyunca çeşitli kararlar ve seçimler yapmaktadır. Sosyal hayatına, arkadaş çevresine, sevgilisine, mesleğine yönelik seçimler yapmaktadır. Bireyin yapmış olduğu bu seçimlerin arasından hayatını belirleyecek en önemli olanlardan birisi de meslek seçimidir. Çünkü bir kişinin mesleği, hayatına oldukça etki yapmaktadır. Kişinin meslek algısı ve seçimi, kişinin o alanlarda ilerde iş bulup bulamayacaklarını, çalışmış olduğu işlerden hoşlanıp hoşlanmayacaklarını, dünya görüşlerini, günlük hayat biçimlerini, hatta o kişilerin kimlerle evlenip evlenmeyeceklerini belirleyen bir etkisi bulunmaktadır (akır, 2004).

Lise ve ortaokul çağındaki öğrenciler, gençler ile beraber çalışmakta olan öğretmenler için çok büyük bir önemi bulunmaktadır. Literatürdeki birçok teori de, meslek seçiminin uzun menzilli olduğunu vurgulamaktadır. Kişinin kendi anlatımıyla, iş hayatıyla ilgili bilgilerin edinilmesi ve böylelikle etkin birer seçim yapabilmesi

mümkün olmaktadır. Oluşturulan bu yöntemler çalışma ve zaman gerektirse bile, sonuç itibariyle verimli birer çözüm oluşturacaktır (Isaacson, 1966).

İnsanlar gençlik çağlarından itibaren, gelecekte hangi işi ve mesleği yapacaklarıyla ilgili düşünmeye başlamaktadırlar. Bir birey yaşı ilerledikçe, hayatı ile ilgili planlar kurmaya ve geliştirmeye devam etmektedir. İnsan ilk başta meslek algısını oluştururken tamamı ile hayali ve duygusal etmenler ile kurmalarına rağmen, ilerleyen yaşında daha gerçekçi temellere dayandırılarak kararlar almaktadırlar (Kuzgun, 1991).

Bireylerin meslek seçimi sadece kariyerlerini değil, özel hayatlarının da kötü ya da iyi yönde etkileyecekleri birer seçimdir. Bu yüzden insanlar bir meslek seçtiklerinde, birçok kez işi düşünmelidirler. Bu sebeple de, verecekleri meslek seçim kararları hayatlarının akarına ve şansına bakmadan, hayatlarının bir sonraki evresinde pişmanlık yaşamalarına sebep olmayan birer meslek seçmeleri gerekmektedir (Çalık ve Ereş, 2006).

Bir kişi istemediği ya da sevmediği bir mesleği seçtiğinde, bu kişinin çalışmış olduğu iş yerinden ya da yapmış olduğu işteki tüketimin verimliliğinin düşük düzeyde olmasına, kişinin kendisiyle birden fazla davranış bozukluğu hatta ve hatta “psikosomatik” hastalıklar yaşamalarına neden olabilir. Meslek olgusuyla ilgili yapılan çalışmaların sonucunda, bireylerin yanlış meslek seçmesinin ruh sağlıklarına negatif yönde etki ettiği görülmektedir. Bireylerin hayatlarının büyük bir çoğunluğunun seçmiş olduğu mesleklerle kaplanmış olduğunu düşünür isek, mesleklerini seçerlerken kulaktan dolma bilgiler ile yakın kişilere yönlendirilmesi ile revaçta olan mesleğin cazibesi ile ve rastlantılarına güvenilerek mesleklerini seçmeleri gerekmektedir. İnsanlar yaşamları boyunca başarıya varabilmek için, kendilerine has meslekleri araştırmalı ve bu araştırmadan sonra mesleklerini seçmeleri gerekmektedir (Telman, 2000).

Bir bireyin kendi yeteneklerinin farkında olarak, meslekler hakkında kapsamlı ve objektif bir araştırmanın neticesi ile elde edilen bilgilere sahip olmaları, kişinin doğru seçim yapmasında büyük bir rol oynamaktadır. Piyasadaki bazı işler, üstün birer zihin gücü istediği için bireyin zihin gücü gerekenin altında var olabilmektedir. Bazı kişiler ise, haiz oldukları yetenekte olduklarından, daha yüksek görebilmektedir. Örnek verecek olursak eğer, piyano çalan bir kişinin profesyonel bir piyano çalma olasılığı

bulunmamaktadır. Böylesine zor birer meslek ile başarılı olabilmek için, olağanüstü birer beceri ve iyi birer eğitime sahip olunması gerekmektedir (Kuzgun, 2000).

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı kadınları ev işlerine, iş ortamında ise bütün mesleklere uygun olmayıp belirli mesleklere yönlendirerek geri kalan meslek gruplarından uzak tutma meylindeydir. Bu alanda yapılan bir araştırmada soru yöneltilen kadınların bir kısmının döküm işi, inşaat işi gibi işleri toplumsal baskılar nedeniyle yapamayacaklarını dile getirdikleri görülmektedir (Torlak, 2020).

Toplumun cinsiyet dayatmalarına yönelik yapılan bir çalışmada (Öneren, vd., 2014: 54-56), çalışanlarda kadın iş gücü algısının cinsiyet, eğitim, medeni durum gibi faktörlere göre değiştiğini göstermektedir. Araştırmanın tespitlerine göre kadınlar kendilerine annelik ve ev rollerinin dayatıldığını düşünmekte, meslekler kadın meslekleri ve erkek meslekleri olarak kategorize edilirken kadınlar birçok mesleğin dışında bırakılmaktadır. Bunun yanında kadınlar iş yaşamında sıklıkla ayrımcılığa uğramakta ve erkeklerle eşit muamele görmemektedir.

Meslek seçiminde toplumsal cinsiyet kalıplarının bir etkisinin olup olmadığını öğrencilerin meslek seçimlerindeki toplumsal cinsiyetin rolünü bir ölçek geliştirme araştırması kapsamında inceleyen bir çalışmaya göre (Gökcan, 2018: 68-70), araştırmaya katılan öğrencilerin meslek tercihleri toplumsal cinsiyet algısından önemli ölçüde etkilenmektedir. Bunun yanında öğrencilerinin annelerinin çalışma durumu, anne ve babalarının eğitim düzeyi gibi faktörler meslek algısına etki etmektedir.

İnsanların değerleri, toplumsal cinsiyet tarafından etkilenir. Bu değerler meslek seçimi konusunda da etki gösterir. Bu alanda yapılan bir çalışma bireylerdeki değerlerle meslek seçiminin yakın ilişkisinin olduğunu ve bireylerin sahip olduğu değerlere uygun meslekleri öne çıkardığı görülmektedir (Uyguç, 2003: 99-101).

Araştırmalar meslek tercihlerinde toplumsal cinsiyet algısının etki ettiğine işaret etmektedir. Bu alanda yapılan bir ölçek geliştirme çalışması (Gökçen ve Büyükgöze-Kavas, 2018: 57-58), bireylerin meslek seçimine etki eden toplumsal cinsiyet faktörlerinin gelenekçi ve eşitlikçi olmak üzere iki alt boyuttan oluştuğunu göstermektedir.

Onur'un (2000) yapmış olduğu araştırmalara göre, meslek seçimi yapılırken birden fazla etken rol oynamaktadır. Bunlar; bireyin kendi kişisel rol modelleri, kişiliği, ilgileri ve deneyimleridir. Kişisel temellerin bireyin toplumsal rol statüleri, zekâsı, cinsiyeti vb. etkenler olduğu bilinmektedir. Rol modeli bireyin kendilerini örnek aldığı kişiyi ifade etmektedir. Deneyim bireyin hayatındaki deneyimleri, ilgileri bireyin değerlerini ve tercihlerini, kişilik ise bireyin özel kişiliğine ilişkin özellikleri ifade etmektedir.

2.8.1.1. Meslek Seçimi ve Algısının nemi

Meslek algısı insanların meslek seçimine büyük etki yapmaktadır. Bir bireyin meslek algısı çevresiyle birlikte oluşmaktadır. Kişinin sosyal hayatı, aile ve çevresindeki insanlar hangi işi yapıyorsa, bireyde onu örnek alır ve daha sonra kendisine uygun mesleğin seçimini yapar. Birey seçmiş olduğu mesleğe göre, herhangi bir işte çalıştığında bu içe uyum sağlayacağı, zevk alacağı, manevi ve maddi yönden kendisinin rahat edeceği mesleği seçmiş olması büyük bir önem arz etmektedir. Aynı zamanda bir kişi meslek seçerken, ilk önce kendisinin nasıl birisinin olduğunu bilmesi, seçmiş olduğu mesleği neden seçmiş olduğunu, o mesleklerden ne gibi sonuçlar bekledikleri ve ne gibi sonuçları elde ettiklerini bilmeleri gerekmektedir. İnsanlar iş hayatının ve toplumun her geçen gün değişmesiyle, genişlemesiyle, bireylerin meslek seçim imkânlarını zorlaştırmaktadır (Kuzgun, 2000).

Meslek seçiminde belirtilmiş olan önemli konulardan birisi de, kişinin seçmiş olduğu mesleğin, gelecekteki hayatında onu mutlu etmesi ve kendişlerine motive olmalarını sağlamaktır. Tüm bunlar kişinin yaşamında sağlanmış olursa, o zaman kişi çalışmış olduğu tüm yerlerde kendisine hem verimli hem de mutlu olacaktır. Yapılmış olan çalışmaların sonucunda, bireylerin uyumuş olduğu zamanların dışında yaşamlarının %80'ini iş ortamında geçirdikleri görülmüştür. Eğer bir kişi mesleğini sevmemiş olursa, bu o kişinin sadece işinin verimsiz yapmasını değil, yaşamının da kötü geçmesine neden olacaktır (zsoy, 2002).

Üniversite tercihi yapılırken, günümüzdeki bireyler genellikle eğitim grecekləri ve mezun olacakları bölümü, yaşamlarının sonuna kadar yapacakları içe göre seçim yapmaktadırlar. Bu seçimi yapan bireyler seçmiş oldukları mesleğin gelecekte

önemlerini kaybetmeyecek, geleceklerinde istemiş oldukları hayatı garantilemeleri büyük bir önem arz etmektedir (Özsoy, 2002).

2.8.1.2. Meslek Seçimi ve Algısını İnceleyen Kuramlar

2.8.1.2.1. Holland'ın Tipoloji Kuramı

Holland'ın mesleki ilgilere dayanmış olan teorileri en çok ilgi gören teorilerden birisi olmuştur. Holland'ın (1973) mesleki teorilerinin en önemli amacı, mesleki davranışlarının açıklanması ve gençler ile orta yaşta bireylerin ve yaşlı bireylerin mesleki seçimlerini değiştirebilme ve mesleki tatminleri sağlayabilme de pratik önerilerin getirilmesidir. Holland'ın kuramlarına göre, bireyin dinamikleri ile mesleklerinin icra edilmiş olduğu çevre ya da mesleklerin getirmiş olduğu faaliyetler arasında ilişki bulunmaktadır. Holland meslek seçiminde, bireylerin kişisel özelliklerine yansımalarının, kişinin çevre ile ilişkisinde uyum yönetimlerinin birer meslek faaliyet alanlarında ifadelerinin bulunması olduğu görüşü ileri sürülmektedir. Holland'a göre bireyler meslekleri ve kendisi ile ilgili görüşleri, meslek isimleriyle ifade etmektedirler. Holland, tüm insanların meslek seçim yaşına gelmeden önce, birçok farklı fikrin etkisinde kaldığını ve hayatımızda var olan meslekler ile ilgili kalıp yargıların geliştirilmiş olduğu düşüncesini savunmaktadır. Bireylerin iş hayatıyla ilgili görüşleri de bu kalıplaşan yargıların temel alındığını ortaya koymuşlardır (Kuzgun, 1991). Holland'ın teorisinin aslını 4 varsayım oluşturmaktadır. Bunlar (Holland, 1973);

a. Bireylerin birçoğu altı tipten birine gelecek türde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmalar aşağıda detaylı bir biçimde anlatılacaktır: Araştırmacı, sanatkâr, gerçekçi, girişimci, geleneksel ve sosyal. Tüm bu tipler farklı farklı kişisel güçlerin ve kültürlerin etkileşimiyle oluşmuştur.

b. 6 çevresel türü bulunmaktadır. Geleneksel, girişimci, gerçekçi, sanatkâr, sosyal ve araştırmacı. Tüm çevresel tiplerde o kategoride olan bireyler, baskılı bir türde yer almaktadır. Örneğin, gerçek çevredeki insanlar genellikle gerçek tipteki bireylerdir. Çünkü çeşitli tiplere sahip olan bireyler çeşitli ilgileri, yetenekleri ve karşlarına gelen şeyleri bulunmaktadır.

c. Bireyler kendi becerilerini, davranışlarını ve değerleri ifade etmelerinde imkan sağlayan çevreler aramaktadırlar. Örneğin, gerçekçi tipte çevreler ararken, sosyal çevreler ve sosyal tipler aramaktadırlar. Bireysel tipler, bazı genel yollar ile kültürümüzde hangi bireylerin daha fazla gelişmiş olduğunu özetlemektedirler.

d. Bireyin davranışları onun kişilikleri ile çevrelerinin özelliklerinin arasında, etkileşim tarafından belirlenmektedir. Ancak, biz bir kişinin, çevresel ve bireysel şablonlarını bilirsek, çevresel ve bireysel bilgilerimizi kullanarak, bunun sonuçlarına dair tahminde bulunabiliriz. Bu tip sonuçlar, kişinin meslek seçimini, meslek başarısını, meslek değişimini, bireysel yeteneklerini, sosyal ve eğitsel davranışları içermektedir.

Holland'ın (1973) belirtmiş olduğuna göre, bireyler kültürlerinden elde etmiş olduklarıyla kendisini temsil etmektedir. Holland'a göre, meslek belirlendiğinde ve belirlenmiş olan mesleklerin ihtiyacı karşılanırken, ortaya çıkmış olan rekabet, seçmiş olduğu mesleğe ilgiyi arttırmaktadır (Akt: Osborne, Brown, Niles, Miner, 1997).

Holland (1973), bireylerin kişisel türlerine ve çevresel benzerliklerine göre; sosyal, girişimci, gerçekçi, sanatkâr, araştırmacı ve geleneksel olmak suretiyle 6 ana başlığa ayırmıştır:

a. Gerçekçi(realistik) tip: Gerçekçi insanların kalıtımın getirmiş olduğu özellikler ve tecrübeleri onlara aletlerin, eşyaların, hayvanların ve makinelerin sistematik ya da sıralı manipölasyonlarını içeren aktivitelerin içlerine girmeleri, eğitim ve iyileştirme vb. aktivitelerden uzak durmalarına neden olmaktadır. Bireyin davranışsal eğilimi teknik ve mekanik yeteneklerin kazandırılmasına, eğitimsel ve sosyal yetenekler ile eksikliğe sebep olmaktadır. Bu bireyler, sosyal durum ve meslekten kaçınarak gerçek olan meslekleri “mühendislik ve teknisyenlik” vb. tercih etmektedirler. Diğer ortamlardaki problemleri çözebilmek için de, gerçekçi olan yetenekleri kullanmaktadırlar. Gerçekçi bireyler kendilerinin bireysel ilişkilerden ve becerilerden mahrum olduklarını algılamaktadırlar. Aynı zamanda; “statü, güç, rant, para” vb. somut olan şeylere değer vermektedirler.

Gerçekçi tiplerin en öne çıkan özellikleri sabırlı, doğal ve hoşgörüyü sahip olmalarıdır. Bu kişiler sözel etkileşimli işlerden sıkılırlar ve sosyal beceri isteyen durumlarda başarı gösteremezler (Esen-Çoban, 2012).

Gerçekçi tipe sahip olan bireyler şu özelliklere uygun davranış sergileme eğilimindedirler (Holland, 1997); normal, esnek olmayan, gerçekçi, doğal, pratik, samimi, materyalist, ısrarcı.

Gerçekçi Çevre: Kişiyi yönlendiren, hayvanları, makine ve aletleri içeren gerçekçi iş alanı, kişilerden kamyon/araba kullanmak, hayvan gütmek, elektronik teçhizata onarım yapmak ve makine tamir etme gibi kabiliyetler istemektedir. Fabrikalar, inşaat alanları bunlara örnek teşkil etmektedir (Bacanlı, 2012a).

b. Araştırmacı tip: Araştırmacılar kişinin getirmiş olduğu kalıtsal özelliklerin ve tecrübelerin onun fenomenlerini kontrol edebilmek, anlayabilmek için; “biyolojik, kültürel, araştırmacı ve sistematik gözlem” gibi özellikleri tercih etmelerine neden olurken, başka kişileri ikna edebilmeyi gerektiren, tekrarlanan ve sosyal aktivitelerin kaçınılmasına sebep olmaktadır. Bu davranışsal yönden eğilim matematiksel ve bilimsel yeteneklerinin kazanılmasına, ikna edilen yeteneklerin eksikliklerine yol açmaktadır. Bir birey girişimci mesleklerin ve bu mesleklerin durumlarından kaçınarak, araştırmacı durumları ya da meslekleri tercih etmektedir. İş yerlerinde ya da diğer ortamlarda problemleri çözebilmek için, araştırmacı yetenekler kullanılmaktadır.

Bu tip kişiler içe dönük ve çekingenlerdir, popülerlikten hoşlanmazlar (Esen-Çoban, 2012). Bu kişiler kendilerini akademik olarak becerikli görmekte ve zihinsel açıdan güçlü algılama yönelimindedirler (Kuzgun, 2014).

Araştırmacı tipe sahip olan bireyler şu özelliklere uygun davranış sergileme eğilimindedirler (Holland, 1997); içe kapanık, analitik, mütevazı, bağımsız, karmaşık, meraklı, akılcı, karamsar.

Araştırmacı Çevre: Bu tipteki kişiler, araştırma ile ilgili meslek gruplarından hoşlanırlar (Ünsal, 2014). Analitik düşünme becerilerini kullanmaya imkân sağlayan

mesleklere biyolog, fizikçi, bilgisayar programcısı, matematikçi, fen bilgisi öğretmeni örnek gösterilebilir (Bacanlı, 2012a).

c. Sanatkar(yaratıcı) tip: Kişinin özel kalıtımı ve tecrübesi, sistematik ve sıralı aktivitesinden kaçınılmasını, sanat ürünleri ya da şekiller yaratabilmek için sözel ya da fiziki manipüle gerektiren sistemsel olmayan belirsiz, serbest etkinliklerin tercih edilmesine yardımcı olmaktadır. Bu davranışsal yönden eğilim “dram, yazı, sanat, müzik, dil” vb. sanatsal yeteneklerin kazanılmasını sağlar iken, işletme ya da ofis ortamları için gereken yeteneklerin eksikliklerine yol açmaktadır. Kişi geleneksel durumlar ve mesleklerden kaçınarak, sanatsal durumlara yönelik meslekleri tercih etmektedir ya da diğer ortamlardan problemleri çözebilmek için, sanatsal yeteneklerini kullanmaktadır. Sanatkâr tipler; orijinalliği seven, kadınsal, bağımsız, sanatsal ve müzik” becerilerine sahip olan kişiler olarak tanımlanmaktadırlar. En çok önem verdikleri şey ise estetik kalitedir.

Sanatkâr tipe sahip olan bireyler şu özelliklere uygun davranış sergileme eğilimindedirler (Holland, 1997); bağımsız, hayal gücü kuvvetli, duygusal, özgün, pratik olmayan, idealist, açık, uyumsuz.

Sanatkar Çevre: Yaratıcılığa ve bireysel anlatıma destek veren bu çevre kişinin ortama bir ürün çıkarmasına imkan sağlar. Kişilere duygularını ifade ederken, zaman kullanmada ve kıyafet seçmede çeşitli olanaklar sağlar (Bacanlı, 2012a). Grafik tasarımcılığı, yönetmenlik, fotoğrafçılık ve oyunculuk bu tipteki kişilerin uygun oldukları meslek çeşitlerine örnek verilebilir (Ünsal, 2014).

d. Sosyal tip: Kişinin bireysel özellikleri ve tecrübesi, aletleri, materyalleri ve makineleri içeren sistemsel sıralı aktivitelerden uzak durmalarını, farklı bireyleri tedavi eden, bilgilendirici, öğretici ve aydınlatıcı aktiviteleri tercih etmelerine sebep olmaktadır. Kişinin bu davranışsal yönde eğilimleri, teknik ve manüel yeteneklerin eksikliğine, bireyler arası, insan ilişkileri ve eğitimsel yetenekleri öğrenmeleriyle ilişkilidir. Bireyler gerçekçi durum ve mesleklerden kaçarak, mesleklerini ve sosyal durumlarını tercih etmektedirler. Bu tip kişiler, sosyal ortamlarında ya da iş ortamında problemleri çözebilmek için, sosyal yetenekler kullanmaktadırlar. Sosyal tipler;

kendisini anlama, insanlara yardım eden, bir şeyi öğretme yetkinliği olan, bilimsel ve mekanik becerilerden yoksun olan bireylerdir.

Bu tipe sahip olan kişiler problemleri çözmede tartışma yolu ya da takım çalışmasıyla çözmekten hoşlanırlar (Ünsal, 2014).

Sosyal tipe sahip olan bireyler şu özelliklere uygun davranış sergileme eğilimindedirler (Holland, 1997); sorumluluk sahibi, sosyal, anlayışlı, arkadaş canlısı, sıcak, yardım sever, idealist, iş birlikçi.

Sosyal çevre: Sosyal ortamlar, cömertlik ve dostluk, nezaket gibi insan değerlerine vurgu yapan çevrelerdir (Ünsal, 2014). Özel eğitim uzmanı, evlilik danışmanı, okul yöneticisi, konuşma terapisti gibi meslekler bu çevreye örnek verilebilir (Bacanlı, 2012a).

e. Girişimci tip: Kişinin hayat tecrübesi, sistematik, özel kalıtımı, gözlemlere dayalı, aktiviteden uzak durmalarına, organizasyonel hedeflerine ve finansal çıkarına ulaşabilmek için, diğerlerini manipüle gerektiren aktivitesini tercih etmelerine yol açmaktadır. Kişilerin bu davranışsal eğilimi bilimsel yeteneklerin eksikliklerini oluşturur iken, kişilerarası ve liderliği ikna eden yeteneklerin gelişimine yol açmaktadır. Bu tip kişiler araştırmacı teçhizat ve durumlarından kaçınılarak, girişimci durumları ya da meslekleri tercih etmektedirler. Bir insan, herhangi bir ortamda ya da çalıştığı işteki problemleri çözebilmek için, girişimci yeteneklerini kullanmaktadır. Girişimci kişiler, kendilerini agresif, popüler, sosyal, liderliklere ve konuşma becerilerine sahip, bunların dışında kendilerini bilimsel becerilerden yoksun birer kişi olarak görmektedirler.

Bu tipler iyi ve şık giyinmeyi, toplum arasında etkili olmayı ve söz sahibi olmayı severler (Ünsal, 2014).

Girişimci tipe sahip olan bireyler şu özelliklere uygun davranış sergileme eğilimindedirler (Holland, 1997); hırslı, iyimser, dışa dönük, enerjik, kendine güvenen, maceracı, sosyal, otoriter.

Girişimci Çevre: Bu çevre, kişilerin diğer insanları ikna edebilme ve yönetebilmesine imkân veren bir ortamdır. Bu çevrede yaşayan kişilerin özgüvenleri

yüksektir, finans ve ekonomiye önem verirler (Bacanlı, 2012a). Televizyon programı yapıcılığı, reklamcılık, şirket kuruculuğu bu çevreye ilişkin mesleklere örnek verilebilir (Bacanlı, 2012a).

f. Geleneksel(düzenli) tip: Kişinin hayatı boyunca edinmiş olduğu tecrübe, sistematik olmayan, özel kalıtım, araştırmacı, serbest, belli olmayan aktivitelerden uzak durmaları, finansal hedeflerin ve organizasyonel hedefleri elde edebilmek için kayıt tutulması, makine kullanımı, dosyalama vb. etkinlikleri tercih etmelerine sebep olmaktadır. Bireylerin bu davranışsal eğilimi, sanatsal yeteneklerin eksikliklerine, işteki yeteneğine ve büro işlemleri ile ilgili yetkinliklerin artış göstermesine sebep olmaktadır. İlgili kişilerin, aktivitesinin ve yeteneğinin geleneksel biçimlerde gelişmesi, aşağıdaki davranışların sergilenmesi, bu insan tipini yaratmaktadır. Kişiler sanatkâr mesleklerden ve durumlardan kaçındıklarında, geleneksel durumun ya da teçhizatı tercih etmektedirler. Diğer ya da iş ortamında problemleri çözebilmek için, geleneksel yetenekler kullanılmaktadır. Geleneksel tipte; kişi kendini düzenli, sayısal, uyumlu ve büro becerisine sahip birisi olarak görmektedir. En çok da finansal başarıya değer vermektedir.

Bu tipe sahip olan kişiler, düzen ve tertip meraklısı, dikkatli, kurallara bağlı ve titizdirler (Esen-Çoban, 2012). Bu kişiler güvenilir bireyler olup kuralları takip etmekten ve emirlere uymaktan hoşlanırlar (Ünsal, 2014).

Geleneksel tipe sahip olan bireyler şu özelliklere uygun davranış sergileme eğilimindedirler (Holland, 1997); hayal gücü zayıf, etkili/yeterli, tutumlu, pratik, dikkatli, düzenli, ısrarcı, itaatkâr.

Geleneksel Çevre: Hesap ve kayıt tutma amacıyla bu çevrede yazı, hesap ve fotokopi makineleri bulunur. Organize başarı elde etme, söylenen şeyleri düzenli bir şekilde takip etme bu çevrede çalışmak için gereken yeteneklerdendir (Bacanlı, 2012a). Tapu ve vergi daireleri, bankalar gibi kurumlarda yapılan büro işlerini gerçekleştiren kişiler bu çevreye örnektir (Kuzgun, 2014).

Holland'a göre; tüm bireyler kendilerine uygun oldukları ortamı aramaktadır. Holland'ın vermiş olduğu gerçekçi türler gerçekçi ortamlarda, sosyal tipler ise sosyal

ortamda daha çok mutlu olmaktadırlar. Kişilik ya da mesleki tipler ile iş ortamlarında uyumlu olan kişiler daha çok iş doyumunu yaşayacak ve kendiişlerinde daha fazla yıl çalışacaklardır. Holland'ın teorisine göre, batıda birçok devlet test edilmemiş ve desteklenmemiştir. Batı kültürünün dışında bazı kültürlerin de “örnek Çin” geçerliliklerinin çok yüksek olduğu belirtilmektedir (Farh, Leong & Law, 1998).

Holland'ın tipleri arasındaki ilişkiler uyum(bağdaşım), ayrışma, tutarlılık ve kimlik ile açıklanır. Uyum; çevre ile kişilik arasındaki ilişkidir. Kişiliğin çevre ile olan benzerliği oranında aradaki uyum artar. Uyumun sağlanabilmesi kariyer danışma sürecinde en önemli hedef olup temeldir. Eşleşme şeklinde tanımlanabilir. Holland'a göre en etkili yapıdır. Ayrışma; kişinin ilgilerinin kesin bir biçimde ortaya çıkıp çıkmadığını bize belirtmektedir. Belirgin olma şeklinde tanımlanabilir. Kişinin profili ne kadar ayrılmış olursa mesleki tercihlerine yönelik tahmin yapmakta o kadar kolaylaşır. Tutarlılık; tiplerin farklılıklarını ya da benzerliklerini ifade etmektedir. Çevrelere uygulanabilmektedir. Tutarlılığın olmaması seçimin iyi olmadığı anlamına gelmez. Tutarlılık seviyesi yüksek kişiler seçme esnasında daha az zorlanır, mesleklerinde kalıcılık oranları daha yüksektedir. Kimlik; kişinin yetenekleri, amaçları ve ilgileri hususunda sahip olunan açıklık ve sürekliliktir. Bununla birlikte çevreler açısından çalışma ortamının değişmezliğini ifade etmektedir. Uyum başarılı olduğunda kimlik kazanımı gerçekleşir (Özyürek, 2016; Sharf, 2017).

2.8.1.2.2. Roe'nin Gereksinim Kuramı

Ann Roe, sanatçıların, bilim insanlarının kişilik özelliklerini incelediği araştırmasının neticesinde sosyologların, fizikçilerin ve biyologların farklı kişilikleri olduğu sonucuna varmıştır. Araştırmalar sonucunda kişilerin meslek seçimlerine etki eden dışsal ve içsel faktörleri tespit etmek için üzerinde konuşulan araştırmalarını yoğunlaştırmıştır.

Roe, kişinin meslek seçimiyle ilk çocukluk yaşantıları arasındaki bağlantıyı açıklamaya yönelik varsayımlar ortaya koymuştur. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Özel yetenekler, tutumlar, zekâ, ilgiler ve geri kalan değişkenlerin kalıtsal temeli özgül değildir.

- Özel yeteneklerin gelişim süreçleri psişik enerjinin istemsiz doğrultusu ve genişlemesiyle oluşmaktadır.
- Psişik enerjinin bu doğrultusunun kökeni erken yaşamdaki hayal kırıklığı ve doyumdur.
- Psişik enerji kişinin yalnızca meslek seçimini yönlendirmekle kalmayıp yaşamının büyükçe bir bölümünü de yönlendirir.
- Kişinin tespit edemediği, yoğun bilinçdışı talepleri kendisinin bir hususta başarı gösterip göstermeyeceğinde belirleyici ve motivasyonunun temeli olabilir.
- Rutin bir şekilde karşılanan ihtiyaçlar kişinin bilinçdışı yönlendirmesine sebep olmaz.
- Doyurulmamış olan ya da minimum düzeyde doyurulan bariz ihtiyaçlar etkisini kaybedecektir. Doyurulmayan temel ihtiyaçlar güçlü olan ihtiyaçların meydana çıkarılmasını engelleyecektir.
- Geciktirilen fakat nihayetinde doyurulan ihtiyaçlar bilinçdışı motivasyon sağlamaktadır (Roe, 1956, s. 102-104).

Meslek seçiminde Roe, kişinin ilk dönemlerinde anne ve baba ile olan ilişkisinin belirleyici oluşunu ifade etmektedir. Ailelerin birtakım hallerdeki spesifik tutumları anne ve babanın çocuğa yönelik genel tavırlarıyla karşı karşıya getirildiğinde ciddi bir etki yaratmadığı görülmektedir. Çocuğu esas etkileyen şey devamlı olan tutumlarıdır. Ann Roe, anne babaların tutumlarını 3 başlıkta gruplandırmıştır(Roe, 1956, s. 104-106):

1.Çocuğa Duygusal Yoğunlaşma: Bu tutumda olan ebeveynler çocuğa yönelik tutumlarında aşırı talepkârlık ve koruma arasında gelip gitmektedirler. Aileler bu tutumlarını birinci çocuklarına daha çok yansıtmaktadırlar çünkü ilk çocuğun yetişmesinde daha çok anksiyete yaşarlar. Aileler ikinci çocuklarına bu tutumları daha az yansıtmaktadırlar sebebi ise daha rahat olmalarıdır. Bu sebeple iki çocuk arasında kişilik farklılıkları gözlenir. Aşırı koruyucu tutumda olan ebeveynler çocuğun bağımlı davranışını pekiştirir. Yoğunlaştıkları nokta çocuğun fiziksel yetenekleri olur. Aşırı talepkâr olan aileler aşırı beklentinin içerisine girerek çocuklardan mükemmel olmalarını beklerler. Çocukların gerçekleştirdikleri işlerde ve okul başarılarında yüksek beklentiye sahiptirler.

2.Çocuktan Kaçınma: Bu aileler, çocuğu ihmal etme ve reddetme tutumlarında bulunurlar. Çocuğun ihtiyaçları minimum seviyede karşılanır. Çocuğun duygusal anlamda reddedildiği ailelerde güven ve fiziksel ihtiyaçları karşılanır.

3.Çocuğun Kabul Edilmesi: Bu tipteki aileler, çocukların ihtiyaçlarına dikkat eder ve makul düzeyde gidermeye çalışır. Ebeveynler çocuklarını ihmal etmeyip, bağımsız olduklarını pekiştirmeye çalışır ve gelişimlerini engellemezler. Farklı iki yaklaşıma sahiptirler. İlki kabul edici rahat tutum: anne baba bu tutumda çocuklarına yönelik kabul edilebilir seviyede sevgi sağlar. İkincisi severek kabullenen ailedir. Bu aileler çocuğa karşı daha sıcak ve yakın davranır. Çocuklarının ilerleyişini destekler ve onun gelişime engel olmaz.

Roe, çocukların erken dönemlerine yönelik ilgisinin gelişimini etkileyecek ve dolayısı ile meslek seçimlerinde bir etkinin olacağını öne sürmektedir. 1957 senesinde yayınlandığı makalesinde “Maslow”un ihtiyaçlar hiyerarşisinden aldığı, insanların yüksek seviyeli ihtiyacının, bilinçlerinin dışında olduğunu, kısmi olarak karşılanan ya da karşılanması ertelenen ihtiyacın öneminden bahsedilmektedir. Roe’nin belirtmiş olduğu bazı hipotezler aşağıdaki gibidir (Akt: Tolbert, 1974).

- a. Talepkâr, sevgi dolu ve koruyucu ailelerde büyüyen çocuklar ileri zamanlarda birey eğilimli mesleklere doğru yöneleceklerdir.
- b. Reddedici ve ihmal eden ailelerde büyüyen çocuklar birey odaklı olmayan mesleklere doğru yöneleceklerdir.
- c. Çocuklar aşırı talepkâr ve koruyucu hissettikleri zaman, birer savunma biçimi olarak birey odaklı olmayıp bu tür mesleklerden kaçınabilmektedirler.
- d. Reddedici olan aile de yetişmiş olan bazı kişiler doyum sağlayabilmek amacı ile birey odaklı olabilmektedir ve birey odaklı mesleklere yönelebilmektedirler.

Roe’nin belirttiği üzere, bireyler aile ortamında yaşamış olduğu duygusal atmosferlere bağlı olarak ana kapasitelerini, tutumlarını ve ilgilerini geliştirmektedirler. Bunlara bireysel ilişki, duygusal tepkiler, aktiviteler ve meslek tercihleri de dahil olmaktadır. Bireyin aile ortamının içerisinde bulunduğu atmosfer mesleki aktiviteyi belirlemektedir (Iresh, 1999).

2.9. MESLEK SEÇİMİ VE MESLEK ALGISINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Meslek seçimi genellikle bireylerin genç yaşta karar vermeleri gereken bir seçim olduğundan, gençlerin meslek algısını ve seçimini birden fazla olay ya da etkenin etkilediği düşünülmektedir. Kararı verecek olan kişinin yaşamış olduğu çevre, büyümüş olduğu aile, sosyal ortam, okul, dersane vb. birden fazla faktör kişinin meslek seçimine etki yapmaktadır.

İnsanlar tarafından meslek seçimi her geçen gün karmaşık ve çok zor bir hal almaya başlamıştır. Bunun nedeni ise, zorlaşan hayat koşulları ve finansal durumdur. İnsanların meslek algısına ve seçimine etki eden en büyük etken finansal koşullardır. Her birey finansal durumu iyi olan bir meslek seçmeyi tercih etmektedir. Bireylerin çeşitli sebepler ile meslek seçimlerini görebilmeleri için, ilk öncelikli olarak onların kendilerini daha iyi tanıması, çevresiyle ilgili daha geniş bilgilere ve gerçeklere uygun bilgilere sahip olması büyük bir önem arz etmektedir (Çakır, 2004).

Kişinin meslek algısına ve seçimine etki eden faktörlerin en başında aile vardır. Genellikle anne ve babalar çocuklarını büyüttükleri süreçte, onları kendi mesleklerine veya prestijli olan meslek gruplarına göre büyütmektedirler. Genellikle fazla gelişmeyen ve finansal olarak geri kalan ülkelerde, anne ve babaların daha çok böyle davrandıkları gözlemlenmiştir. Ailelerin çocuklarını en çok gelir kazandıran meslek gruplarına yönlendirmeleri gayet normal birer durumdur. Ancak, fazla gelir getiren meslekler düşünüldüğünde, anne ve babaların aynı zamanda çocukların mesleklerini sevip sevmedikleri kadar, o mesleklerin gerektirmiş olduğu fiziksel, ruhsal ve biyolojik donanımlara sahip olup olunmadıklarını tespit etmelerinin de büyük bir önemi bulunmaktadır (Özsoy, 2002).

Meslek seçimine etki eden faktörlerden birisi de sosyal ve kişisel çevredir. Kişi seçmiş olduğu veya seçeceği mesleği düşünürken, çevresinden de yardım almaktadır. Kişinin seçmiş olduğu meslek onun fiziksel yapısına uygun olsa da, yeterli olmamasıyla beraber, meslek kişinin “psikososyal” yapısına “sorumluluk, risk alma, bireyin kendine olan güveni” uyması büyük bir önem arz etmektedir. Bu biçimde uyumsuzluk olduğu

takdirde kişinin seçmiş olduğu mesleklere göre, çalışmış olduğu işte başarılı veya mutlu olması beklenmemektedir. Örneğin, nevroitik ve saldırgan bir insan, öğretmen ya da polis olarak çalışır ise bu kişinin çalışmış olduğu işte başarıya ulaşabilme veya mutlu olma olasılıkları düşmektedir. Bu sebeple kişinin kendine has meslekleri seçmesi çok önemlidir (Telman, 2000). Meslek bireyin yalnızca bireysel hayatının üstünde değil, çevresiyle ya da sosyal ortamıyla ilgili ilişkilerin belirlenmesiyle de büyük bir etkene sahiptir. Bireylerin toplumumuzdaki yerinin, çevresindeki statüsünün veya saygınlığının belirlenmiş olmasında mesleklerinin rolleri büyük bir önem arz etmektedir. Bu da bireylerin meslek seçiminde ve mesleki başarısında sosyal çevre faktörlerinin farklılıklarının olumsuz ya da olumlu etki yapacağını göstermektedir (Özsoy, 2002).

BÖLÜM 3 YÖNTEM VE BULGULAR

3.1. ARAŞTIRMANIN TİPİ

Araştırma çalışan ve çalışmayan kadınların toplumsal cinsiyet ve meslek algıları arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik bir araştırmadır. Araştırmada katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgilerle toplumsal cinsiyet ve meslek algısına yönelik düşüncelerine ilişkin bilgi ve verilerin taranmasına yönelik sorular kullanılacaktır. Bu nedenle bu araştırma betimsel tarama tipindeki nicel bir araştırma olarak tasarlanmış ve buna göre yürütülecektir. Betimsel araştırmalar bir değişkeni tanımlayarak açıklayan araştırmalardır. Araştırmada veriler sayısal veri şeklinde toplanıp analiz edileceği için araştırma aynı zamanda nicel bir araştırmadır.

3.2. ARAŞTIRMANIN PROBLEM CÜMLESİ

Bu tez araştırmanın problem cümlesi aşağıdaki şekilde belirlenmiştir;

- Çalışan ve çalışmayan kadınlarda toplumsal cinsiyet ve meslek algısı arasındaki ilişki farklılaşmakta mıdır?
- Bu ana problem cümlesine bağlı olarak aşağıdaki alt problem cümlelerine (sorulara) da cevap aranacaktır;
- Çalışan kadınlarda toplumsal cinsiyet ve meslek algısı ilişkisi var mıdır?
- Çalışmayan kadınlarda toplumsal cinsiyet ve meslek algısı ilişkisi var mıdır?

- Çalışan ve çalışmayan kadınlardaki toplumsal cinsiyet ve meslek algıları demografik özelliklere göre farklılaşmakta mıdır?
- Çalışan ve çalışmayan kadınlardaki toplumsal cinsiyet ve meslek algısı arasındaki ilişki demografik özelliklere göre farklılaşmakta mıdır?

3.3. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Bu araştırmada aşağıdaki ana hipotez ve alt hipotezler sınanacaktır; Ana hipotez:

- ✓ H1: Çalışan ve çalışmayan kadınlarda toplumsal cinsiyet ve meslek algısı arasındaki ilişki farklılaşmaktadır. Alt hipotezler:
 - H1a: Çalışan kadınlarda toplumsal cinsiyet ve meslek algısı ilişkisi vardır.
 - H1b: Çalışmayan kadınlarda toplumsal cinsiyet ve meslek algısı ilişkisi vardır.
 - H1c: Çalışan ve çalışmayan kadınlardaki toplumsal cinsiyet ve meslek algıları demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır.
 - H1d: Çalışan ve çalışmayan kadınlardaki toplumsal cinsiyet ve meslek algısı arasındaki ilişki demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır.

3.4. VERİLERİN ELDE EDİLİŞ YÖNTEMİ

Araştırmada veriler katılımcıların demografik bilgilerini toplamaya yönelik anket formu ve iki adet ölçek aracılığı ile toplanacaktır. Katılımcı bilgi formunda katılımcıların yaş, çalışma durumu, gelir düzeyi, eğitim durumu gibi belli başlı demografik bilgilerini elde etmeye yarayacak sorular yer alacaktır.

Araştırmada Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Mesleki İlgi Ölçeği veri toplama aracı olarak kullanılacaktır. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de etkili olan COVID-19 Salgını nedeniyle yüz yüze görüşme yaparak veri toplamanın zorlaşması nedeniyle katılımcılara online anketler yoluyla ulaşılabilmektedir.

3.4.1. Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği

Altınova ve Duyan (2013) tarafından geliştirilmiş 25 maddelik tek boyutlu bir ölçektir. Ölçekte 10'u olumlu 15'i olumsuz olmak üzere beşli likert tipinde 25 soru yer almakta ve katılımcıların “tamamen katılıyorum (5), katılıyorum (4), kararsızım (3), katılmıyorum (2), tamamen katılmıyorum (1)” seçeneklerinden kendine uygun olanı işaretlemesi istenmektedir. Ölçekte yer alan 2., 4., 6., 9., 10., 12., 15., 16., 17.,18., 19., 20., 21., 24. ve 25.maddeler olumsuz/ters maddeler olup diğer sorular ise olumlu sorular şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre bu ölçekten alınabilecek puanlar 25-125 puan arasında değişmekte olup yüksek puanlar toplumsal cinsiyet algısının yüksek olması anlamına gelmektedir (Altınova ve Duyan, 2013: 17-18).

Ölçeğin Türk toplumu için geçerlik güvenirliğini hesaplamaya yönelik olarak yapılan analizlerde ölçeğin geçerliliği için yapılan test sonuçları Kaiser-Meyer Olkin (KMO) katsayısının ,882 olduğunu, Bartlet testi ki-kare değerinin ise 3389,153 olduğunu göstermektedir. Ölçeğin güvenirlik katsayısı olarak hesaplanan Cronbach Alpha katsayısı ise ,872 bulunmuştur. Ölçeğin geçerlik ve güvenirliği için elde edilen bu değerler ölçeğin Türk toplumu için toplumsal cinsiyet algısını ölçmek için yeterli, tutarlı ve geçerli bir anket olduğunu göstermektedir (Altınova ve Duyan, 2013: 16-18).

3.4.2. Mesleki İlgil Ölçeği

Araştırmada kadınların meslek algısı ve tutumlarını ölçmek için Gencür (2011) tarafından geliştirilen ancak Perkmen ve Tezci (2015) tarafından geçerlik ve güvenirlik yeniden test edilerek doğrulayıcı faktör analizi ile faktör yapısı yeniden oluşturulan Mesleki İlgil Ölçeği kullanılacaktır. Esasında literatürde meslek ilgisi ve algısı ile ilgili çok sayıda ölçek olmasına karşın bu ölçeklerin önemli bir kısmının aktif olarak iş yaşamının içinde olan kişilere yönelik olduğu ve o anki çalışılan işle ilgili soruların ağırlıklı ölçekler olduğu görülmüştür. Ancak bizim tez çalışmamızda çalışan/çalışmayan kadın ayrımı olduğu için bu ölçeklerin çalışmayan kadınlara yönelik ölçüm yapması mümkün olmayacaktır. Mesleki İlgil Ölçeği ise nitelik olarak bireylerin çalıştıkları iş ya da mesleği değil kişinin içindeki mesleki yönelim ve isteği ölçme yönünde geliştirilmiş bir ölçek olarak bizim araştırmamız için daha doğru bir seçenek olarak görünmektedir.

Mesleki İlgi Ölçeği, Holland Teorisi'nin iddia ettiği şekilde mesleki ilginin 6 faktörlü bir yapıya sahip olup olmadığını test etmek üzere geliştirilmiş bir ölçek olup istatistik hesaplamalar bireylerdeki mesleki ilginin söz konusu teoriye uygun bir şekilde 6 faktörle ilişkili olduğunu göstermektedir. Ancak yapılan ölçümlerde elde edilen yeni ölçeğin Holland Teorisi ile birebir örtüşmediği ve ayrıklıkların da olduğu görülmektedir. Bu açıdan ölçeğin son halinin Gencür (2011)'den farklı olduğu da görülmektedir. Ölçeğin yeniden elden geçirildiği bu çalışmada yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre 6-faktörlü modelin RMSEA değeri 0.07, SRMR değeri 0.08, ki-kare/serbestlik derecesi değeri 3.69, CFI değeri 0.87 ve NFI değeri 0.84 bulunmuştur. Ölçek 5'li likert tipinde uygulanan ve mesleki ilgi alanlarını "Gerçekçi, Araştırmacı, Sanatçı, Sosyal, Girişimci ve Geleneksel olmak üzere 6 alt boyutta ölçek bir ölçme aracıdır. Ölçeğin puanlaması 1 ile 5 arasında değişen (1 = Hiç Sevmem, 2=Sevmem, 3=Ne Severim Ne Sevmem, 4 = Severim, 5 = Çok Severim) şeklinde yapılmaktadır (Perkmen ve Tezci, 2015: 192-199).

3.5. KULLANILAN İSTATİSTİKSEL ANALİZ YÖNTEMLERİ

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve verilerin analizi ve kullanılan istatistiksel yöntemlere ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçekler ve kişisel bilgi formu 424 kişiye uygulanmış ve verilerin analizinde SPSS 22 programı kullanılmıştır. Sürecin başında her bir ölçek bazında eksik dataların kontrolü sağlanarak eksik veri analizi yapılmıştır. Toplumsal cinsiyet algısı ve mesleki ilgi ölçeklerinde eksik veri bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu işlem sonrasında ankete konu ölçek ve sorular üzerinden faktör ve güvenilirlik analizleri yapılarak analizlere geçilmeden önce normallik varsayımları kontrol edilmiştir. Bu varsayımlar sırasıyla Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro Wilk istatistik değerlerinin kıyaslanması, çarpıklık basıklık değerleri ve q-q plot grafiklerinin yorumlanması ile sağlanmıştır. Bu işlemler sonucunda sapan değerler gözlemlenmemesi nedeniyle datadan herhangi bir verinin çıkartılmaması sağlanmıştır. Her bir varsayım bazında toplumsal cinsiyet algısı ve mesleki ilgi ölçeklerine ait verilerin normallik koşullarına uyumu kontrol edilerek serilerin normal dağılım göstermesi nedeniyle parametrik testler kullanılmıştır. Bağımsız iki grup arasındaki fark bağımsız örneklem t-testi, ikiden fazla grup arasındaki fark tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile test

edilmiştir. Gruplar arası farkın istatistiksel olarak anlamlı çıkması durumunda Levene's istatistik değerine bakılmış ve varyansların homojen dağılması nedeniyle Tukey Post hoc, homojen dağılmaması durumunda Games Howell post hoc testi kullanılarak farkın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığı belirlenmiştir. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p<0.05$ olarak kabul edilmiştir.

3.6. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırma evrenini Bursa'da yaşayan 20-49 yaş arası çalışan ve çalışmayan kadınlar oluşturmaktadır. Bu evren içinden online anketler ile ulaşılabilecek olan 400 kadın araştırmanın örneklemini oluşturacaktır.

Ankete katılan kişilerin demografik bilgilerine ilişkin frekans analizi yapılmış olup ilgili bulgular aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 3.1'de görüldüğü gibi ankete katılanların yaş aralıkları incelendiğinde 70'inin (%16,5) 20-25 arasında, 93'ünün (%21,9) 26-30 yaş arasında, 85'inin (%20) 31-35 yaş arasında, 95'inin (%22,4) 36-40 yaş arasında ve 81'inin (%19,1) 41 ve üzeri yaş aralığında olduğu görülmektedir. Kişilerin eğitim durumlarına bakıldığında, 28'inin (%6,6) ilköğretim ve altı, 115'inin (%27,1) ortaokul ve lise, 237'sinin (%55,9) ön lisans ve lisans ve 44'ünün (%10,4) lisansüstü mezuniyet seviyesine sahip olduğu görülmektedir. Kişilerin gelir düzeyleri incelendiğinde, 80'inin (%18,9) 2000 TL ve altı, 21'nin (%5,0) 2001 ile 2500 TL arasında, 52'sinin (%12,3) 2501-3000 TL arasında, 70'inin (%16,5) 3001 ile 3500 TL arasında ve 201'inin (%47,4) 3501 ve üzeri gelire sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların 254'ü (%59,9) çalışan, 170'i (40,1) çalışmayan bireylerden oluşmaktadır.

Tablo 3.1: Demografik Sonuçlar

Betitleyici İstatistikler	N	%
Yaş		
20-25 Arası	70	16,5
26-30 Arası	93	21,9
31-35 Arası	85	20,0
36-40 Arası	95	22,4

41 ve Üzeri	81	19,1
Eğitim Durumu		
İlkokul ve altı	28	6,6
Ortaokul/Lise	115	27,1
Ön Lisans/Lisans	237	55,9
Lisansüstü	44	10,4
Gelir Düzeyi		
2000 TL ve altı	80	18,9
2001-2500 TL	21	5,0
2501-3000 TL	52	12,3
3001-3500 TL	70	16,5
3501 ve üzeri	201	47,4
Çalışma Durumu		
Çalışıyor	254	59,9
Çalışmıyor	170	40,1

3.7. BULGULAR

Bu bölümde araştırma verilerinin analizleri sonucunda elde edilen bulgulara ve ilişkili açıklamalara yer verilmiştir.

Toplumsal cinsiyet algısı ve mesleki ilgi ölçeklerine ilişkin 424 kişi üzerinden yapılan anket sonrasında faktör ve güvenilirlik analizi yapılmıştır. Keşfedici faktör analizinde örneklem büyüklüğünün yeterliliğine ilişkin olarak istatistiksel teknikler de fikir verebilmektedir. Bunlar arasında en sık başvurulan teknik olarak Kaise-Meyer-Olkin'in (KMO) örneklem yeterliliği ölçüm tekniği gösterilebilir. KMO değeri 0 ile 1 arasında değer ortaya koymaktadır ve elde edilen değer 1'e yaklaşması örneklem büyüklüğünün yeterliliğine ilişkin fikir vermektedir (Seçer, 2015: 155). KMO için, zorla kabul edilebilen 0,5'ten büyük değerlerin kabul edilmesi tavsiye edilmektedir. 0,5-0,7 arası değerler orta, 0,7-0,8 arası değerler iyi, 0,8-0,9 arası büyük, 0,9'dan büyük değerler de mükemmel kabul edilmektedir (Kaiser 1974 ve Hutcheson & Sofroniou 1999'dan aktaran Field, 2009: 647).

Keşfedici faktör analizine geçebilmek için önemli bir koşul da Barlett testinin p değerinin 0,05'ten küçük olmasıdır. Barlett'in küresellik testi (Bartlett's Test of Sphericity), varyans-covaryans matrisinin köşegen (çapraz) unsurlarının eş değerde olup

olmadıklarını ve köşegen dışı unsurların yaklaşık olarak sıfır olmalarını (yani bağımlı değişkenlerin ilişkili olmadıklarını) etkili bir şekilde test etmektedir (Field, 2009: 612). Barlett testi için p değeri 0,05'ten küçük ise veriler çoklu normal dağılımlı ana kütlede gelmektedir ve analiz için uygundur. Eğer p değeri 0,05'ten büyük olarak elde edilirse faktör analizi uygulanamayacaktır (Güriş ve Astar, 2015: 416). Toplumsal cinsiyet algısı için yapılan Barlett testi sonucunda ($p=0,000<0,01$) olduğundan değişkenler arasında ilişki olduğu kabul edilmiştir. Örneklem büyüklüğünün faktör analizi için uygun olup olmadığının anlaşılması için yapılan test sonucunda KMO=0,915 olarak hesaplanmıştır. Bu değer mükemmel bir değer olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda KMO=0,915>0,50 olduğundan örneklem büyüklüğünün faktör analizi uygulanması için yeterli olduğu anlaşılmaktadır. Toplumsal cinsiyet algısı ölçeği için herhangi bir alt boyut olmaması nedeniyle döndürme yöntemi uygulanmamıştır. Faktörlerin toplam varyansın %52,51'ini açıkladığı görülmüştür.

Mesleki ilgi ölçeği için yapılan faktör analizi sonucunda Barlett testi sonucunda ($p=0,000<0,01$) olduğundan değişkenler arasında ilişki olduğu kabul edilmiştir. Örneklem büyüklüğünün faktör analizi için uygun olup olmadığının anlaşılması için yapılan test sonucunda KMO=0,884 olarak hesaplanmıştır. Bu değer büyük bir değer olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda KMO=0,884>0,50 olduğundan örneklem büyüklüğünün faktör analizi uygulanması için yeterli olduğu anlaşılmaktadır. Mesleki ilgi ölçeği için yapılan faktör analizi sonucunda 6 faktör belirlenmiş ve bu faktörlerin toplam varyansın %52,20'sini açıkladığı görülmüştür. Faktör analizi uygulamasında "oblimin" yöntemi uygulanarak sonuçlar "Pattern Matrix" tablosundan bakılarak soru maddelerinin faktör yükleri ve binişik maddeler incelenmiştir. Faktör yükleri arasında binişik yüklerin olmaması nedeniyle çalışmadan herhangi bir maddenin çıkartılmaması sağlanmıştır. Toplam varyansın %23,63'ü birinci faktör, %8,83'ü ikinci faktör, %6,39'u üçüncü faktör, %5,27'si dördüncü faktör, %4,48'i beşinci faktör ve %3,61'i altıncı faktör tarafından açıklanmaktadır.

Ölçeğin güvenilirliği ve geçerliğini test etmek üzere keşfedici her bir değişken ve boyut için Cronbach's Alfa katsayıları hesaplanmıştır. Güvenilirlik, bir ölçme aracı ile aynı koşullarda tekrarlanan ölçümlerden elde edilen ölçüm değerlerinin kararlılığının bir göstergesi olarak tanımlanmaktadır.

Güvenilir bir ölçek, aynı zamanda hatasız ölçme yapan bir örnektir. Oysa hatasız bir ölçme yapmak çoğu zaman mümkün olmadığından, ölçmenin güvenilirliğini arttırmak, hatayı en düşük seviyeye çekmekle sağlanabilecektir. Güvenilirliğin hesaplanması için birçok yöntem bulunmaktadır. Güvenilirlik analizi için en çok kullanılan yöntemlerden biri Cronbach's Alfa Modeli'dir.

Cronbach tarafından geliştirilen bu model, ölçekte yer alan soruların homojen yapı gösteren bir bütünü ifade edip etmediğini araştırmaktadır. Alfa katsayısı, ölçek içinde bulunan maddelerin iç tutarlılığının bir ölçüsüdür. Alfa katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenilirliği değişkenlik göstermektedir. Alfa katsayısı 0 ile 0,39 arasındaysa ölçek güvenilir değildir. Alfa katsayısı, 0,40 ile 0,59 arasındaysa ölçeğin güvenilirliği düşüktür. Alfa katsayısı 0,60 ile 0,79 arasındaysa ölçek oldukça güvenilirdir. Alfa katsayısı 0,80 ile 1,00 arasındaysa ölçek yüksek derecede güvenilirdir. (Lorcu, 2015, s. 207-208)

Güvenilirlik analizi sonucuna göre toplumsal cinsiyet algısı ölçeğinin genel α (Cronbach Alpha) katsayısının .90 olduğu ve güvenilirliği incelendiğinde oldukça yüksek güvenilirlikte bir skora sahip olduğu görülmektedir.

Mesleki ilgi ölçeği için yapılan güvenilirlik analizi sonucuna göre ölçeğin genel α (Cronbach Alpha) katsayısının .92 olduğu ve ölçeğin oldukça güvenilir bir skora sahip olduğu görülmektedir. Alt boyutlar bazında incelendiğinde, gerçekçi alt boyutunda α katsayısının .78, araştırmacı alt boyutuna ait α katsayısının .88, sanatçı alt boyutuna ait α katsayısının .85, sosyal alt boyutuna bağlı α katsayısının .88, ve girişimci alt boyutuna ait α katsayısının .75 olduğu, alt boyutlar bazında da güvenilirlik değerlerinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

3.7.1. Normallik Testi

Analizlere geçilmeden önce normallik varsayımları kontrol edilmiştir. Aşağıda detaylarına yer verilen bu varsayımlar sırasıyla Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro Wilk istatistik değerlerinin kıyaslanması, çarpıklık basıklık değerleri ve q-q plot grafiklerinin yorumlanması ile sağlanmıştır.

Tablo 3.2: Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk Anlamlılık Değerleri

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	sd	p	İstatistik	sd	p
Toplumsal Cinsiyet Algısı	,097	424	,000	,968	424	,000
Mesleki İlgi	,049	424	,016	,996	424	,314

Sd: serbestlik derecesi p: anlamlılık değeri

Anket sorularına uygulanacak sorular için öncelikle dağılımlarına bakılmıştır. Normallik dağılım analizi sonucunda aşağıdaki hipotez esas alınmıştır,

H₀: Veriler normal dağılım göstermektedir.

H₁: Veriler normal dağılım göstermemektedir.

Normallik testi sonuçlarına bakıldığında Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testinin p değerleri dikkate alınır. Örneklem büyüklüğünün 50 ve altı olması durumunda Shapiro-Wilk anlamlılık değerleri baza alınırken, 50 üstündeki veri setlerinde Kolmogorov-Smirnov anlamlılık değerleri dikkate alınmaktadır. Tablo 3.2’de normallik hipotezi dikkate alındığında anlamlılık değerinin 0.05’ten büyük olması durumunda verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmektedir. Bu kapsamda, tüm grupların Kolmogorov- Smirnov sonuçlarının anlamlılık derecesine bakıldığında 0.05’ten küçük olması nedeniyle H₀ hipotezi reddedilmiş ve ölçeklerin normal dağılmadığı görülmüştür. Ancak bir veri setinde dağılımın normal olup olmadığına sadece bu yolla bakmak yeterli olmayacaktır. Bu nedenle bir sonraki bölümde çarpıklık basıklık değerleri incelenmiştir.

3.7.2. Eğiklik ve Basıklık Değerleri

Gruba ilişkin Skewness değerlerinin +1 ile -1 arasında, Kurtosis değerlerinin +2 ile -1 arasında olması gerekmektedir (Seçer, 2015: 25, 28). Konuya ilişkin diğer bir görüş ise Skewness ve Kurtosis (çarpıklık ve basıklık) değerleri -2 ile +2 arasında değer aldığı için değişkenlerin normal dağılım gösterdiği varsayılmıştır (George ve Mallery, 2010).

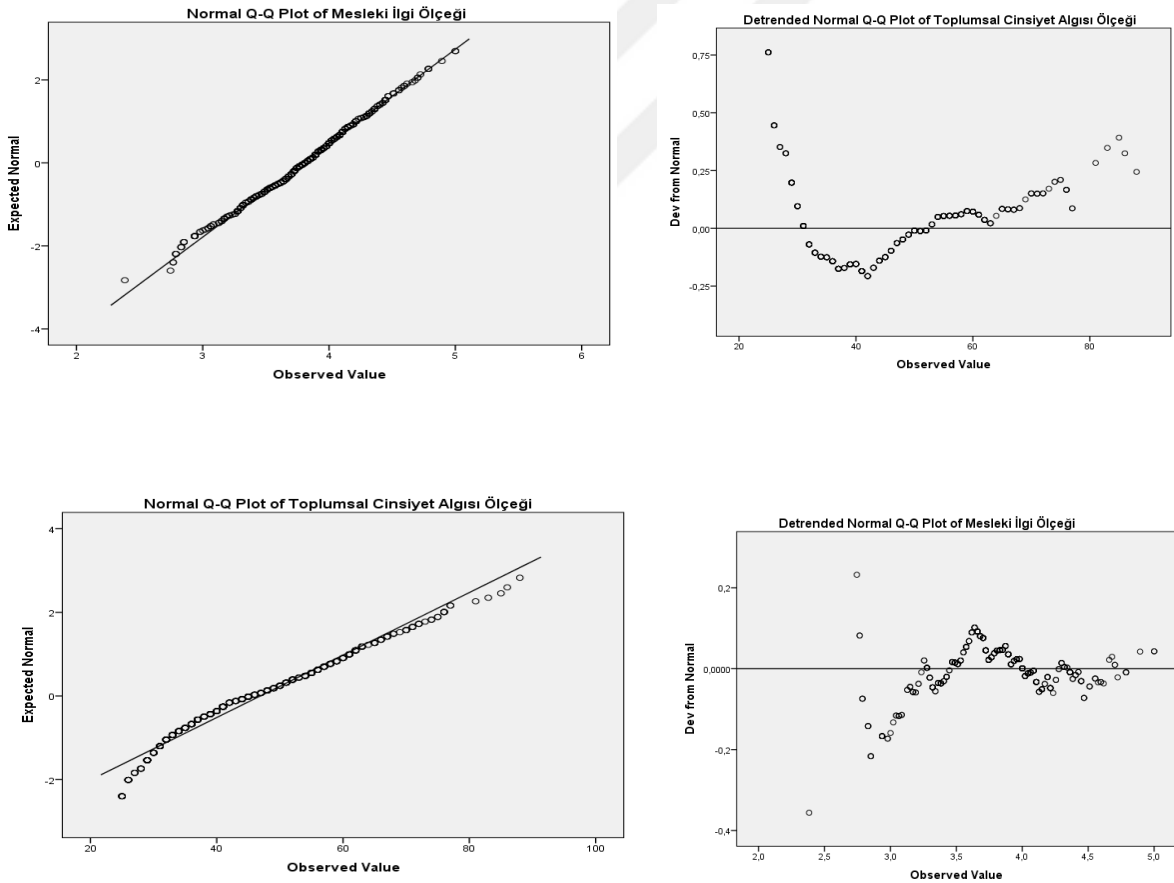
Bu kapsamda aşağıdaki betimleyici istatistik tablosu her bir grup bazında incelendiğinde ve çarpıklık-basıklık değerlerine bakıldığında toplumsal cinsiyet algısı ve mesleki ilgi ölçeklerinin normal dağılım özelliği gösterdiği görülmektedir.

Tablo 3.3: Normal Dağılım Varsayımları için Betimsel İstatistikler

Toplumsal Cinsiyet Algısı	Ortalama		İstatistik	Std. Hata
			46,9033	,64993
	95% Güven Aralığında	Alt Sınır	45,6258	
		Üst Sınır	48,1808	
	Ortalama			
	%5 Kesilmiş		46,3836	
	Ortalama			
	Medyan		45,0000	
	Varyans		179,099	
	Standart Sapma		13,38280	
	Minimum		25,00	
	Maksimum		88,00	
	Aralık		63,00	
	Çeyrekler arası aralık		21,00	
	Çarpıklık		,468	,119
	Basıklık		-,429	,237
Mesleki İlgi	Ortalama		İstatistik	Std. Hata
			3,7900	,02147
	95% Güven Aralığında	Alt Sınır	3,7478	
		Üst Sınır	3,8322	
	Ortalama			
	%5 Kesilmiş		3,7933	
	Ortalama			
	Medyan		3,8085	
	Varyans		,195	
	Standart Sapma		,44209	
	Minimum		2,38	
	Maksimum		5,00	
	Aralık		2,62	
	Çeyrekler arası aralık		,60	
	Çarpıklık		-,132	,119
	Basıklık		-,023	,237

3.7.3. Lineer Dağılım İncelemesi (Q-Q Plot ve Detrended Q-Q Plot Grafiği)

Normal Q-Q plot grafiğinde yer alan noktaların çizginin üzerinde veya çizgiye oldukça yakın olarak dağılması normal dağılıma işaret etmektedir. Bu çizginin çok dik olması ya da yatay olması normal dağılımdan uzaklaşıldığını göstermektedir. Detrended Q-Q plot grafiğinde ise noktaların grafikte yer alan yatay çizginin üzerinde ve altında rassal bir dağılım göstermesi, normal dağılım için beklenen bir durumdur. Diğer bir ifade ile noktaların belirli bir değer etrafında kümelenmemesi, rastgele dağılmış olması gerekmektedir (2015: 154, 157). Toplumsal cinsiyet algısı ve mesleki ilgi ölçeklerini oluşturan soruların her bir ölçek bazında ortalaması alınarak serilerin dağılımı kontrol edilmiştir. Bu kapsamda ölçeklerde sapan değerlerin gözlemlenmemesi nedeniyle dağılımın lineer (doğrusal) olduğu ve serilerin normal dağılım göstermesi ile parametrik testlerin uygulanması sağlanmıştır.

Şekil 3.1: Q-Q Plot ve Detrended Q-Q Plot Grafikleri

3.8. HİPOTEZ TESTLERİ VE SONUÇLARI

Verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgular sırayla paylaşılmıştır. Toplumsal cinsiyet algısı ve mesleki ilgi ölçeklerine ilişkin sonuçlar kişisel bilgi formu doğrultusunda verilen sorular üzerinden hesaplanan ortalama ve standart sapma puanları ile verilmiştir.

Tablo 3.4: Çalışan ve Çalışmayan Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algı ve Mesleki İlgi Durumlarının t-Testine Ait Bulguları

Değişkenler	Çalışma Durum	N	$\bar{x}$	ss	t	p
Toplumsal Cinsiyet Algısı	Çalışıyor	254	43,94	12,62	-5.789	.000**
	Çalışmıyor	170	51,34	13,29		
Mesleki İlgi	Çalışıyor	254	3,80	0,46	1.069	.286
	Çalışmıyor	170	3,76	0,40		
Gerçekçi	Çalışıyor	254	3,06	0,71	1.253	.211
	Çalışmıyor	170	2,98	0,64		
Araştırmacı	Çalışıyor	254	3,88	0,72	1.943	.053
	Çalışmıyor	170	3,74	0,65		
Sanatçı	Çalışıyor	254	3,75	0,69	1.076	.283
	Çalışmıyor	170	3,68	0,67		
Sosyal	Çalışıyor	254	4,27	0,57	-.876	.381
	Çalışmıyor	170	4,31	0,45		
Girişimci	Çalışıyor	254	3,87	0,64	1.936	.054
	Çalışmıyor	170	3,75	0,60		
Geleneksel	Çalışıyor	254	4,01	0,70	-1.661	.097
	Çalışmıyor	170	4,12	0,61		

** $p < 0.01$ önem düzeyinde anlamlı

Yukarıdaki Tablo 3.4'te görüldüğü gibi, toplumsal cinsiyet algısı ve mesleki ilgi durumlarının çalışan ve çalışmayan kadınlara göre yapılan bağımsız örneklem t testi sonucunda gruplar arasındaki farkın toplumsal cinsiyet algısı bazında istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($t_{(422)} = -5.789$; $p < 0.01$). Bu kapsamda çalışan kadınların, kadınların toplumdaki yerini erkekler kadar önemli bulmaları, çalışan kadın olma

durumunu desteklemeleri nedeniyle çalışmayan kadın grubundan ayrıştıkları görülmektedir. Çalışmayan kadınlar, ailede alınacak karar ve sorumlulukların erkekler tarafından daha baskın olarak yönetilmesini desteklerken, çalışan kadınların en az erkekler kadar eşit haklara sahip birey olma görüşünü destekledikleri görülmüştür. Diğer yandan mesleki ilgi durumunun çalışan ve çalışmayan kadınlar bazında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmüştür ($p>0.05$).

Tablo 3.5: Yaş Değişkenine Göre Çalışan Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Mesleki İlgi Durumlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Bulguları

Değişkenler	Yaş	N	$\bar{x}$	ss	F	p
Toplumsal Cinsiyet	20-25 Arası	33	41,18	13,52	1.821	.125
	26-30 Arası	64	41,51	11,72		
	31-35 Arası	51	44,23	8,78		
	36-40 Arası	57	46,43	14,84		
	41 ve Üzeri	49	45,73	13,25		
Mesleki İlgi	20-25 Arası	33	3,65	0,47	2.797	.027*
	26-30 Arası	64	3,83	0,50		
	31-35 Arası	51	3,93	0,40		
	36-40 Arası	57	3,84	0,42		
	41 ve Üzeri	49	3,69	0,47		
Gerçekçi	20-25 Arası	33	2,89	0,52	.741	.565
	26-30 Arası	64	3,13	0,88		
	31-35 Arası	51	3,12	0,62		
	36-40 Arası	57	3,08	0,70		
	41 ve Üzeri	49	3,01	0,68		
Araştırmacı	20-25 Arası	33	3,75	0,66	.760	.552
	26-30 Arası	64	3,94	0,73		
	31-35 Arası	51	3,80	0,78		
	36-40 Arası	57	3,97	0,70		
	41 ve Üzeri	49	3,86	0,70		
Sanatçı	20-25 Arası	33	3,77	0,66	3.954	.004**
	26-30 Arası	64	3,66	0,83		
	31-35 Arası	51	4,04	0,55		

	36-40 Arası	57	3,77	0,61		
	41 ve Üzeri	49	3,53	0,66		
Sosyal	20-25 Arası	33	3,96	0,98	3.839	.005**
	26-30 Arası	64	4,29	0,47		
	31-35 Arası	51	4,44	0,42		
	36-40 Arası	57	4,32	0,50		
	41 ve Üzeri	49	4,21	0,47		
Girişimci	20-25 Arası	33	3,68	0,80	4.367	.002**
	26-30 Arası	64	3,93	0,58		
	31-35 Arası	51	4,14	0,53		
	36-40 Arası	57	3,86	0,51		
	41 ve Üzeri	49	3,68	0,74		
Geleneksel	20-25 Arası	33	3,82	1,06	1.630	.167
	26-30 Arası	64	4,10	0,63		
	31-35 Arası	51	4,10	0,67		
	36-40 Arası	57	4,04	0,53		
	41 ve Üzeri	49	3,86	0,71		

** $p < 0.01$ önem düzeyinde anlamlı * $p < 0.05$ önem düzeyinde anlamlı

Yukarıdaki Tablo 3.5'te görüldüğü gibi mesleki ilgi ($F_{(4,249)}=2.797$; $p<0.05$) durumunun yaş değişkenine göre yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Bu farkın nedeni mesleki ilgi ölçeği bazında varyansların homojen dağılması nedeniyle Tukey post hoc ve sanatçı, sosyal, girişimci alt boyutlarında varyansların homojen dağılmaması nedeniyle Games Howell post hoc testi ile incelenmiştir. Grup içinde mesleki ilginin en düşük olduğu grubun 20-25 yaş aralığındaki bireylerden oluştuğu görülürken, mesleki ilginin en yüksek 31-35 yaş aralığındaki bireylerde olduğu görülmektedir. Alt boyutlar bazında incelendiğinde, sanatçı alt boyutuna ilişkin maddelerden en yüksek puan 31-35 yaş aralığındaki bireylerden alınırken, en düşük puan 26-30 yaş ile 41 ve üzeri yaş grubundaki bireylerden alınmıştır. Sosyal alt boyutuna ilişkin maddelerden en yüksek puan 31-35 ile 36-40 yaş aralığındaki bireylerden alınırken, en düşük puan 20-25 yaş aralığındaki bireylerden alınmıştır. Girişimci alt boyutuna ilişkin maddelerden en yüksek puan 26-30 ile 31-35 yaş aralığındaki bireylerden alınırken, en düşük puan 20-

25 ile 41 ve üzeri yaş aralığındaki bireylerden alınmıştır. Diğer yandan toplumsal cinsiyet algısının yaş durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmüştür ($p>0.05$).

Tablo 3.6: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Çalışan Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Mesleki İlgi Durumlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Bulguları

Değişkenler	Eğitim Düzeyi	N	$\bar{x}$	ss	F	p
Toplumsal Cinsiyet Algısı	Ortaokul/Lise	59	50,74	13,50	12.191	.000**
	Ön Lisans/Lisans	159	41,95	12,15		
	Lisansüstü	36	41,52	8,96		
Mesleki İlgi	Ortaokul/Lise	59	3,742	0,39	.965	.382
	Ön Lisans/Lisans	159	3,82	0,50		
	Lisansüstü	36	3,87	0,37		
Gerçekçi	Ortaokul/Lise	59	3,12	0,59	2.249	.108
	Ön Lisans/Lisans	159	3,09	0,76		
	Lisansüstü	36	2,83	0,65		
Araştırmacı	Ortaokul/Lise	59	3,66	0,70	3.618	.028*
	Ön Lisans/Lisans	159	3,93	0,70		
	Lisansüstü	36	4,01	0,77		
Sanatçı	Ortaokul/Lise	59	3,66	0,66	2.231	.110
	Ön Lisans/Lisans	159	3,74	0,74		
	Lisansüstü	36	3,96	0,47		
Sosyal	Ortaokul/Lise	59	4,29	0,43	.178	.837
	Ön Lisans/Lisans	159	4,25	0,65		
	Lisansüstü	36	4,30	0,42		
Girişimci	Ortaokul/Lise	59	3,80	0,67	.993	.372
	Ön Lisans/Lisans	159	3,87	0,66		
	Lisansüstü	36	4,00	0,47		
Geleneksel	Ortaokul/Lise	59	3,90	0,65	1.110	.331

Ön	159	4,01	0,76
Lisans/Lisans			
Lisansüstü	36	4,12	0,52

**** $p < 0.01$ önem düzeyinde anlamlı * $p < 0.05$ önem düzeyinde anlamlı**

Yukarıdaki Tablo 3.6’da görüldüğü gibi toplumsal cinsiyet algısı ($F_{(2,251)}=12.191$; $p < 0.01$) durumunun eğitim düzeyine göre yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Bu farkın nedeni toplumsal cinsiyet algısı ölçeği bazında varyansların homojen dağılması nedeniyle Tukey post hoc testi ile incelenmiştir. Grup içinde lise ve altı öğrenim düzeyine sahip bireylerin cinsiyet algısı durumunu destekledikleri, kadınların toplum içerisindeki konumlarının erkeklere göre daha pasif olduklarını belirtirken, ön lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahip bireylerin kadın ve erkeğin eşit sorumluluklar alabileceği, eşit haklara sahip olabileceği yönde görüş bildirdikleri gözlemlenmiştir. Diğer yandan mesleki ilginin, kişilerin eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmüştür ($p > 0.05$).

Tablo 3.7: Gelir Değişkenine Göre Çalışan Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Mesleki İlgi Durumlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Bulguları

Değişkenler	Gelir Düzeyi	N	$\bar{x}$	ss	F	p
Toplumsal Cinsiyet Algısı	0-2500 TL	24	45,75	10,17	.582	.628
	2501-3000 TL	34	45,32	14,20		
	3001-3500 TL	54	44,59	13,49		
	3501 ve üzeri	142	43,04	12,30		
Mesleki İlgi	0-2500 TL	24	3,73	0,52	.406	.749
	2501-3000 TL	34	3,78	0,40		
	3001-3500 TL	54	3,78	0,48		
	3501 ve üzeri	142	3,83	0,46		
Gerçekçi	0-2500 TL	24	3,03	0,72	1.365	.254
	2501-3000 TL	34	3,28	0,62		
	3001-3500 TL	54	3,07	0,73		
	3501 ve üzeri	142	3,01	0,72		
Araştırmacı	0-2500 TL	24	3,75	0,72	1.700	.168

	2501-3000 TL	34	3,76	0,65		
	3001-3500 TL	54	3,77	0,79		
	3501 ve üzeri	142	3,97	0,70		
Sanatçı	0-2500 TL	24	3,74	0,78	.131	.942
	2501-3000 TL	34	3,70	0,66		
	3001-3500 TL	54	3,73	0,67		
	3501 ve üzeri	142	3,77	0,70		
Sosyal	0-2500 TL	24	4,15	0,80	.377	.770
	2501-3000 TL	34	4,30	0,42		
	3001-3500 TL	54	4,26	0,51		
	3501 ve üzeri	142	4,28	0,58		
Girişimci	0-2500 TL	24	3,92	0,61	.237	.871
	2501-3000 TL	34	3,79	0,71		
	3001-3500 TL	54	3,87	0,57		
	3501 ve üzeri	142	3,89	0,66		
Geleneksel	0-2500 TL	24	3,81	0,93	1.980	.117
	2501-3000 TL	34	3,80	0,70		
	3001-3500 TL	54	4,04	0,66		
	3501 ve üzeri	142	4,07	0,67		

Yukarıdaki Tablo 3.7’de görüldüğü gibi toplumsal cinsiyet algısı ve mesleki ilgi durumunun kişilerin gelir düzeylerine göre yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür ($p>0.05$). Her ne kadar ölçekler bazında bu fark desteklenmese de incelendiğinde, kişilerin gelir düzeyleri arttıkça toplumsal cinsiyet algılarını kadın-erkek eşitliği yönünde değiştirdikleri ve mesleki ilgileri daha yüksek bireylerden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 3.8: Yaş Değişkenine Göre Çalışmayan Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Mesleki İlgi Durumlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Bulguları

Değişkenler	Yaş	N	$\bar{x}$	ss	F	p
Toplumsal Cinsiyet Algısı	20-25 Arası	37	45,37	13,91	7.359	.000**
	26-30 Arası	29	46,72	12,91		

	31-35 Arası	34	54,76	10,00		
	36-40 Arası	38	58,81	12,45		
	41 ve Üzeri	32	49,87	12,27		
Mesleki İlgi	20-25 Arası	37	3,87	0,40	3.175	.015*
	26-30 Arası	29	3,88	0,42		
	31-35 Arası	34	3,78	0,36		
	36-40 Arası	38	3,63	0,41		
	41 ve Üzeri	32	3,64	0,34		
Gerçekçi	20-25 Arası	37	2,96	0,69	1.702	.152
	26-30 Arası	29	3,20	0,70		
	31-35 Arası	34	2,88	0,57		
	36-40 Arası	38	2,83	0,62		
	41 ve Üzeri	32	3,06	0,57		
Araştırmacı	20-25 Arası	37	3,88	0,74	2.244	.066
	26-30 Arası	29	3,92	0,71		
	31-35 Arası	34	3,78	0,54		
	36-40 Arası	38	3,61	0,66		
	41 ve Üzeri	32	3,53	0,54		
Sanatçı	20-25 Arası	37	3,95	0,73	2.908	.023*
	26-30 Arası	29	3,77	0,68		
	31-35 Arası	34	3,64	0,60		
	36-40 Arası	38	3,48	0,60		
	41 ve Üzeri	32	3,54	0,68		
Sosyal	20-25 Arası	37	4,36	0,42	1.519	.199
	26-30 Arası	29	4,30	0,44		
	31-35 Arası	34	4,45	0,51		
	36-40 Arası	38	4,23	0,41		
	41 ve Üzeri	32	4,23	0,43		
Girişimci	20-25 Arası	37	3,97	0,58	3.252	.013*
	26-30 Arası	29	3,86	0,59		
	31-35 Arası	34	3,79	0,59		
	36-40 Arası	38	3,61	0,63		
	41 ve Üzeri	32	3,53	0,53		
Geleneksel	20-25 Arası	37	4,09	0,76	1.096	.360

26-30 Arası	29	4,28	0,69
31-35 Arası	34	4,19	0,53
36-40 Arası	38	4,04	0,53
41 ve Üzeri	32	4,00	0,48

***p<0.01 önem düzeyinde anlamlı *p<0.05 önem düzeyinde anlamlı*

Yukarıdaki Tablo 3.8’de görüldüğü gibi toplumsal cinsiyet algısı ($F_{(4,165)}=7.359$; $p<0.01$) ve mesleki ilgi ($F_{(4,165)}=3.175$; $p<0.05$) durumunun yaş değişkenine göre yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Bu farkın nedeni toplumsal cinsiyet algısı ve mesleki ilgi ölçeği bazında varyansların homojen dağılması nedeniyle Tukey post hoc testi ile incelenmiştir. Grup içinde toplumsal cinsiyet algısı 20-25 arası kişilerde en düşük seviyede iken, 31-35 yaş ile 36-40 yaş arasındaki kişilerde en yüksek seviyede olduğu görülmektedir. Mesleki ilginin gruplar üzerindeki etkisi incelendiğinde genel olarak yaş arttıkça mesleki ilginin azaldığı görülmektedir. Bunun nedeni olarak analize konu edilen örneklem çalışmayan kadınlar üzerinden yapılmış olması nedeniyle, yaş arttıkça kadınlar üzerindeki sorumluluğun artması, cinsiyetçi algılarının yaratmış olduğu fiziksel ve ruhsal yorgunluğun mesleki bir deformasyona neden olabileceği görülmektedir.

Tablo 3.9: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Çalışmayan Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Mesleki İlgi Durumlarının t-Testine Ait Bulguları

Değişkenler	Eğitim Düzeyi	N	$\bar{x}$	ss	t	p
Toplumsal Cinsiyet Algısı	İlkokul/Lise	84	54,51	11,92	3.165	.002**
	Ön Lisans ve Üzeri	86	48,23	13,89		
Mesleki İlgi	İlkokul/Lise	84	3,69	0,42	-2.324	.021*
	Ön Lisans ve Üzeri	86	3,83	0,37		
Gerçekçi	İlkokul/Lise	84	2,96	0,61	-.288	.774
	Ön Lisans ve Üzeri	86	2,99	0,66		
Araştırmacı	İlkokul/Lise	84	3,57	0,59	-3.579	.000**
	Ön Lisans ve Üzeri	86	3,91	0,67		

	Üzeri					
Sanatçı	İlkokul/Lise	84	3,60	0,68	-1.461	.146
	Ön Lisans ve Üzeri	86	3,75	0,66		
Sosyal	İlkokul/Lise	84	4,28	0,47	-.952	.343
	Ön Lisans ve Üzeri	86	4,35	0,41		
Girişimci	İlkokul/Lise	84	3,69	0,65	-1.351	.179
	Ön Lisans ve Üzeri	86	3,81	0,55		
Geleneksel	İlkokul/Lise	84	4,06	0,55	-1.032	.304
	Ön Lisans ve Üzeri	86	4,16	0,66		
** $p<0.01$ önem düzeyinde anlamlı * $p<0.05$ önem düzeyinde anlamlı						

Yukarıdaki Tablo 3.9’da görüldüğü gibi, toplumsal cinsiyet algısı ($t_{(168)}=3.165$; $p<0.01$) ve mesleki ilgi ($t_{(168)}=-2.324$; $p<0.05$) durumlarının eğitim düzeyi değişkenine göre yapılan bağımsız örneklem t testi sonucunda gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Grup içinde lise ve altı öğrenim düzeyine sahip bireylerin cinsiyet algısı durumunu destekledikleri görülürken, ön lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahip bireylerin kadın ve erkeğin eşitliği üzerinde görüş farklılığına gittiği gözlemlenmiştir. Mesleki ilgi bakımından incelendiğinde, ön lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahip bireylerin mesleki ilgilerinin, lise ve altı eğitim düzeyine sahip bireylere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 3.10: Gelir Değişkenine Göre Çalışmayan Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Mesleki İlgi Durumlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Bulguları

Değişkenler	Gelir Düzeyi	N	$\bar{x}$	ss	F	p
Toplumsal Cinsiyet Algısı	0-2500 TL	77	49,12	13,11	3.210	.025*
	2501-3000 TL	18	52,55	11,95		
	3001-3500 TL	16	60,12	11,58		
	3501 ve üzeri	59	51,45	13,59		
Mesleki İlgi	0-2500 TL	77	3,80	0,40	1.578	.197
	2501-3000 TL	18	3,64	0,36		

	3001-3500 TL	16	3,61	0,48		
	3501 ve üzeri	59	3,77	0,38		
Gerçekçi	0-2500 TL	77	3,01	0,69	.128	.943
	2501-3000 TL	18	2,92	0,64		
	3001-3500 TL	16	2,92	0,74		
	3501 ve üzeri	59	2,97	0,54		
Araştırmacı	0-2500 TL	77	3,84	0,68	1.802	.149
	2501-3000 TL	18	3,56	0,56		
	3001-3500 TL	16	3,49	0,85		
	3501 ve üzeri	59	3,74	0,57		
Sanatçı	0-2500 TL	77	3,78	0,66	1.416	.240
	2501-3000 TL	18	3,68	0,55		
	3001-3500 TL	16	3,65	0,65		
	3501 ve üzeri	59	3,54	0,71		
Sosyal	0-2500 TL	77	4,35	0,42	2.643	.051
	2501-3000 TL	18	4,12	0,44		
	3001-3500 TL	16	4,12	0,56		
	3501 ve üzeri	59	4,38	0,43		
Girişimci	0-2500 TL	77	3,76	0,66	1.846	.141
	2501-3000 TL	18	3,61	0,59		
	3001-3500 TL	16	3,51	0,53		
	3501 ve üzeri	59	3,86	0,52		
Geleneksel	0-2500 TL	77	4,07	0,68	1.465	.226
	2501-3000 TL	18	4,00	0,61		
	3001-3500 TL	16	3,97	0,53		
	3501 ve üzeri	59	4,24	0,52		

**p<0.05 önem düzeyinde anlamlı*

Yukarıdaki Tablo 3.10’da görüldüğü gibi toplumsal cinsiyet algısı durumunun kişilerin gelir düzeylerine göre yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($F_{(3,166)}=3.210$; $p<0.05$). Bu farkın nedeni varyansların homojen dağılması nedeniyle Tukey post hoc testi ile incelenmiştir. Grup içinde toplumsal cinsiyet algısı 3001-3500 TL arasında

gelire sahip bireylerde en yüksek seviyede iken, geri kalan gelir düzeylerine sahip bireylerde bu durumun birbirine benzer ve düşük seviyede olduğu gör÷lmektedir. Diğeryandan mesleki ilgi durumunun kişilerin gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı gör÷lmüştür ($p>0.05$).

BÖLÜM 4 TARTIŞMA VE SONUÇ

Bem'e (1976) göre; geleneksel roller nedeniyle kadınlar ve erkekler cinsiyet rollerine sıkışıp kalmaktadırlar. Örneğin; kadınlar öfkelerini ifade etmekten çekinmekte, tercihlerini ortaya koyamamakta, kendi yargılarına güvenememekte ve kontrolü ele alamamaktadırlar. Erkekler ise ağlamaktan, korku ve zayıflıklarını ifade etmekten çekinmektedirler (Bem, 1976:51). Eşitlikçi roller ise; sosyal, aile, evlilik, eğitim ve meslek hayatında kadın ve erkeğin eşit olarak sorumlulukları paylaşmalarıdır (Öngen ve Aytaç, 2013:13).

Klinik psikoloji biliminin çalışan ve çalışmayan kadınların arasında, cinsiyetçilik üzerine çalışan disiplinler üzerinde merkezi bir rolü bulunmaktadır. Kadın hareketlerinin güçlenmesi ile kadın üretim alanında cinsiyet yanlılıkları çıplak hale gelir iken, ana akım psikolojik araştırmaların kadınların aleyhine işleyen kuramsal ve yöntemsel yanlılıklar eşitlikçi olan kadınlar ile analiz edilmektedir. Klinik psikolojinin çatısı altında örülmüş olan bu çalışmada, bulguların genellemesine yönelik sistematik hataları (Hare-Mustin ve Marecek, 1988); psikolojik kavramlarda basit, özcü yaklaşımların üzerine oturan “cinsiyetler arası farkların” ön kabulüne (Wilkinson, 2001); rapor edilen “farklarda” bilimsel yorumların cinsiyetçi bir temele dayanmasına (Dökmen, 2015), çalışan ve çalışmayan kadınlara yönelik ayrı bir mekanizmanın işlemesine değinilmiştir. Fakat klinik psikolojinin içerisinde yalnızca bilimsel üretim faaliyetinde değil, araştırma ortamlarına özgü ayrımcı politikalar ile de cinsiyetçilik kendini gösterebilmektedir.

Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de kadın hareketleri, kadın araştırmalarının gelişmesinde önemli bir belirleyici olmuştur. 1970’li senelerde ülkemizde ve dünyada yükselmiş olan kadın hareketleri, klinik psikoloji alanında ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır. Psikolojinin gerek pratik uygulama da gerekse bilimsel uygulamalarında olan cinsiyetçilik ile mücadele edebilmek için feminist psikologlar, 1961 senesinde ilk kadın psikoloji örgütü olan “Psikolojideki Kadınlar Birliği”ni (The Association of Women in Psychology, AWP) kurmuşlardır. Bu birlik; 1971 senesinden bu yana çıkarmış olduğu bültenlerin, düzenlenmiş olduğu konferansların ve eğitim faaliyetleri vb. yöntemler ile cinsiyetçiliğe karşılık mücadele etmeye devam etmektedir. Yapılan bu mücadelenin en önemli çıktılarında birisi de; bütün dünyada en saygın psikoloji örgütlerinden birisi olan “Amerikan Psikoloji Birliği (American Psychological Association, APA)” bünyesinde, 1973 senesinde, APA’nın 35. birimi olarak “Kadın Çalışmaları Birimi”nin kurulmuş olmasıdır. Bu örgütlerin kurulmasının ardından klinik psikoloji alanında kadın çalışmaları hız kazanmaya başlamıştır. Klinik psikolojide Karen Horney (1986) gibi erkek temelli bakış açılarına yönelik farklı seçeneklerde kuramsal yaklaşımlar ortaya koyan akademisyenler, sağaltım ve tanılama süreçlerini önemli bir biçimde etki altında bırakan eşitlikçi bir terapi zihniyetinin doğuşunu ve kadın problemlerine yönelik “feminist terapi” gibi duyarlı bir takım tekniklerin gelişimine katkı sağlamışlardır. Bu akademik üretmenin kazancı olarak seneler içerisinde “Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı” (DSM), cinsiyetçi öğelerden çoğunlukla arındırılmıştır. Bu araştırma da klinik psikoloji alanında yapılmamış ve özgün bir araştırmadır.

Erkeklerle ve kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet kalıp yargıları bulunmaktadır. Kadınlara atfedilen kadınsı özellikler “hassas, sevecen, duygusal, boyun eğen, bağımlı, fedakâr, ılımlı” vb. edilgen iken, erkeklere atfedilen erkeksi özellikler ise “katı, korkusuz, atılgan, bağımsız, güvenli, akılcı ve aktif” vb. sıfatlar ile tanımlanmaktadır. Bu toplumsal cinsiyet yargıların en fazla çalışan ve çalışmayan kadınlarda yapıldığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri bakımından kadınlar her zaman ikinci plana atılmıştır ve günümüzde de bu durum halen devam etmektedir. Günümüz çalışma koşullarında çalışan kadınların ayrı tutulduğu, çalışmayan kadınların ise değer görmediği bilinmektedir. Ev kadınları da aslında bir nevi çalışmaktadır. Örneğin “yemek yapma, temizlik yapma” gibi. Hem çalışan kadınların hem de

çalışmayan kadınların toplumda büyük görevleri bulunmaktadır. Ancak, her insanda olduğu gibi çalışan ve çalışmayan kadınlarında meslek algısı farklıdır. Kişilerin mesleki yönelimlerini, ilgilerini, becerilerini, algılarını vs. anlamaya yönelik konuyla ilgili testlerden alanda yararlanılabilir. Test eğitimi almış psikologlar tarafından yapılan testler kişiye ipuçları sağlayabilir. Çalışmayan kadınlar ev işlerine daha büyük önem vermekte, evden çıkmamakta ve tüm işlerini eve göre yapmaktadırlar. Çalışan kadınlar ise kariyer yapma, geliştirme vb. işlere yoğunlaşmışlardır. Ancak bu bir varsayımdır ve konuyla ilgili birçok araştırma yapılmış olsa da “çalışan ve çalışmayan kadınlarda toplumsal cinsiyet ve meslek algısı ilişkisi” arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma yapılmamıştır. Yapılan araştırmalarda tek bir değişken ele alınmıştır ve hepsi de şirket ortamlarında araştırılmıştır. Klinik psikoloji alanında bu konuyu, klinik olarak araştıran bir araştırma bulunmamaktadır. Bu nedenle yapılmış olan bu araştırma klinik psikoloji alanında bir ilk ve büyük bir önem arz etmektedir. Yapılan araştırma sonucunda araştırmaya dair bulgular aşağıda anlatılacaktır.

Çalışan ve çalışmayan kadınların toplumsal cinsiyet algı ve mesleki ilgi durumlarının t-testine ait bulgularında görüldüğü gibi, mesleki ilgiye toplumsal cinsiyet algısı üstünden çalışmayan ya da çalışan kadınlara göre yapılan bağımsız örneklem “t-testi” sonuçlarında gruplar arasındaki farkın toplumsal cinsiyet algısı bazında istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($t_{(422)}=-5.789$; $p<0.01$). Bu çerçevede çalışan kadınların, çalışan hemcinslerini toplumda erkekler kadar önemli bulmaları, çalışan kadın olma durumlarını desteklemeleri sebebiyle çalışmayan kadın gruplarından ayırdıkları görülmektedir. Çalışmayan kadınlar, ailede alınacak sorumluluklar ve kararların erkekler tarafından daha baskın olarak yönetilmesini destekler iken, çalışan kadınlarında en az erkekler kadar eşit haklara sahip olduğu kişi olma görüşlerini destekledikleri görülmektedir. Diğer taraftan mesleki ilgi durumunda çalışmayan ya da çalışan kadınlar bazında istatistiki olarak anlamlı bir çeşitlilik yaratmadığı görülmektedir ($p>0.05$). Yelken (2008)’de yapmış olduğu araştırmasında mesleki ilginin cinsiyete göre değiştiğini, erkeklerin ve kadınların meslek seçimi yaparken, cinsiyetlerine uygun mesleklere ilgi duyduklarını saptamıştır. Çelik ve ark., (2013) ‘da yapmış oldukları araştırmada, mesleki ilgi durumlarının ve mesleki algının, cinsiyete göre değişiklik gösterdiğini vurgulamışlardır. Kadınlar genellikle memurluk, doktor, tıp vb. mesleklere ilgi duyarken, erkekler ise; mühendislik, işçi, şoför vb. mesleklere ilgi

duymaktadır. Uluşen'in (2010) toplumsal cinsiyet algısına ait görüşleri ve toplumdaki cinsiyet algısı görüşleri yönünden yapmış olduğu araştırmasında elde etmiş olduğu bulgulara göre; cinsiyetçi kalıp yargıların çok yüksek seviyede olduğu, kadınların çalışmasına iyi bir gözle bakılmadığı, kadınların istismara uğradığını, özgürlük ve eğitim yönünden büyük ayrımcılık yaşadıklarını belirtmiştir. Bu sebeple kadınların mesleki ilgi durumunun, çok düşük olduğunu vurgulamıştır (Kurtuluş, 2019: 24).

Yaş değişkenine göre çalışan kadınların toplumsal cinsiyet algısı ve mesleki ilgi durumlarının tek yönlü varyans analizi (ANOVA) bulgularına göre, mesleki ilgi ($F(4,249)=2.797$; $p<0.05$) durumunun, bireylerin yaş değişkenlerine göre yapılmış olan tek yönlü “varyans analizi” sonuçlarına göre, gruplar arasındaki farkın istatistiki olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu farkın sebebi “mesleki ilgi ölçeği” bazında varyansların homojen dağılması sebebiyle “Tukey post hoc” ve sosyal, girişimci, sanatçı alt boyutlarında, varyansların homojen şekilde dağılmaması sebebiyle “Games Howell post hoc testi” ile incelenmesidir. Grup içerisinde “mesleki ilginin” en düşük seviyede olduğu grup 20 ile 25 yaş arasındaki kişilerden oluşmuş olduğu görülürken, en yüksek 31 ile 35 yaş arasındaki kişilerde olduğu gözlemlenmektedir. Alt boyutların incelenmesi sonucunda, “sanatçı alt boyutuna” ilişkin maddelerde 31 ile 35 yaş arasındaki kişilerden en yüksek puan alınırken, 26 ile 30 yaş arası ve 41 ve üzerindeki yaş grubundan en düşük puan alındığı görülmektedir. “Sosyal alt boyutuna” ait maddeler arasında en yüksek puan 31 ile 35 ve 36 ile 40 yaş arasındaki kişilerden alınırken, 20 ile 25 yaş arasındaki kişilerden en düşük puan alınmıştır. “Girişimci alt boyutuna” dair maddelerden 26 ile 30 ve 31 ile 35 yaş arasındaki kişilerden en yüksek puan, 20 ile 25 ve 41 ve üzeri yaş grubundaki kişilerden en düşük puan alınmıştır. Diğer taraftan toplumsal cinsiyet algılarının yaş aralığına göre istatistiki olarak anlamlı bir fark yaratmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$). Çilli ve arkadaşlarının yapmış olduğu Konya il merkezinde gerçekleştirmiş oldukları bir araştırmada, kadınların yaşlarına göre mesleki ilgilerinin değişim gösterdiğini, en yüksek geliri olan meslekleri yapmak istedikleri sonucuna ulaşmışlardır (Çilli ve diğerleri, 2004:1). Arıcı'nın (2018) araştırmasına göre ise, kadınların meslek algısının yaşa göre değişim gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Eğitim düzeyi değişkenine göre çalışan kadınların toplumsal cinsiyet algısı ve mesleki ilgi durumlarının tek yönlü varyans analizi (ANOVA) bulgularına baktığımızda, toplumsal cinsiyet algısının ($F(2,251)=12.191$; $p<0.01$) durumunun, eğitim seviyesine göre yapılmış olan tek yönlü “varyans analizi” sonuçlarına göre, gruplar arasında fark istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. Bu farkın sebebi ise “toplumsal cinsiyet algısı ölçeği” bazında varyansların homojen dağılması sebebiyle “Tukey post hoc testi” ile incelenmiş olmasıdır. Grup içerisinde lise ve altı öğrenim seviyesine sahip olan kişilerin cinsiyet algı durumlarını desteklemiş oldukları, kadınların toplum içinde konumlarının erkeklere göre daha pasif olduğunu belirten görüşe, ön lisans ve üstü eğitim seviyesine sahip olan kişilerin erkek ve kadınları eşit sorumluluklara, haklara ve görüşlere sahip olabilecekleri tespit edilmiştir. Diğer taraftan mesleki ilginin, bireylerin eğitim seviyesine göre istatistiki olarak anlamlı bir çeşitlilik yaratmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$). Gökcan ve Kavas’ın (2018) yapmış olduğu araştırmaya göre, kadınların meslek seçiminde toplumsal cinsiyet yargısının etkisinin, kadının eğitim seviyesine göre anlamlı birer çeşitlilik göstermediğini tespit etmiştir. Burada dikkat gereken bir diğer noktaysa öğrencilerin eğitim seviyesinin ilkökulda diğer seviyelerin iki katına yakın yoğunlaşır iken, kadın öğrencilerin kademeli olarak dengesiz dağılması ve üniversite eğitimi alanların seviyesine sahip olan babaların sayısına aynı eğitim düzeyindeki anne sayılarının yaklaşık olarak 2 katının olmasıdır. Bu veriler kadınların eğitim seviyesi artış gösterdikçe, sistemde kalma olasılıklarının düşme tezini doğrular nitelikte olmaktadır. Yapılan bu çalışma sonucunda kadınların eğitim seviyesine göre, mesleklerini tercih ettikleri bulunmuştur. Becker (1991) yapmış olduğu çalışmada, eğitim düzeyine göre, kişilerin mesleklerini seçtiklerini belirtmiştir. Geleneksel rolleri benimseyen kadınların, kendi düşünceleriyle mesleklerini tercih etmediklerini belirtmiştir (Yüksel, 2013: 29).

Gelir değişkenine göre çalışan kadınların toplumsal cinsiyet algısı ve mesleki ilgi durumlarının tek yönlü varyans analizi (ANOVA) bulgularına baktığımızda, toplumsal cinsiyet algısının ve mesleki ilgi durumlarının bireylerin gelir seviyesine göre yapılmış olan tek taraflı varyans analiz sonuçlarında gruplar arasındaki farkın istatistiki olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Ölçekler tarafından bu fark desteklenmese bile, araştırmada bireylerin gelir seviyesi artış gösterdikçe, toplumsal cinsiyet algısının erkek-kadın eşitliği yönünde değiştiği ve mesleki ilginin daha yüksek kişilerden oluştuğu tespit edilmiştir. Kodan (2013) yapmış olduğu araştırmasında, kadınların

meslek seçiminde, aylık gelire önem verdiklerini ve geliri yüksek olan işleri tercih ettiklerini bulmuştur (Kodan, 2013:78). Kaya ve Uysal'ın (2015) 970 kişiyle yapmış olduğu araştırmasına göre, gelir durumu “düşük (ortanın altı)” olanların toplumsal cinsiyet rollerini benimseme seviyelerini yansıtan ortalamasının üst ve orta gelir gruplarına göre daha minimum seviyede olduklarını tespit etmiştir (Kaya ve Uysal, 2015:657). Altuntaş ve Altınova'nın (2015) Ankara'da yapmış olduğu araştırmaya göre, gelir durumu ile toplumsal cinsiyet arasında çeşitlilik görüldüğü belirtilmiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre, gelir seviyesi artış gösterdikçe, bireylerin toplumsal cinsiyet algısının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Yaş değişkenine göre çalışmayan kadınların toplumsal cinsiyet algısı ve mesleki ilgi durumlarının tek yönlü varyans Analizi (ANOVA) bulgularına baktığımızda, toplumsal cinsiyet algısı ($F(4,165)=7.359$; $p<0.01$) ve mesleki ilgi ($F(4,165)=3.175$; $p<0.05$) durumunun yaş değişkenlerine göre yapılmış olan tek taraflı varyans analiz sonuçlarına göre, gruplar arasındaki çeşitliliğin istatistiki olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu farkın oluşmasının sebebi ise, mesleki ilgi ve toplumsal cinsiyet algısı ölçeği kapsamında, varyansların homojen dağılması sebebiyle “Tukey post hoc testi” ile incelemesi yapılmıştır. Grup içerisinde “toplumsal cinsiyet algısı” 20 ile 25 yaş arası bireylerde en düşük seviyede iken, 31 ile 35 yaşla 36-40 yaş aralığında bireylerin en yüksek seviyede oldukları gözlemlenmektedir. Mesleki ilgi grupları üstündeki etkisini incelediğimizde genel olarak yaş artış gösterdikçe mesleki ilginin azaldığı gözlemlenmektedir. Bunun sebebi ise, çalışmayan kadınların yaşı artış gösterdikçe kadınların üstündeki sorumlulukların artış göstermesi, cinsiyetçi algıların yarattığı ruhsal ve fiziki yorgunluğun mesleki bir deformasyona neden olacağı düşünülmektedir.

Eğitim düzeyi değişkenine göre çalışmayan kadınların toplumsal cinsiyet algısı ve mesleki ilgi durumlarının t-Testine ait bulgularına baktığımızda ($t(168)=3.165$; $p<0.01$) ve meslek ilgi ($t(168)=-2.324$; $p<0.05$) durumlarının eğitim seviyesi değişkenlerine göre yapılmış olan bağımsız örneklem “t testi” sonuçlarına göre, gruplar arasındaki farkın istatistiki olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Grup içinde lise ve altı öğrenim seviyesine sahip olan kişilerin cinsiyet algısı durumlarını destekledikleri görülür iken, ön lisans ve üstü eğitim seviyesine sahip olanların erkek ve kadınların eşitlikleri üstünde görüş çeşitliliğinin gittiği gözlemlenmiştir. Mesleki ilgi bakımından

incelediğimizde, ön lisans ve üstü eğitim seviyesine sahip olan kişilerin mesleki ilgilerinin, lise ve altı eğitim seviyesine sahip olan kişilere göre daha fazla oldukları tespit edilmiştir. Çiçek ve Çopur' un (2018) araştırmasındaki bulgulara göre; lise mezunu olanların, lisansüstü mezunlara göre, daha geleneksel bir bakış açısı ile, meslek algılarının farklı olduğu tespit edilmiştir. Yıldırım, Ergüt ve Camkıran'ın (2017) yapmış olduğu araştırmada ise; eğitim düzeyine göre, kadınların meslek seçimi yaptığı ve eğitim seviyesi ne kadar artış gösterirse, mesleki algılarının da o kadar yükseldiğini tespit etmiştir.

Gelir değişkenine göre çalışmayan kadınların toplumsal cinsiyet algısı ve mesleki ilgi durumlarının tek yönlü varyans analizi (ANOVA) bulgularına baktığımızda, toplumsal cinsiyet algısının bireylerin gelir seviyesine göre yapılmış olan tek taraflı varyans analizi sonuçlarına göre, gruplar arasındaki farkın istatistiki olarak anlamlı oldukları tespit edilmiştir ($F(3,166)=3.210$; $p<0.05$). Bu farkın oluşmasının sebebi, varyansların homojen dağılması sebebiyle, “Tukey post hoc testi”nin kullanılmasıdır. Grupların içinde toplumsal cinsiyet algısı 3001 ile 3500 TL arasında gelire sahip olan kişilerde en yüksek seviyedeysen, geriye kalan gelir düzeylerine sahip olan bireylerde bu durumun birbirlerine benzeyen ve düşük seviyede oldukları gözlemlenmektedir. Diğer taraftan mesleki ilgi durumlarının bireylerin gelir seviyesine göre, istatistiki olarak anlamlı bir fark yaratmadığı görülmektedir ($p>0.05$). Kodan (2013) tarafından yapılan araştırmada, kadınların ortalama aylık gelire göre, cinsiyet rollerinin değiştiği ve mesleki algılarının da gelire göre şekillendiği tespit edilmiştir (Kodan, 2013:78).

Öneriler:

Çalışan ve Çalışmayan Kadınlarda Toplumsal Cinsiyet ve Meslek Algısı İlişkisi incelediğinde araştırma sonucunda, bazı öneriler bulunmaktadır.

1. Araştırma bulgularına göre, kadınların toplumsal cinsiyette ayrımcılığa uğradığı ve bu durumunda meslek seçmelerine etki ettiği görülmektedir. Kadınların toplumda cinsiyet ayrımcılığına uğramaması için, sivil toplum kuruluşları tarafından halkı bilgilendirici seminerler verilebilir.

2. Çalışan ve çalışmayan kadınların meslek algısına en çok etki eden şeyin aile olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadınların aile baskısı olmadan mesleklerini seçebilmeleri için, onların kendi özelliklerine göre mesleklerini seçmeleri, aile tarafından teşvik edilebilir.
3. Çalışan ve çalışmayan kadınların meslek algısını ölçebilmek için, daha fazla araştırmanın yapılması gerekmektedir.
4. Kadınların meslek algısını etkileyen unsurlar belirlenerek, o unsurlara özel ayrı ayrı araştırmalar yürütülebilir.

KAYNAKLAR

- Akbaba, O. (2017). *Kent Yaşamında Çalışan Kadının Din Algısı (Amasya örneği)* (Yüksek Lisans Tezi), Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Akçay, S., Gürbüz, E. B. (2019). Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Erkek Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sosyal Hizmet Mesleğine Yönelik Deneyimleri, *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 9(2), 17-31.
- Akdeniz, S. (2009). *Ergenlerin Meslek Kararı Verme Yetkinlik Algılarının, Algılanan Ana-Baba Tutumu ve Bazı Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akın, A.; Demirel, S. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkisi, *C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 73-82.
- Akkaş, İ. (2019). Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları Çerçevesinde Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı, *Ekev Akademi Dergisi*, 23(77), 97-118.
- Akkaş, İ. (2020). Toplumsal Cinsiyet Algısı Üzerine Bir Değerlendirme: Erzincan Örneği. *Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*, 1, 56-72.
- Alabaş, R.; Akyüz, H. İ.; Kamer, S. T. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algılarının Belirlenmesi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(44), 429-448.

- Alıç, M. (1999). Okul Müdürlerinin Liderlik Davranışları İle Öğretmen Morali Arasındaki İlişkiler, *AÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 141-155.
- Aliyev, P. (2008). *Beş Faktörlü Kişilik Özellikleri ve Cinsiyet Rollerinin Üniversite Alan Seçimi ile İlişkisinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alkan, E. (2019). *Örgütsel Cinsiyet Rollerini: Yetkinliklerin Cinsiyet Algısı ve Bireylerin İş Tercihlerine Etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Altınova, H. H.; Duyan, V. (2013). Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeğinin Geçerlik Güvenirlik Çalışması, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 24(2), 9-22.
- Altuntaş, O., & Altınova, H. H. (2015). Toplumsal Cinsiyet Algısı ile Sosyo-Ekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(6), 83-100.
- Arıcı, F. (2011). *Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Algılar ve Psikolojik İyi Oluş* (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı, Ankara.
- Arslan, A. (2018). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin mesleki kişilik tipleri ile beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişki* (Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Atlı, A. (2012). *Lise öğrencilerinin mesleki değerlerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Avcı, Ö.; Tozar, M. Z.; Hasret, Y.; Yiğit, S.; Özdemir, E. (2019). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Meslek Seçimi Ölçeğinin Geliştirilmesi—Kız Öğrenci Formu. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 45(45), 252-266.
- Aydın, B. (2021). İlkokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Meslek Analizi, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(33), 145-160.

- Aydınalp, E. B. (2020). Varoluşçu Özgürlük Bağlamında Kadın: Simone de Beauvoir ve İkinci Cinsiyet. *Litera*, 30(2), 465-488.
- Bacanlı, F. (2012a). Özellik-faktör uyumlu kuramlar. İçinde B. Yeşilyaprak (Ed.), *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı: Kuramdan uygulamaya* (90-126). (2. Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- Bacanlı, F., Doğan, H., ve Hamamcı, Z. (2003). İlköğretim, ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin mesleki ve eğitsel kararlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 44.
- Beauvoir, de S. (1993), *Kadın- İkinci Cins- Bağımsızlığa Doğru*, çev: Bertan Onaran, 8. Baskı, İstanbul, Payel Yayınları.
- Beauvoir, de S. (1993a). *KADIN "İkinci Cins" I*. (Çev. Bertan Onaran). İstanbul: Payel Yayınları.
- Beauvoir, de S. (1997), *Kadınlığının Hikayesi*, çev: E. Tokatlı, 5. Baskı, İstanbul, Payel Yayınları.
- Beauvoir, de S. (2019). *İkinci Cinsiyet* (1.bs). (G. Savran, Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yay.
- Bem, S. (1976). Probing the Promise of Androgyny. A. G. Kaplan, & J. P. Bean içinde, *Beyond Sex-Role Stereotypes Readings Toward a Psychological of Anrgogyny* (s. 47-62). Canada: Brown and Company.
- Berktaş, F. (2012). Tek tanrılı dinler karşısında kadın, İstanbul: Metis.
- Beydağ, K. D.; Gündüz, A.; Özer, F. G. (2008). Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Eğitimlerine ve Mesleklerine Bakış Açıkları, Meslekten Beklentileri, *Pamukkale Tıp Dergisi*, 1(3), 137-142.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(Özel Sayı: I), 108-114.

- Boyacıoğlu, İ., Hünler, O. (2018). Türkiye’de Psikoloji Alanında Kadın Çalışmaları ve Kadın Akademisyenlerin Çalışma Ortamı Üzerine Bir İnceleme-A Study on Women Studies in Psychology and Working Conditions of Women in Academia, *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 2(1), 1-18.
- Boylu, A. A.; Ayan, H.; Bilgin, İ. (2016). Toplumsal Cinsiyet ve Ev Teknolojilerinin Kullanımına Etkisi, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 955-965.
- Bozgeyikli, H.; Derin, S.; Toprak, E. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Mesleki Değer Algıları, *International Journal of Contemporary Educational Studies*, 2(1), 139-156.
- Challaye, F. (1998). *Dinler Tarihi*, çev: Samih Tiryakioğlu, İstanbul, Varlık Yayınları.
- Çağlar, Naci (2014). Yazılı basında toplumsal cinsiyet temsilleri. Kuruoğlu H, Aydın B. Editörler, *Toplumsal Cinsiyet ve Medya*, 1. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Çaha, H., Aydın, E. S., Çaha, Ö., Candan, R. Ö. (2014). Değişen Türkiye’de kadın, KADEM.
- Çak, Ş. E. (2010). Toplumsal Cinsiyet Teorileri Bağlamında Türkiye’deki Reklam Filmleri ve Popüler Müzik Videoları, *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, (4), 357-363.
- Çakır, A.: (2004). Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, Ed: Kaya, A, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Çalık, T., Ereş, F.:(2006). Kariyer Yönetimi, Tanımlar, Kavramlar, İlkeler, Gazi kitapevi.
- Çelik, A. S., Pasinlioğlu, T., Gonca, T A. N., Koyuncu, H. (2013). Üniversite öğrencilerinin cinsiyet eşitliği tutumlarının belirlenmesi, *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 21(3), 181-186.

- Çermik, H.; Şahin, A.; Doğan, B. (2017). Sınıf Öğretmen Adaylarının Meslek Tercih Algıları: Değişimin Boylamsal Çözümlemesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(3), 643-658.
- Çınar, D.; Olgun, N. (2013). Klinik Uygulamalarda Erkek Hemşire Algısı, *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 10(3), 3-6.
- Çiçek, B., & Çopur, Z. (2018). Bireylerin Kadınların Çalışmasına ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları, *International Journal Of Eurasian Education And Culture*(4), 1-21.
- Çilli, A. S., Kaya, N., Bodur, S., Özkan, İ., & Kucur, R. (2004). Ev Kadınlarında ve Çalışan Evli Kadınlarda Psikolojik Belirtilerin Karşılaştırılması, *Genel Tıp Dergisi*, 14(1), 1-5.
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye’de aile ve kadın emeği, *Toplum ve Bilim*, 86, 139-170.
- Demirci, A. (2017). *Holland'ın mesleki tipleri ile beş faktörlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler* (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demirdirek, H.; Şener, Ü. (2014). 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi, *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)*, (Yayın No: X).
- Demirel, G. (2016). Toplumsal Cinsiyet Mağduriyetinde Erkek, *International Scientific Researches Congress Humanity an Social Sciences*, 254-264.
- Demirkanoğlu, Y. (2017). Muhafazakar Düşüncede Kadının Toplumsal Konumu, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17(34), 285-305.
- Direk, Z. (2009), Simone de Beauvoir: Abjeksiyon ve Eros Etiği, *Cogito Dergisi*, 58, 7-11.
- Dökmen, Z. Y. (2004). *Toplumsal cinsiyet sosyal psikolojik açıklamalar*, Ankara: Sistem Yayıncılık.

- Dökmen, Z. Y. (2004). Toplumsal Cinsiyet, Sistem Yay, İstanbul.
- Dökmen, Z. Toplumsal Cinsiyet. İstanbul: Remzi Yayınevi, 2012.
- Dökmen, Z. Y. (2015). *Toplumsal cinsiyet: Sosyal psikolojik açıklamalar* (6. baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dökmen, Z. Y. (2017). *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, 8. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 20-40.
- Dönmez, A. (2009). Yakın İlişkiler Psikolojisi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Durgun, C.; Gök, G. (2017). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bağlamında Brics & G7 Ülkelerinin Karşılaştırmalı Analizi, *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 20-32.
- Ebiçoğlu, N., Turan, S. (2002). Okul Müdürlerinin Liderlik Özelliklerinin Cinsiyet Açısından Değerlendirilmesi, *Kuram ve Uygulamada Kamu Yönetimi* (31), 444-445.
- Eke, B. (1987). Bir Sosyal Sınıf Belirleyicisi Olarak Meslek Faktörü, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 43(1-4), 377-401.
- ERG. (2008). Eğitimde ve Eğitimle Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, *Eğitim Reformu Girişimi*, www.erg.sabanciuniv.edu
- Erzurum, F. (2014). Televizyonda toplumsal cinsiyet temsilleri. Kuruoğlu H, Aydın B. Editörler, *Toplumsal Cinsiyet ve Medya*, 1. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara, 2014, 97-105.
- Esen Y., Bağlı M. (2002). İlköğretim ders kitaplarındaki kadın ve erkek resimlerine ilişkin bir inceleme, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(1-2), 143-145.
- Esen, E.; Öztürk, B.; Siyez, D. M. (2018). Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Ergen Formu'nun Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması, *Nesne Psikoloji Dergisi*, 6(12), 144-173.

- Esen-Çoban, A. (2012). Mesleki rehberlik. İçinde M. Güven (Ed.), Psikolojik danışma ve rehberlik (132-157), (4. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Farh, J.L., Leong, F.T.T., Law, K.S.:(1998). “Cross-cultural validity of Holland’s Model in Hong Kong”, *Journal of Vocational Behavior*, 52, 425-440.
- Gelegen, D. G. (2001). Çalışma yaşamında kadın olmak, *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi* (MSG), 2(5).
- Gökcan, M. (2018). *Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Gökcan, M., & Kavas, A. B. (2018). Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması, *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(1), 48-67.
- Gökçen, M.; Büyükgöze-Kavas, A. (2018). Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması, *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(1), 48-67.
- Göktaş, Ö. (2020). Çocuk Oyunlarındaki Toplumsal Cinsiyet Olgusu, *Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(1), 29-34.
- Gönç, T. (2016). Hemşireliğin geleceği mesleğin cinsiyetsizleşmesini vadediyor mu? Erkek ve kadın hemşirelik öğrencilerinin meslek ve toplumsal cinsiyeti ilişkilendirme eğilimlerinin sosyolojik analizi, *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 8(1).
- Güldiken, N. (2014). Çalışma Sosyolojisi, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Günay, G., Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153(153).
- Günay, G.; Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(3), 157-171.

- Gündoğan, A.; Erbey, H. K. (2020). İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçimlerinde Toplumsal Cinsiyet, *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 13(2), 440-455.
- Gündüz, H.; Tarhan, S.; Kılıç, Z. (2015). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Meslek Seçimlerine Yönelik Tutum Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 21-33.
<https://doi.org/10.14686/BUEFAD.2015111012>.
- Hare-Mustin, R. T., Marecek, J. (1988). The meaning of difference: Gender theory, postmodernism, and psychology, *American Psychologist*, 43, 455–464.
- Holland, J. L. (1997). *Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments* (3. Baskı). Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Holland, J.L.: (1973). *Making Vocational Choices*, United States of Amerika, Prentice-Hall, Inc.
- Iresh, M.: (1999). “Career development theories and their implication for high school career guidance”, *The High School Journal*, 83, 28–40.
- Isaacson, L.E.: (1966). *Career Information in Counseling and Teaching*, United States of Amerika, Allyn and Bacon, Inc.
- İlhan, S. (2008). Yeni Kapitalizm ve Meslek Olgusunun Değişen Anlamları Üzerine, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 313-328.
- İlkkaracan, İ. (2010). Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları, İstanbul: Kadın Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi.
- Kahraman, A. B.; Tuçdemir, N.; Özcan, A. (2015). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Hemşirelik Bölümünde Öğrenim Gören Erkek Öğrencilerin Mesleğe Yönelik Algıları, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(2), 108-144.
<https://doi.org/10.18490/sad.58405>

- Kaldik, B. (2018). Akademisyenlerin Toplumsal Cinsiyet İle İlgili Tutum ve Algıları: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği, *International Journal of Social Humanities Sciences Research*, 5(1), 4803-4815.
- Karabekmez, S.; Yıldırım, R. G.; Akamca, G.; Ellez, A. M.; Bulut Üner, A. N. (2018). Okul Öncesi Dönemde Mesleklere İlişkin Toplumsal Cinsiyet Algısı, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(2), 469-513.
- Karabıyık, İ. (2015). Türkiye'de çalışma hayatında kadın istihdamı, *MU İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(1), 231-260.
- Karacan, N. (2016). Toplumsal cinsiyet kavramı, yeniden inşası ve sanata yansımaları, *İdil Dergisi*, 5(24), 1079-1093.
- Karagöz, C. T.; Mamur, N. (2015). Risk Altındaki Kız Çocukların Gelecek ve Meslek Algılarının Çizdikleri Resimlere Yansıma Biçimleri, *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 26-53.
- Karaman, N. (2008). Öğretmenlerin Mesleklerini Algılama Biçimleri ve Gelecekte Beklentileri Nelerdir (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Dönem Projesi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karataş, A. (2013). Bankacılık sektöründe cinsiyete dayalı kariyer farklılaşması: Muğla ili örneği, *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(2).
- Kasımoğlu, A. (2015). Milliyetçiliğe dair çözümlemelerde toplumsal cinsiyet olgusu, *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 241-273.
- Kaya, F. Ş., & Uysal, V. (2015). Günümüzde Dindarlık ve Toplumsal Cinsiyet Rolü Algıları Üstüne Bir Araştırma, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36), 646-662.
- Kılıç, A. Z., Beyazova, A., Akbaş, H. M., Zara, A., Serhatlı, İ. (2014). Okul çağı çocuklarının toplumsal cinsiyet algıları: Gündelik yaşam örnekleriyle cinsiyetçiliğin benimsenme durumuna ve esneyebilme olasılığına dair bir araştırma, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 17(2), 121-151.

- Kıran, E.; Avcı, G. (2018). Sporla Aşılan Toplumsal Sınırlar: Dungal Filmi ve Toplumsal Cinsiyet, *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 985-994.
- Kocaman, S.; Rol, E. P. K. (2020). Öğrencilerin Mesleki Algı ve Beklentileri ile Gelecek Kaygılarının Sektörde Çalışma İsteği Üzerine Etkisi: Antalya Yükseköğretim Turizm Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(4), 3192-3217.
- Kodan, S. (2013). *Evli Bireylerin Evlilik Kalitesi Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları Ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Kordon, E. (2006). *Yetkinliklere dayalı kariyer planlama ve endüstri mühendisliği öğrencileri için bir uygulama* (Yüksek lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Kurtuluş, E. (2019). *Kadın Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İle Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi ve Olumsuz Değerlendirme Korkusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Türkiye Cumhuriyeti Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
- Kutunis, R. Ö.; Çetinel, E. (2016). Örgütsel Yapılanmadaki Gizli Bileşen: Cinsiyet, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(61-86), 1-1.
- Kuzgun, Y. (2000). Meslek danışmanlığı, Ankara: Nobel.
- Kuzgun, Y. (2014). *Meslek gelişimi ve danışmanlığı* (4. Baskı), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kuzgun, Y.:(2000). Meslek danışmanlığı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kuzgun, Y.:(1991). Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Ankara, Meteksan Anonim Şirketi.

- Küçükbaşol, F. (2014). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Geçici Özel Önlem Uygulamaları: Türkiye’de Şartlı Eğitim Yardımları Örneği* (Uzmanlık Tezi), T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ankara.
- Lorcu, F. (2015). *Örneklerle Veri Analizi SPSS Uygulamalı*, Detay Yayıncılık.
- Mies, M., Bennholdt-Thomsen, V., von Werlhof, C., ve Temurtürkan, Y. (2008), *Son sömürge: Kadınlar*, İstanbul: İletişim.
- Mollaoğlu, M.; Yanmış, S. (2019). 4.Sınıf Hemşirelik Öğrencilerinin Meslek Algısı ve Kariyer Planlaması Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi, *4th International Symposium on Innovative Approaches in Health and Sports Sciences Proceedings*, 4(9), 78-81.
- Omay, U. (2011). Yedek İş Gücü Ordusu Olarak Kadınlar, *Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, 3(30), 137-165.
- Onur, B.: (2000). *Gelişim Psikolojisi, Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm*, Ankara: Enge Kitapevi.
- Osborne, W.L., Brown, S., Niles, S., Miner, C.U.: (1997). *Career Development, Assessment and Counseling: applications of the Donald E. Super C-DAC Approach*, United States of Amerika, The American Counseling Association.
- Öneren, M.; Çifçi, G. E.; Özder, N. (2014). Çalışanlarda Kadın İş Gücü Algısı, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 324-358.
- Öngen , B., Aytaç, S. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ve Yaşam Değerleri İlişkisi, *Sosyoloji Konferansları*(48), 1-18.
- Örücü, E., Kılıç, R., Kılıç, T. (2007). Cam tavan sendromu ve kadınların üst düzey yönetici pozisyonuna yükselmelerindeki engeller: Balıkesir ili örneği, *Yönetim ve Ekonomi*, 14(2), 117-135.

- Özçatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, toplumsal cinsiyet ve kadının çalışma yaşamına katılımı, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 21-39.
- Özer, M., Biçerli, K. (2003-2004). “Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 55-86.
- Özkazanç, A.; Sayılan, F.; Akşit, E. (2018). Toplumsal Cinsiyet ve Mesleki Eğitim: Mesleki Teknik Lise Kız Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, *Fe Dergi*, 10(2), 150-164.
- Özsoy, O.: (2002). Değişen Dünyada Meslek Seçimi, Geleceğin Meslekleri, İstanbul: Hayat Yayınları.
- Özyürek, R. (2016). *Kariyer psikolojik danışmanlığı kuramları: Çocuk ve ergenler için kariyer rehberliği uygulamaları*, Ankara: Nobel.
- Parlaktuna, İ. (2010). Türkiye’de Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrımcılığın Analizi, *Ege Akademik Bakis*, 10(4), 1217-1230.
- Perkmen, S. ve Tezci, E. (2015). Holland Teorisinin ışığında meslek kişiliğinin ölçülmesi, *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 9(1), 184-204. 10.17522/nefmed.57385.
- Perkmen, S.; Tezci, E. (2015). Holland Teorisinin Işığında Meslek Kişiliğinin Ölçülmesi, *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 9(1), 187-204. <https://doi.org/10.17522/nefmed.57385>
- Roe, A. (1956). *The Psychology Of Occupations*, New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Sancar, S.(2011). *Erkeklik: İmkansız İktidar*, İstanbul: Metis.
- Saraç, S. (2013). Toplumsal cinsiyet ve kadın. Gültekin L, Güneş G, Ertung C, Şimşek A. Editörler, *Toplumsal Cinsiyet ve Yanılsamaları*, 1. Baskı, Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları, 27-31.

- Sayın, U. (2007). *Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynler ile Normal Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin 7-15 Yaş Arası Çocuklarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yaklaşım ve Görüşlerinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Seven, N. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları, *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 134-149.
- Sharf, R. S. (2017). *Kariyer gelişim kuramlarının kariyer danışmasına uygulanması* (Çev. Ed. F. Bacanlı ve K. Öztemel), Ankara: Pegem Akademi (Eserin orijinali 2013'te yayımlandı).
- Siyez, D. M. (2015). Validity and reliability of a Turkish version of the career locus of control scale, *Journal of Career Development*, 42(4), 281-293.
- Sönmez, V.; Alacapınar, F. G. (2018). Örneklandırılmış Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Anı Yayıncılık (Genişletilmiş 6. Baskı).
- Şahin, S.; Bayhan, C. (2020). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Ekonomik Boyutu, *Lectio Socialis*, 4(1), 59-74.
- Şeker, G.; Kaya, A. (2018). Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Aile Desteği: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(49), 157-171.
- Şimşek, H. (2011). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın Üreme Sağlığına Etkisi: Türkiye Örneği, *DEÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(2), 119-126.
- Tan, M. (2000). Eğitimde Kadın Erkek Eşitliği ve Türkiye Gerçeği, Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş, TUSIAD, 21-116.
- Tanrıöver, H. (2000). Medya sektöründe kadın işgücü, *Toplum ve Bilim* 86, Güz 2000.
- Tarhan, S., Çetin – Gündüz, H., Kılıç, Z. (2014). Cinsiyet kalıp yargılarının aşılmasında psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri. S. Doğan (Edt.) Benim Madam Curie’m Eğitici El Kitabı. Ankara: MG Yapım, Ajans, Halkla İlişkiler. d284f45nftgze.cloudfront.net/.../madam_curieM_kitapcik_web_V2.pdf.

- Taşkıran, N.; Akyıl, R. Ç.; Kahraman, A.; Erdem, N.; Sarıtaş, S. Ç. (2020). Hemşirelik Öğrencilerinde Mesleki İmaj Algısının Profesyonel Tutuma Etkisi, *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 14-28.
- TCB Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (2000). Statüsü. T. B. K. & Müdürlüğü. S. G. (2000). Bankacılık sektöründe cinsiyete dayalı ayrımcılık, Ankara: Cem Web Ofset.
- Telman, C.: (2000). Başarıya Giden Yolda Meslek Seçimi, İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Temel, A., Yakın, M., Misci, S. (2006). Örgütsel cinsiyetlerin örgütsel davranışa yansımaları, *Yönetim ve Ekonomi*, 13(1), 27-38.
- Terzioğlu, F., Taşkın L. (2008). Kadının toplumsal cinsiyet rolünün liderlik davranışlarına ve hemşirelik mesleğine yansımaları, *Cumhuriyet Üniversitesi, Hemşire Yüksek Okul Dergisi*, 12(2), 62-67.
- Terzioğlu, F.; Taşkın, L. (2008). Kadının Toplumsal Cinsiyet Rolünün Liderlik Davranışlarına ve Hemşirelik Mesleğine Yansımaları, *Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(2), 62-67.
- Toksöz, D. G. Memiş, E. (2015). İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İzleme Raporu, Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği, *CEİD Yayınları*, Sayı: 5, 186.
- Tolbert, E.L.: (1974). Counseling for career development, U.S.A, Houghton Mifflin Company.
- Torlak, M. (2020). Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü: Bir Anket Çalışması, <https://doi.org/10.5281/zenodo.4001783>
- Türk, G.; Adana, F.; Erol, F.; Akyıl, R. Ç.; Taşkıran, N. (2018). Hemşirelik Öğrencilerinin Meslek Seçme Nedenleri ile Bakım Davranışları Algısı, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(3), 1-10.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2020). İstatiksel Tablolar, Bursa İl Nüfusu (Resmi), Merkezi Dağıtım Sistemi, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2020, Aralık 5). TÜİK Kurumsal (Resmi), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2019. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2019-33705>
- Ulusoy, D. (1999). Plastik Sanatlarda Toplumsal Cinsiyet, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 16(2), 47-73.
- Ulusoy, D. (1999). Plastik sanatlarda toplumsal cinsiyet, *Edebiyat Fakültesi Dergisi* 16(2).
- Uluyağcı, C., Yılmaz, A. (2007). Televizyon reklamlarında çocuğa ilişkin toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu, *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri, Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 6, 141-157.
- Uncu, G. A. (2019). *Simone de Beauvoir'ın" ikinci Cins" ve C. Perkins Gilman'ın" Yeni Kadın" kavramları üzerinden feminist bir eleştiri olarak modern kadın miti* (Master's thesis), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Urhan, B., Etiler, N. (2011). Sağlık sektöründe kadın emeğinin toplumsal cinsiyet açısından analizi, *Çalışma ve Toplum*, 2 (29), 191-215.
- Urul, A. K. (2016). 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi—2016, *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)*, 37.
- Uyguç, N. (2003). Cinsiyet, Bireysel Değerler ve Meslek Seçimi, *D.E.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi*, 18(1), 93-103.
- Ünsal, P. (2014). *Kariyer gelişim kuramları ve kariyer danışmanlığı* (1.Baskı), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Vargel Pehlivan, P. (2017). Toplumsal cinsiyet bağlamında kuramsal yaklaşımlar: bir literatür taraması, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Bahar 2017/1, 497-521.

- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı, *Sosyoloji Konferansları*, (35), 29-56.
- Yazıcıoğlu, Y.; Erdoğan, S. (2004). SPSS Uygulamaları Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Detay Yayıncılık.
- Yelken, K. (2008). *Orta öğretim son sınıf öğrencilerinin üniversite tercihlerini ve meslek seçimini etkileyen faktörler: Sakarya il merkezi örneği* (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yıldırım, İ. E., Ergüt, Ö., & Camkıran, C. (2017). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Konusundaki Farkındalığın Belirlenmesine Yönelik Akademisyenler Üzerine Bir araştırma. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 37-46. doi:DOI: 10.26695/mukatcad.2018.10
- Yıldırım, S. (2019). Feminist çalışmalarda kadın deneyimlerinin önemi: Simone de Beauvoir örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 145-150.
- Yılmaz, A.; Tanrıverdi, H. (2017). Aşçıların Meslek Uyumu ve Meslek Algısı Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma, *Karabuk University Journal of Institute of Social Sciences*, 7(7-2), 621-639. <https://doi.org/10.14230/joiss424>
- Yılmaz, B. O. (2009). *Avrupa Birliğinin Toplumsal Cinsiyet Politikalarının Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, F.; Şen, H.; Demirkaya, F. (2015). Hemşirelerin ve Ebelerin Mesleklerini Algılama Biçimleri ve Gelecekte Beklentileri, *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 1(3), 130-139.
- Yüksel, Ö. (2013). *Kadınlarda Evlilik Uyumu ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişki: Stresle Baş Etme Biçimleri ve Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumlarının Aracı Roller* (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı, Ankara.

EKLER

KATILIMCI BİLGİ FORMU

Yaş: a. 20-25 b. 26-30 c. 31-35 d. 36-40 e. 41 ve üzeri

Eğitim Durumu: a. İlkokul ve altı b. Ortaokul/Lise c. Ön Lisans/Lisans
d. Lisansüstü

Gelir Düzeyi : a. 2000 TL ve altı b. 2001-2500 TL c. 2501-3000 d.
3001-3500 e. 3501 ve üzeri

Çalışma Durumu: a. Çalışıyor b. Çalışmıyor

TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI ÖLÇEĞİ

1. Evlilik, kadının çalışmasına engel olmaz.
2. Kadın sadece ailesinin ekonomik sıkıntısı varsa çalışmalıdır.
3. Çalışan kadın da çocuklarına yeterince zaman ayırabilir.
4. Kadınlar anne olduktan sonra çalışmamalıdır.
5. Kadın siyasetçiler de başarılı olabilir.
6. Kadınlar evlendikten sonra çalışmamalıdır.
7. Çalışma hayatı kadının ev işlerini aksatmasına neden olmaz.

8. Çalışan bir kadın hayattan daha çok zevk alır.
9. Kadınlar erkekler tarafından her zaman korunmalıdır.
10. Kocasını izin vermiyorsa kadın çalışmamalıdır.
11. Kadınlar yönetici olabilir.
12. Çalışan bir kadın kazandığı geliri eşine vermelidir.
13. Çalışan bir kadın çocuklarına daha iyi anne olur.
14. Erkekler de çamaşır bulaşık gibi ev işlerini yapmalıdır.
15. Kocasız kadın sahipsiz eve benzer.
16. Bir ailenin gelirini erkekler sağlamalıdır.
17. Kadınlar kendi başına ticarethane gibi yerler (kafe, market, emlakçı gibi) açmamalıdır.
18. Kadınların birinci görevi ev işlerini üstlenmektir.
19. Bir kadın kocasından fazla para kazanmamalıdır.
20. Erkek her zaman evin reisi olmalıdır.
21. Toplumun liderliği genellikle erkeklerin elinde olmalıdır.
22. Kız çocuklarına da erkek çocukları kadar özgürlük verilmelidir.
23. Bir kadın kendi haklarına sahip olabilmesi için gerekirse kocasına karşı çıkabilmelidir.
24. Kadın kocasından yaş olarak daha küçük olmalıdır.
25. Ailedeki önemli kararları erkekler vermelidir.

MESLEKİ İLGİ ÖLÇEĞİ

MESLEKİ İLGİ İLE İLGİLİ SORULAR	Çok Severim	Severim	Ne Severim Ne Sevmem	Sevmem	Hiç Sevmem
Bağ bahçe işleriyle uğraşmayı					
Mekaniksel ve elektrikli cihazların çalışma mekanizmasını anlamaya çalışmayı					
Bir mobilya ürününü monte etmeye çalışmayı					
Boya, badana işleriyle uğraşmayı					
Bozulan mekaniksel ve elektrikli cihazları tamir etmeye çalışmayı					
İş makineleri (kepçe, dozer, kamyon vb.) kullanmayı					
Ağaç işleri ile uğraşmayı (maket yapmayı, ağaçtan ürünler tasarlamayı vb.)					
Bir teknik serviste çalışmayı					
Bilimsel teorileri anlamaya çalışmayı					
Sosyal ve doğa olaylarının nedenlerini araştırmayı					
Bir problemin çözümü için orijinal fikirler üretmeye çalışmayı					
Karmaşık ve zor mantıksal/matematiksel problemleri çözmeye çalışmayı					
Zihin gücünü zorlayan meydan okuyucu problemler çözmeyi					
Bir şeyler keşfetmek veya icat etmek amacıyla deneyler (bilimsel veya amatör) yapmayı					
Projelerde araştırmacı olarak görev yapmayı					
Zihne takılan bir problemin ve sorunun çözümü için çeşitli kaynaklar taramayı					
Bilim ve teknoloji dünyasındaki yeni gelişmeleri takip etmeyi					
Bir müzik enstrümanı (aleti) çalmayı					
Sanatsal içerikli fotoğraflar çekmeyi					
Tiyatro ve drama gibi oyunlarda oynamayı					
Resim ve karikatür gibi sanatsal çizimler yapmayı					
Sanatsal etkinliklere katılmayı (resim sergisine gitmeyi, tiyatroya gitmeyi vb.)					
Bir resmi veya özel kuruluştaki görsel tasarımcı olarak çalışmayı					

Bir film senaryosu, roman, hikâye vb. yazmayı					
Dans etmeyi, halk oyunları veya folklorik oyunlar oynamayı					
Hayal gücü ve yaratıcılık gerektiren işlerle uğraşmayı					
Diğer insanların problemlerini dinlemeyi ve onlara çözümler üretmeye çalışmayı					
Toplum ve kamu yararı için başkalarından bağış toplamayı					
Başkalarına bir şeyler öğretmeyi					
Başka insanlara rehberlik yapmayı ve yol göstermeyi					
Empati kurmayı					
Yardıma gereksinim duyan iş arkadaşlarıma yardımcı olmayı					
Başkalarının mutluluğu için fedakârlık gerektiren işler yapmayı					
Maddi çıkar beklemeden başkaları için zaman ayırmayı					
Bir yardım kuruluşunda gönüllü olarak çalışmayı					
Çalıştığım işte yenilikler peşinde koşmayı					
Bir işyerinde yöneticilik, idarecilik ve müdürlük yapmayı					
Birlikte çalıştığım insanları iş yapma noktasında motivasyonlarını artırmaya çalışmayı					
Bir gruba liderlik yapmayı					
Başkalarını etkilemek için açık hava veya miting gibi alanlarda konuşma yapmayı					
Başkalarına bir şeyler satmayı, ürün pazarlamayı veya reklamını yapmayı					
Derslerde veya toplantılarda not tutmayı					
İşleri belli bir plan ve programa göre yapmayı					
Çalışma masamın üzerindeki eşyaları (kitap, kalem, defter vb.) derleyip toparlamayı					
Dikkat ve titizlik gerektiren işler yapmayı					
Evrak düzenleyip dosyalamayı					
Günlük hayattaki harcamaların listesini tutmayı					